ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : Επίκουρος Καθηγητής Χρ. Γκόρτσος
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Θεσμικό πλαίσιο της ηλεκτρονικής τραπεζικής»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Αθήνα, Οκτώβριος 2000

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«*Η παγκόσμια οικονομία κινείται στις μέρες μας από την βιομηχανική εποχή στην κοινωνία της πληροφορίας. Η ψηφιακή τεχνολογία καθιστά ευκολότερη και φθηνότερη την πρόσβαση, συγκέντρωση και μετάδοση της πληροφορίας, ενώ συντελεί στην αναδόμηση της εργασίας σε όλους τους τομείς της οικονομίας*[1]».

Η χρήση ηλεκτρονικών δικτύων και η δημιουργία ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών, όπως το ηλεκτρονικό χρήμα, οι χρεωστικές κάρτες ή οι smart cards, αποτελούν τα νέα δεδομένα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος του 21ου αιώνα. Οι αναφορές σε όρους όπως e-banking, m-banking, home banking κ.α. κατακλύζουν την διεθνή τραπεζική βιβλιογραφία και πρακτική.

Η παρούσα μελέτη στο μέτρο του δυνατού θα προσπαθήσει να απαντήσει σε επίκαιρα και ουσιαστικά ερωτήματα που αφορούν την «ηλεκτρονική τραπεζική», όπως:

- ✓ Τι περιλαμβάνει ο όρος «ηλεκτρονική τραπεζική» και ποιος ο ρόλος της στο σύγχρονο τραπεζικό σύστημα?
- ✓ Ποιες προοπτικές ανοίγονται στον τραπεζικό χώρο με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών και της ηλεκτρονικής δικτύωσης?
- ✓ Ποιοι είναι οι κίνδυνοι από την υιοθέτηση του νέου αυτού μέσου διανομής παραδοσιακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων και τι είδους μοντέλα διαχείρισης θα πρέπει να αναπτυχθούν?
- ✓ Η «ηλεκτρονική τραπεζική» αποτελεί ευκαιρία για την ανάπτυξη μικρότερων τραπεζών?
- ✓ Ποιο είναι το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την «Κοινωνία της Πληροφορίας» και την εξ αποστάσεως τραπεζική ειδικότερα?
- ✓ Σε ποιο βαθμό θα επηρεασθεί ο τρόπος διοίκησης και διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού του χρηματοπιστωτικού τομέα, λόγω της μετάβασης από το παραδοσιακό σύστημα στην ηλεκτρονική τραπεζική?
- ✓ Πως αντιμετωπίζουν οι διεθνείς οργανισμοί, η ΕΕ και η ΗΠΑ, τα ζητήματα προστασίας του καταναλωτή υπηρεσιών και προϊόντων ηλεκτρονικής τραπεζικής?

1. Απόσπασμα της ομιλίας του Επιτρόπου Erkii Liikanen με τίτλο *«eEurope:An information society for all»* σε διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (21 Ιανουαρίου 2000), με θέμα «Η απελευθέρωση του τομέα τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα». Available HTTP, <http://www.europa.eu.int/comm/information_society/speeches/liikanen/athens01_en.htm>.

Η Ελληνική πραγματικότητα στην παρούσα μελέτη δεν θα μας απασχολήσει ως ξεχωριστό διεξοδικά αναλυμένο κεφάλαιο και αυτό γιατί:

α) Οι ελληνικές τράπεζες και ο ευρύτερος χρηματοπιστωτικός τομέας της χώρας μας, μόλις πρόσφατα άρχισε να συνειδητοποιεί σε επίπεδο διοικήσεων την αναγκαιότητα αξιοποίησης της σύγχρονης τεχνολογίας για την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων.

β) Το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τραπεζικής στη χώρα μας είναι υπό διαμόρφωση και αποτελεί αντικείμενο διεξοδικής μελέτης της Εθνικής Επιτροπής Ηλεκτρονικού Εμπορίου (ΕΕΗΕ)[2].

Ειδικά για την περίπτωση του θεσμικού πλαισίου που ισχύει στις ΗΠΑ αναφορικά με την παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, αλλά και την προστασία του καταναλωτή, αξίζει να επισημανθεί εξ'αρχής ότι:

- ✓ Η απουσία νομοθεσίας σε ομοσπονδιακό επίπεδο, επιτρέπει την ανάπτυξη ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου για αυτά τα θέματα σε πολιτειακό επίπεδο, κάτι που ενισχύει την ανομοιομορφία και τον «ειδικό» χαρακτήρα της κάθε ρύθμισης.

Οι αναφορές της παρούσας μελέτης στις πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται στα πλαίσια ειδικών Επιτροπών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (π.χ. UNCITRAL) ή και σε άλλα διεθνή fora , θα έχουν καθαρά συμπληρωματικό χαρακτήρα στο βαθμό που αυτές οι δράσεις κριθούν άξιες αναφοράς, ανάλογα με τον βαθμό προόδου τους και ικανοποιητικής συμμετοχής σε παγκόσμιο επίπεδο.

Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης το υπό διαμόρφωση θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την «κοινωνία της πληροφορίας», αποτελεί τον βασικό κορμό ανάλυσης. Αν και ορισμένες εθνικές διατάξεις κρατών μελών είναι πιο ολοκληρωμένες συγκριτικά με το κοινοτικό πλαίσιο, ο κανόνας είναι πως οι περισσότερες χώρες βρίσκονται σε στάση αναμονής έτσι ώστε να εναρμονισθούν με το υπό διαμόρφωση κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο. Οι δράσεις της ΕΕ προς αυτήν την κατεύθυνση θα δημιουργήσουν ένα ασφαλές και ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσης, το οποίο θα συμβάλει στην εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, δίνοντας νέα ώθηση στην οικονομία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Για μια αναλυτική παρουσίαση του έργου της Εθνικής Επιτροπής Ηλεκτρονικού Εμπορίου βλέπε το σχετικό web site. Available HTTP, <http://www.esee.gr>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

Παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων λιανικής τραπεζικής μέσω «ανοικτού» και «κλειστού» ηλεκτρονικού δικτύου: Ενδεχόμενοι κίνδυνοι για το τραπεζικό σύστημα και μοντέλα διοίκησης αυτών των κινδύνων.

1.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το Ηλεκτρονικό Εμπόριο (e-commerce) είναι ένας ευρύς όρος ο οποίος αναφέρεται σε «δραστηριότητες ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών έναντι μιας αξίας, μέσω ενός ηλεκτρονικού δικτύου –κλειστού ή ανοικτού- ή ενός αυτοματοποιημένου συστήματος»[1]. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως ενεργητικά μέρη της «παγκοσμιοποιημένης» αγοράς σπεύδουν στην υιοθέτηση μέσων ηλεκτρονικής τραπεζικής για την παροχή χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών λιανικής τραπεζικής[2]. Η εξαιρετική δυναμική των τεχνολογιών της πληροφορίας (Information Technologies) παρέχουν μια ποικιλία εναλλακτικών μέσων διανομής, καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες αλλά και νέους κινδύνους που προστίθενται στους παραδοσιακούς τραπεζικούς κινδύνους.

Η ηλεκτρονική τραπεζική via internet αποτελεί την πιο εξελιγμένη τεχνολογικά μορφή παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων λιανικής τραπεζικής. Αποτελεί το υψηλότερο σκαλί εξέλιξης σε αυτό που από τις αρχές της δεκαετίας του 90 ονομάστηκε «εξ αποστάσεως τραπεζική» (remote banking)[3].

Η εξ αποστάσεως τραπεζική που βέβαια συνδυάζεται και αναπτύσσεται παράλληλα με την εξέλιξη της «κοινωνίας της πληροφορίας» περιλαμβάνει μια ποικιλία μέσων για την παροχή διάφορων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων. Τα κυριότερα από αυτά τα μέσα –και τα πιο διαδεδομένα- είναι η χρήση των ATM's (Automated Teller Machines – Μηχανήματα Ανάληψης Μετρητών), η τηλεφωνική τραπεζική (phone banking) μέσω σταθερού ή κινητού τηλεφώνου,

1. Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 1. Available HTTP< http://www2.fdic.gov/stuctur/search>. Ιούνιος 1998.
2. Το ενδιαφέρον μας στην παρούσα μελέτη θα εστιαστεί κύρια στην επίδραση της κοινωνίας της πληροφορίας και των νέων μέσων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων στην λιανική τραπεζική.
3. Για τον προσδιορισμό της έννοιας «εξ αποστάσεως τραπεζική» (remote banking), βλέπε, European Central Bank (ECB), (1999), *The Effects Of Technology On The EU Banking Systems,* σελ 5 επ. Available HTTP <http://www.ecb.int/pub/pdf/techbnk.pdf> Ιούλιος 1999.

το PC banking όπου ο πελάτης-καταναλωτής χρησιμοποιεί λογισμικό σύστημα εγκατεστημένο στον προσωπικό του υπολογιστή και το οποίο του παρέχεται είτε από την τράπεζά του είτε από κάποια εμπορική εφαρμογή[4], και τέλος το Internet banking το οποίο χρησιμοποιεί λογισμικό που είναι εγκατεστημένο στον υπολογιστή της κάθε τράπεζας, έτσι ώστε ο πελάτης-καταναλωτής να έχει πρόσβαση στους λογαριασμούς του από οποιονδήποτε υπολογιστή που είναι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο[5].

Αν και τα τελευταία χρόνια όλα τα μέσα ηλεκτρονικής τραπεζικής γίνονται περισσότερο περίπλοκα, όπως για παράδειγμα τα νέας γενιάς ATM τα οποία εισάγει με μαζικό τρόπο στην αμερικανική αγορά η καινοτόμος στην ηλεκτρονική τραπεζική Wells Fargo Bank[6], ή τα νέας γενιάς κινητά τηλέφωνα που με το ενσωματωμένο τους modem και ειδικής χρήσης λογισμικό επιτρέπουν την είσοδο στο Internet[7], ωστόσο η παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μέσω Internet αποτελεί αναμφισβήτητα την ποιο εκλεπτυσμένη μορφή ηλεκτρονικής τραπεζικής που γνωρίζουμε σήμερα[8].

Αναμφισβήτητα η τεχνολογική ανάπτυξη έχει σοβαρές επιδράσεις στο συνολικό προφίλ κινδύνων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ορισμένοι από αυτούς τους κινδύνους μπορεί να αυξηθούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (όπως οι νομικοί κίνδυνοι), ενώ άλλοι αντίθετα να μειωθούν (έλεγχος του πιστωτικού κινδύνου για παράδειγμα). Ωστόσο σε κάθε περίπτωση, η σε μεγάλο βαθμό υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής θα δημιουργήσει νέα δεδομένα και απαιτήσεις για διαμόρφωση ενός ευρύτατα αποδεκτού ρυθμιστικού πλαισίου, αλλά και νέων μηχανισμών εποπτείας.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι ο βαθμός έκθεσης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος σε κάποιους ή και σε όλους τους κινδύνους οι οποίοι σχετίζονται με την ηλεκτρονική τραπεζική εξαρτάται πρωτίστως από τον βαθμό υιοθέτησης ηλεκτρονικών μέσων διανομής υπηρεσιών και προϊόντων από το εκάστοτε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα.

4. Τέτοιες εμπορικές εφαρμογές είναι τα ευρέως διαδεδομένα σήμερα λογισμικά προγράμματα προσωπικής διαχείρισης οικονομικών, "Microsoft Money", "Quicken" και " Managing your Money".
5. Για την έννοια «δημόσια ή ανοικτά δίκτυα» (internet) και την διαφοροποίησή τους από τα «εσωτερικά ή κλειστά δίκτυα» (intranets-extranets), βλέπε Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 2επ.. και Basle Committee on Banking Supervision, (1998), *Risk Management For Electronic Banking And Electronic Money Activities,* σελ 2
6. Καρακατσάνης, Κ. – Σούγκαρτ, Ν (2000), «Η μικρή τράπεζα στη γωνία», *RAM,* **137,** σελ 131
7. Πρόκειται για το γνωστό λογισμικό σύστημα WAP. Για μια αναλυτική και κατανοητή τεχνική προσέγγιση του νέου αυτού λογισμικού αλλά και τις πιθανές αλλαγές που θα επιφέρει σε όλους τους τομείς της οικονομίας βλέπε *ECONOMIST (1999),* "Mr. boring goes shopping", **353** (8147), σελ. 88.
8. Όταν γίνεται λόγος για χρήση internet, αφορά ποικίλα μέσα όπως PC's, νέου τύπου διαδραστικές (interactive) τηλεοράσεις ή νέας γενιάς ATM's, τα οποία έχουν την δυνατότητα συνεχούς σύνδεσης με το διαδίκτυο.

Η κατηγοριοποίηση αφορά στην πραγματικότητα τρία επίπεδα «ενσωμάτωσης» μιας τράπεζας με την ηλεκτρονική τραπεζική[9]:

- **Επίπεδο Ι:** Χρήση ενός ηλεκτρονικού συστήματος για πληροφοριακούς και μόνο σκοπούς. Μέσω αυτού του συστήματος το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ουσιαστικά χρησιμοποιεί ένα ακόμη μέσω διαφήμισης και προώθησης των προϊόντων και υπηρεσιών του οι οποίες διανέμονται στους καταναλωτές μέσα από παραδοσιακά κανάλια διανομής (face to face banking).
- **Επίπεδο ΙΙ:** Χρήση ενός ηλεκτρονικού συστήματος για την μετάδοση ευαίσθητων πληροφοριών μεταξύ του χρήστη και του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Μέσω αυτού του ηλεκτρονικού συστήματος υπάρχει η δυνατότητα μεταφοράς ευαίσθητων μηνυμάτων, εγγράφων ή φακέλων (files). Όλα αυτά γίνονται με μορφή ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ενώ χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιου ηλεκτρονικού συστήματος είναι κάποιο τραπεζικό web site το οποίο επιτρέπει στον καταναλωτή να υποβάλλει αίτηση για δάνειο μέσω του ηλεκτρονικού του υπολογιστή ή να κάνει αίτηση για να του ανοιχθεί τραπεζικός λογαριασμός. Βέβαια για να υπάρξει έγκριση των παραπάνω απαιτήσεων του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών θα χρειαστεί η μεταγενέστερη φυσική παρουσία του σε ένα από τα υποκαταστήματα της τράπεζας[10].
- **Επίπεδο ΙΙΙ:** Χρήση ηλεκτρονικού συστήματος με δυνατότητα πλήρους παροχής υπηρεσιών. Αν και αυτό το σύστημα μπορεί να ικανοποιεί τους σκοπούς των άλλων δύο ηλεκτρονικών συστημάτων που αναφέρθηκαν προηγούμενα, ωστόσο είναι πολύ περισσότερο εκλεπτυσμένο αφού ανάλογα με το επίπεδο εξέλιξης της κάθε τράπεζας μπορεί να παρέχει παραδοσιακά χρηματοπιστωτικά προϊόντα και υπηρεσίες μέσα από ηλεκτρονικά κανάλια διανομής. Η διαδραστική σύνδεση του καταναλωτή με το εσωτερικό δίκτυο της εκάστοτε τράπεζας επιτρέπει την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών χωρίς να είναι απαραίτητη η φυσική παρουσία σε κανένα στάδιο της συναλλαγής.

9. Για μια αναλυτικότερη μελέτη του βαθμού «ενσωμάτωσης» ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος στην «ηλεκτρονική τραπεζική», καθώς και για τα χαρακτηριστικά των ηλεκτρονικών συστημάτων πληρωμών βλέπε : Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 3, Ιούνιος 1998. Εκτός όλων των άλλων η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τραπεζικής θα δημιουργήσει και νέα δεδομένα αναφορικά με το προφίλ των κινδύνων διατραπεζικών μέσων πληρωμής και διακανονισμού. Ως προς αυτήν την θεματική βλέπε ειδικότερα την έκθεση της Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS-BIS) "*Clearing and Settlement Arrangements for Retail Payments in Selected Countries",* Σεπτέμβριος 2000, Basel Switzerland.

10. Σε αυτήν την κατηγορία εμπίπτουν οι υπηρεσίες που παρέχουν σήμερα οι περισσότερες ελληνικές τράπεζες, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Εγνατία – Webteller και Πειραιώς – win bank), οι οποίες μπορούν να ενταχθούν στην παροχή προϊόντων και υπηρεσιών του επιπέδου ΙΙΙ.

1.2. Τραπεζικοί κίνδυνοι από την χρήση της ηλεκτρονικής τραπεζική

Η υιοθέτηση νέων μέσων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών έναντι των παραδοσιακών καναλιών διανομής είναι φυσικό να δημιουργεί νέους κινδύνους για το χρηματοπιστωτικό σύστημα κάποιας χώρας ή και χωρών – όταν παρέχονται αυτές οι υπηρεσίες και τα προϊόντα διασυνοριακά – ενώ θα πρέπει να επαναπροσδιορισθούν σε μια νέα βάση και οι «παραδοσιακοί» τραπεζικοί κίνδυνοι. Όλοι οι διεθνείς φορείς και όργανα που ασχολούνται με το ζήτημα του προσδιορισμού και της διαχείρισης των τραπεζικών κινδύνων από την χρήση ηλεκτρονικών καναλιών διανομής των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων αναφέρουν τις ακόλουθες μορφές κινδύνων[11].

1.2.1. Νομικοί και Κανονιστικοί Κίνδυνοι

Οι νομικοί κίνδυνοι στους οποίους θα εκτεθούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα από την χρήση της ηλεκτρονικής τραπεζικής αναμένεται να αυξηθούν εξαιτίας της αβεβαιότητας που χαρακτηρίζει το ευρύτερο νομικό πλαίσιο και τις ειδικές κανονιστικές ρυθμίσεις των συναλλαγών μέσω ενός ανοιχτού ηλεκτρονικού δικτύου όπως είναι το Internet. Ειδικότερα μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Αβεβαιότητα ως προς την νομική κατάσταση (legal status) της ηλεκτρονικής τραπεζικής via Internet.
- Αβεβαιότητα αναφορικά με την εγκυρότητα και την απόδειξη των συναλλαγών.
- Αμφίβολη εκτέλεση των ψηφιακών (digital) συμβολαίων, συμφωνιών ή υπογραφών[12].
- Ατελής προστασία των προσωπικών δεδομένων του καταναλωτή και προβληματική ηλεκτρονική τακτοποίηση των λογαριασμών.
- Η χρήση ηλεκτρονικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για φοροδιαφυγή, ξέπλυμα χρήματος ή οικονομική απάτη (μελέτη ΟΟΣΑ)[13].
- Ακούσια έκθεση του καταναλωτή σε μια ξένη δικαιοδοσία
- Στην περίπτωση των διασυνοριακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών – που αναμένεται να αναπτυχθεί ιδιαίτερα με την χρήση του διαδικτύου – η κατάλληλη δικαιοδοσία[14].

11. Η παρούσα ανάλυση προέρχεται από τρεις μελέτες-εκθέσεις διεθνών φορέων και οργάνων που ασχολούνται με το ζήτημα του προσδιορισμού και της διαχείρισης των τραπεζικών κινδύνων και συγκεκριμένα του Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), της European Central Bank (ECB), (1999) και της Basle Committee on Banking Supervision, (1998). Available HTTP< http://www.bis.org/publ/bcbs35.htm> Μάρτιος 1998.
12. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης η πρόσφατη οδηγία 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές παρέχει ένα ασφαλή και πλήρη ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο.
13. OECD Paris Forum on Electronic Commerce (1999), <http://www.oecd.org/subject/e_com merce/>

- Καθώς βέβαια και το πολύ σημαντικό ζήτημα της νομικής ευθύνης σε περίπτωση κατάρρευσης του ηλεκτρονικού συστήματος συναλλαγών. Ήδη στις ΗΠΑ οι μεγαλύτερες ηλεκτρονικές τράπεζες αναλαμβάνουν την πλήρη ευθύνη αποκατάστασης του καταναλωτή σε περίπτωση επέλευσης ενός τέτοιου γεγονότος.

Είναι γεγονός πως ο παγκόσμιος χαρακτήρας ενός μέσου όπως είναι το Internet και η χρήση του από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για την παροχή υπηρεσιών και προϊόντων, σε συνδυασμό με τις νομικές και κανονιστικές αβεβαιότητες που η χρήση αυτού του μέσου συνεπάγεται, απαιτούν την διαμόρφωση ενός ρυθμιστικού πλαισίου σε υπερεθνικό επίπεδο. Προς αυτήν την κατεύθυνση προσδιορισμού και άμβλυνσης των νομικών κινδύνων που συνεπάγεται η χρήση ενός ανοιχτού ηλεκτρονικού δικτύου όπως το διαδίκτυο μπορούν να συμβάλλουν τόσο υπερεθνικοί οργανισμοί ή ειδικευμένοι φορείς όσο και τα ίδια τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Σε ένα επόμενο κεφάλαιο[15] της παρούσας εργασίας θα εξεταστεί διεξοδικά το ρυθμιστικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί πρόσφατα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και που αφορά ζητήματα όπως οι ηλεκτρονικές (ψηφιακές) υπογραφές, η εξ αποστάσεως παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθώς και η Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Επίσης σε επίπεδο ΟΟΣΑ γίνονται προσπάθειες για να υπάρξει ρύθμιση σε θέματα όπως η πλαστογραφία του ηλεκτρονικού χρήματος και το ξέπλυμα χρήματος ως ειδικότερες πτυχές της προσπάθειας για λήψη μέτρων για την πρόληψη του οικονομικού εγκλήματος.

Αλλά και τα ίδια τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να συμβάλλουν στον περιορισμό των νομικών κινδύνων και ειδικά αυτών που αφορούν ζητήματα που ενδιαφέρουν άμεσα τους καταναλωτές (προστασία στη διαχείριση προσωπικών στοιχείων, καταμερισμός νομικής ευθύνης μεταξύ τράπεζας και καταναλωτή σε περίπτωση βλάβης του συστήματος κ.α.). Όσο το ηλεκτρονικό εμπόριο θα επεκτείνεται και στο βαθμό που τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα επιδιώκουν την προσέλκυση καταναλωτικής πίστης με νέα προϊόντα και υπηρεσίες, οι τράπεζες θα πρέπει να αναλάβουν κάποιο

14. Σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο (2000/31/ΕΚ), παρέχεται στους καταναλωτές η δυνατότητα, σε περίπτωση δυσαρέσκειας, να προσφεύγουν κατά των εταιρειών ηλεκτρονικού εμπορίου στα δικαστήρια της χώρας τους επικαλούμενοι τις εθνικές νομοθεσίες τους. Επίσης κάθε εταιρία παροχής υπηρεσιών ή προϊόντων μέσω του διαδικτύου πρέπει να συμμορφώνεται με την εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους που διέπει την διαφήμιση και τον ανταγωνισμό.
15. Κεφάλαιο δεύτερο, «Ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης».

ρόλο στα συστήματα ηλεκτρονικής πιστοποίησης κάνοντας χρήση των ψηφιακών πιστοποιητικών (digital certificates).

Ένα μεγάλο πρόβλημα στον κυβερνοχώρο έχει να κάνει με την πιστοποίηση του γνήσιου της ταυτότητας κάποιου φυσικού ή και νομικού προσώπου. Λύση σε ένα τέτοιο πρόβλημα αποτελούν τα ψηφιακά πιστοποιητικά. Από στενά τεχνική άποψη πρόκειται για ειδικά μορφοποιημένα ψηφιακά έγγραφα που επιτρέπουν σε ένα πρόσωπο να δηλώνει την ταυτότητά του σε ένα πρόγραμμα πλοήγησης (browser), σε ένα διαχειριστή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) ή σε κάποιον ασφαλή διακομιστεί που συνήθως απαιτείται να χρησιμοποιούν όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν υπηρεσίες και προϊόντα μέσω Internet. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να αναλάβουν τα ίδια την ευθύνη πιστοποίησης ή να συνεργαστούν με εξειδικευμένους παροχείς (π.χ. η VeriSign) εξασφαλίζοντας στην τελευταία αυτή περίπτωση σαφείς συμβατικούς όρους ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών.

1.2.2. Κίνδυνοι Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Ανάπτυξης

Είναι αυτονόητο πως η εισαγωγή της τεχνολογίας επιταχύνει και διευρύνει τον ρυθμό της αλλαγής στην τραπεζική βιομηχανία και ως εκ τούτου κρίνεται σκόπιμο για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αυξήσουν τον τρόπο αντίληψης των κινδύνων στρατηγικής που διαμορφώνουν τα νέα δεδομένα. Εξάλλου η χρήση της τεχνολογίας θα αποτελέσει έναν εξαιρετικής σημασίας στρατηγικό παράγοντα στο ζήτημα του ανταγωνισμού των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλα μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, όπως αμοιβαία κεφάλαια ή αλυσίδες πολυκαταστημάτων. Συγκεκριμένοι κίνδυνοι στρατηγικής σχεδιασμού και ανάπτυξης μπορεί να αφορούν:

- Τον κίνδυνο η εξ αποστάσεως τραπεζική γενικότερα και η τραπεζική μέσω Internet ειδικότερα να μετατραπούν μεσοπρόθεσμα από συμπληρωματική σε κεντρική υπηρεσία παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων. Ως εκ τούτου πιθανή αποτυχία εισόδου μιας τράπεζας σε αυτόν τον τομέα επιτυχώς μπορεί να έχει ποικίλες επιπτώσεις για την μελλοντική της θέση στην αγορά.
- Πιθανή μείωση της καταναλωτικής πίστης στο βαθμό που οι καταναλωτές χρηματοπιστωτικών προϊόντων θα έχουν την δυνατότητα αυξημένης και ταχύτατης πρόσβασης στους ανταγωνιστές παροχείς τέτοιων υπηρεσιών και προϊόντων, καθώς και αυξημένη τιμολογιακή πληροφόρηση. Σύμφωνα με την έκθεση της ΕΚΤ ήδη υπάρχουν

σημάδια ότι οι καταναλωτές αρχίζουν να εφαρμόζουν το "cherry-pick" αν και δεν έχει παρατηρηθεί μια σημαντική μείωση της καταναλωτικής πίστης[16].

- Αυξανόμενος ανταγωνισμός από «εικονικές» τράπεζες[17] και μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.
- Κίνδυνος εκτεταμένης επένδυσης σε συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες τα οποία δεν θα γίνουν αποδεκτά από τους τελικούς χρήστες ή σε τεχνικές λύσεις οι οποίες ενδέχεται να ξεπεραστούν πολύ γρήγορα.
- Εκτεταμένος ανταγωνισμός για το ποιο κερδοφόρο καταναλωτικό τμήμα, αφού τα περισσότερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα – με την υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής – θα απευθύνονται στις ίδιες καταναλωτικές ομάδες. Το συγκεκριμένο αυτό πρόβλημα ενδέχεται να το αντιμετωπίσουν κυρίως τα χρηματοπιστωτικά εκείνα ιδρύματα τα οποία θα προβούν στις απαραίτητες επενδύσεις σε τεχνολογίες της πληροφορίας αργότερα σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους.
- Σχετικό εδώ είναι και το ζήτημα του σωστού χρονικού προσδιορισμού για τις επενδύσεις μιας τράπεζας στην κοινωνία της πληροφορίας. Η σωστή απάντηση στον προσδιορισμό του σωστού χρόνου επένδυσης (που δεν θα είναι καθόλου ευκαταφρόνητη) σχετίζεται με την πολιτική της τράπεζας, αν δηλαδή επιθυμεί να αναλάβει τον ρόλο της «ηγέτιδας δύναμης», αναγνωρίζοντας τον κίνδυνο για επενδύσεις σε εξοπλισμό και λογισμικά προγράμματα τα οποία ενδέχεται σύντομα να ξεπερασθούν ή αν ακολουθεί μια πιο συντηρητική πολιτική η οποία ωστόσο μπορεί να επιδράσει αρνητικά στο ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα.
- Επίσης θα πρέπει να εκτιμηθούν σωστά οι συνέπειες για την στρατηγική μιας τράπεζας από διακρατικές και διεθνείς δραστηριότητες τις οποίες θα αναλάβει, δεδομένου ότι η ίδια η φύση του διαδικτύου ευνοεί την επέκταση των τραπεζών σε νέες αγορές του εξωτερικού.

Η παραδοσιακή λοιπόν στρατηγική ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να αναπροσαρμοσθεί συνολικά ώστε να ικανοποιήσει τις νέες προκλήσεις και ευκαιρίες που θα διαμορφωθούν στα πλαίσια του «ηλεκτρονικού περιβάλλοντος» το οποίο θα χαρακτηρίζεται απο την ταχύτητα των συναλλαγών, την γεωγραφική εξάπλωση και την αυτονομία του χρήστη καταναλωτή.

16. European Central Bank (ECB), (1999), *The Effects Of Technology On The EU Banking Systems,* σελ 34. Η έννοια αυτή αναφέρεται στην αναζήτηση απο τον καταναλωτή της οικονομικότερης λύσης για το προϊόν ή υπηρεσία για την οποία ενδιαφέρεται και την ανάπτυξη συναλλαγών του με διάφορα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αποκλειστικά και μόνο με βάση το οικονομικό κριτήριο και όχι την προσωπική επαφή ή το κύρος του ιδρύματος.
17. Πρόκειται για τις καθαρά εικονικές τράπεζες οι οποίες δεν έχουν καμία φυσική υπόσταση (υποκαταστήματα ή αλυσίδες ATM's). Ωστόσο οι σύγχρονες εξελίξεις δείχνουν προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση (ειδικά στις ΗΠΑ), κυρίως για λόγους διαφήμισης και ενδυνάμωσης του trade mark αυτών των ιδρυμάτων .

1.2.3. Κίνδυνοι απο την Πολιτική και τις Διαδικασίες χειρισμού του ηλεκτρονικού συστήματος παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων.

Αναμφισβήτητα με την εισαγωγή της τεχνολογίας της πληροφορίας στον χρηματοπιστωτικό τομέα αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό η δυνατότητα διαχείρισης πληροφοριών, βελτιώνοντας την διαφάνεια μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κάνοντας τα συστήματα πληροφοριακής διαχείρισης (Management Information Systems – MIS) και ελέγχου των κινδύνων (Risk Control Systems) των τραπεζών περισσότερο αποτελεσματικά, αφού ο όγκος των πληροφοριών αυξάνεται και η χρονική διάρκεια εντοπισμού τους μειώνεται.

Οι κίνδυνοι διαχείρισης του συστήματος μπορούν να εμφανισθούν απο σημαντικές ελλείψεις στην αξιοπιστία και την ακεραιότητα του συστήματος, η οποία θα συνεπάγεται οικονομικά και όχι μόνο κόστη. Η σημασία ύπαρξης μελετών ασφαλείας παρουσιάζεται ως απαραίτητη προϋπόθεση σωστής λειτουργίας ενός ηλεκτρονικού συστήματος παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, στο βαθμό που τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορεί να αποτελέσουν στόχο τόσο εξωτερικών όσο και εσωτερικών επιθέσεων[18]. Τέτοιου είδους κίνδυνοι ενδέχεται επίσης να προκύψουν απο λανθασμένο χειρισμό του συστήματος απο καταναλωτές ή εργαζομένους στο βαθμό που αυτοί οι τελευταίοι δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για την χρήση ενός τόσο εκλεπτυσμένου συστήματος.

Οι κίνδυνοι διαχείρισης του συστήματος θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις βασικές μορφές κινδύνων[19]. Τους κινδύνους ασφάλειας του συστήματος, τους κινδύνους απο το σχεδιασμό του συστήματος, τις εφαρμογές του και την συντήρησή του και τέλος τους κινδύνους απο την κακή χρήση των προϊόντων και υπηρεσιών απο τους καταναλωτές. Αναλυτικότερα θα μπορούσαν να αναφερθούν οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- Εσωτερικές και εξωτερικές επιθέσεις στο ηλεκτρονικό σύστημα με στόχο το μπλοκάρισμα παροχής υπηρεσιών σε τρίτους, της πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων και της διαχείρισης αιτήσεων που γίνονται ηλεκτρονικά μέσω Internet.

18. Πρόκειται για κακόβουλες προσπάθειες παρεμπόδισης της ηλεκτρονικής λειτουργίας ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, είτε απο ανθρώπους που εντάσσονται στο εργασιακό δυναμικό του, είτε απο τρίτους.
19. Basle Committee on Banking Supervision, (1998), *Risk Management For Electronic Banking And Electronic Money Activities,* σελ 5επ.

Οι συνέπειες αυτών των επιθέσεων ποικίλουν ανάλογα με τις προθέσεις αυτών που τις πραγματοποιούν, αν δηλαδή επιθυμούν την απλή υπέρβαση του συστήματος ασφαλείας ή αν στόχος τους είναι η εμπορική δολιοφθορά η κατασκοπεία.

- Κίνδυνοι μπορούν να προκληθούν ακόμα και απο φυσικές καταστροφές του συστήματος ειδικά σε χώρες όπου το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο δεν είναι απόλυτα ασφαλές και δεν υπάρχουν εναλλακτικά σχέδια αντιμετώπισης των φυσικών καταστροφών.
- Κίνδυνοι απο ανεπαρκείς ελέγχους σε ζητήματα πιστοποίησης και αυθεντικότητας του αντισυμβαλλομένου ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα την επιτυχή πρόσβαση και αλλοίωση των στοιχείων απο κακόβουλους εισβολείς (hackers).
- Ο κίνδυνος απο την ανεπαρκή ασφάλεια της δομής του ίδιου του συστήματος, όπως το λογισμικό πρόγραμμα (software) και ο εξοπλισμός (hardware), οι χρησιμοποιούμενες βάσεις δεδομένων ή απο την ακατάλληλη διαχείριση των απαιτήσεων ασφαλείας απο καταναλωτές και εργαζόμενους (π.χ αναφορικά με την χρήση των κωδικών ασφαλείας – passwords και των αριθμών TAN που συνοδεύουν κάθε συναλλαγή).
- Κίνδυνοι μπορούν επίσης να προκύψουν απο την χρήση προγραμμάτων απο ειδικευμένους εξωτερικούς συνεργάτες /παροχείς των τραπεζών, των οποίων ο «αντιϊκός» (anti various) σχεδιασμός να είναι ξεπερασμένος και οι υπηρεσίες αναβάθμισης να μην παρέχονται είτε λόγω αδυναμίας παροχής τέτοιας υπηρεσίας απο τον εξωτερικό προμηθευτή είτε λόγω μη συμβατικής πρόβλεψης για κάτι τέτοιο.
- Ταυτόχρονα κίνδυνοι μπορεί να προκύψουν εξαιτίας προβλήματος σε κοινά ή διασυνδεόμενα τραπεζικά δίκτυα, αφού οι παροχείς των σχετικών λογισμικών είναι λίγοι και πιθανό πρόβλημα σε ένα ευρέως διαδεδομένο λογισμικό θα επιδράσει αρνητικά για ένα μεγάλο αριθμό χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Σε αυτήν την κατηγορία κινδύνων πολύ μεγάλο ρόλο παίζει ο βαθμός εξάρτησης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος απο παροχείς ειδικών λογισμικών προγραμμάτων για χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και προϊόντα via Internet. Είναι δεδομένο πως με τις νέες εξελίξεις οι τράπεζες θα χάσουν την εσωτερική τεχνογνωσία (in-house know-how) που μέχρι σήμερα κατείχαν. Απο αυτήν την άποψη διαμορφώνονται νέα δεδομένα τα οποία θα επηρεάσουν και την συνολικότερη στρατηγική των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Όλες ωστόσο οι εκθέσεις και μελέτες ειδικών φορέων και οργανισμών επισημαίνουν την ανάγκη προσδιορισμού των σχέσεων μεταξύ τραπεζών και

εξωτερικών συνεργατών/προμηθευτών, με βάση σαφείς συμβατικές διατάξεις οι οποίες θα αναφέρουν με λεπτομέρεια τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κάθε μέρους[20].

1.2.4. Κίνδυνοι απώλειας της καλής φήμης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος

Η λανθασμένη ή ελλιπής διαχείριση των κινδύνων σωστής λειτουργίας του ηλεκτρονικού συστήματος παροχής υπηρεσιών και προϊόντων απο ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε απώλεια καλής φήμης για το χρηματοπιστωτικό αυτό ίδρυμα. Ο κίνδυνος απώλειας της καλής φήμης μιας τράπεζας αφορά την διαμόρφωση σαφώς αρνητικής δημόσιας γνώμης η οποία έχει ως αποτέλεσμα την σημαντική μείωση των κεφαλαίων ή της πελατείας της συγκεκριμένης αυτής τράπεζας.

Οι κίνδυνοι απώλειας της καλής φήμης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος μπορεί να περιλαμβάνουν δράσεις οι οποίες δημιουργούν μια μόνιμη αρνητική δημόσια εικόνα της τράπεζας για το σύνολο των υπηρεσιών που προσφέρει. Τέτοιοι κίνδυνοι στα πλαίσια της ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορεί να οφείλονται σε πράξεις και παραλήψεις του ίδιου του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος ή και σε πράξεις και παραλήψεις τρίτων οι οποίοι αποτελούν συνεργάτες ή παροχείς υπηρεσιών της τράπεζας.

Κίνδυνοι απώλειας καλής φήμης μπορούν να προκύψουν για ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα όταν:

- Τα συστήματα που χρησιμοποιούνται ή τα προϊόντα που παρέχονται δεν λειτουργούν σύμφωνα με τις αναμενόμενες προσδοκίες και εξαιτίας της μεγάλης διάδοσής τους δημιουργούν αρνητικές δημόσιες αντιδράσεις.
- Σοβαρές παραβιάσεις της ασφάλειας απο επιθέσεις εξωτερικές ή εσωτερικές στα ηλεκτρονικά συστήματα του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, υπονομεύουν την εμπιστοσύνη του κοινού/καταναλωτών.

20. Την ανάγκη διαμόρφωσης σαφών συμβατικών διατάξεων που θα αναφέρουν με λεπτομέρεια τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κάθε μέρους (χρηματοπιστωτικού ιδρύματος και εξωτερικών συνεργατών), τονίζουν όλες οι εκθέσεις επίσημων φορέων για την σωστή εποπτική λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Συγκεκριμένα βλέπε : European Central Bank (ECB), (1999), *The Effects Of Technology On The EU Banking Systems,* σελ 39-41(Supervisory issues), Basle Committee on Banking Supervision, (1998), *Risk Management For Electronic Banking And Electronic Money Activities,* σελ 14 (Risk management-outsourcing) και Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 9 ((Participant failure)

- Σοβαρά προβλήματα τηλεπικοινωνιακών δικτύων απαγορεύουν την πρόσβαση των καταναλωτών στους λογαριασμούς τους και δεν υπάρχουν εναλλακτικά μέσα πληροφόρησης.
- Κάποιοι όροι και δυνατότητες συναλλαγών μέσω Internet δεν αναφέρονται στην online αίτηση παροχής υπηρεσιών.
- Οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης των πελατών αργοπορούν στην ικανοποίηση των αιτημάτων ή παραπέμπουν διαρκώς σε άλλες διευθύνσεις εξυπηρέτησης πελατών[21].
- Απώλειες λόγω λαθών απο ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που παρέχει περίπου τις ίδιες υπηρεσίες με κάποιο άλλο, ίσως δημιουργήσει αισθήματα ανασφάλειας στους καταναλωτές ενός άλλου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος το οποίο ωστόσο δεν έκανε τα ίδια λάθη, ούτε αντιμετώπισε τα ίδια προβλήματα.

Απο τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι οι κίνδυνοι απώλειας της καλής φήμης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος μπορεί να είναι σημαντική όχι μόνο για αυτό καθεαυτό το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα αλλά μπορεί ο κίνδυνος να διαχυθεί σε ολόκληρο το χρηματοπιστωτικό σύστημα (εσωτερικός συστημικός κίνδυνος)[22].

1.2.5. Συστημικοί κίνδυνοι

Η ταχύτατη υιοθέτηση της τεχνολογίας της πληροφορίας απο την τραπεζική βιομηχανία και οι αρνητικές (πέρα απο τις πολλές θετικές βέβαια) πτυχές της – μέρος των οποίων έχει ήδη προσδιορισθεί, είναι πολύ πιθανό να αυξήσουν τους συστημικούς κινδύνους. Η επικέντρωση των προβλημάτων που πιθανώς θα προκύψουν σε συγκεκριμένα σημεία, ίσως οδηγήσει σε αρνητικές αλυσιδωτές αντιδράσεις απο τράπεζα σε τράπεζα ή ακόμα και απο χώρα σε χώρα, αν και εφόσον έχει αυξηθεί ο όγκος των διασυνοριακών χρηματοπιστωτικών συναλλαγών μέσω διαδικτύου σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορεί να επηρεάσει το διεθνές ή διακρατικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ειδικότερα συστημικοί κίνδυνοι μπορούν να προκύψουν επειδή:

---

21. Περιγραφή μιας τέτοιας προσωπικής εμπειρίας βλέπε στο άρθρο του Wally, B. (1999), Online Banking. Not Ready For Prime Time. *Bankinfo Magazine (February 1999),* Online Available HTTP:<http://www.bankinfo.com.>. 20 April 1999.
22. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος για τον οποίο τα παραδοσιακά προγράμματα διαχείρισης των τραπεζικών κινδύνων θα πρέπει να προσαρμοσθούν στα νέα δεδομένα που δημιουργεί το ηλεκτρονικό περιβάλλον του οποίου βασικά χαρακτηριστικά είναι η ταχύτητα των συναλλαγών, η γεωγραφική εξάπλωση και η ανωνυμία του χρήστη.

- Πάρα πολλοί συμμετέχοντες στην συγκεκριμένη αγορά μπορεί να χρησιμοποιούν τα ίδια ή παρόμοια λογισμικά προγράμματα ή εξοπλισμό για την αντιμετώπιση των ίδιων ακριβώς προβλημάτων.
- Τα μοντέλα διαχείρισης κινδύνων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (όπως τα μοντέλα γνωστά ως VAR – Value At Risk models), λόγω της διαδεδομένης εφαρμογής τους ίσως δημιουργήσουν κινδύνους σε περιπτώσεις πιθανών αδυναμιών και ελλείψεων και οι οποίες γίνονται πραγματικότητα σε περιόδους ακραίων συνθηκών της αγοράς[23].
- Η εξάρτηση απο εξωτερικούς συνεργάτες ή παροχείς μπορεί να οδηγήσει στην συγκέντρωση κάποιων διαχειριστικών λειτουργιών του συστήματος και κατά συνέπεια το βάρος των κινδύνων απο την εξασφάλιση της σωστής λειτουργίας του ηλεκτρονικού συστήματος παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, να επιβαρύνει μερικούς μόνο ειδικευμένους παροχείς ή ακόμα και έναν μόνο απο τους/τον οποίο θα εξαρτώνται όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.
- Η «συμπεριφορά αγέλης»[24] των χρηστών/καταναλωτών μπορεί να γίνει χειρότερη, αυξάνοντας τις κινήσεις της αγοράς ή στερώντας την αγορά απο ρευστότητα, απο την στιγμή που οι πληροφορίες διαχέονται όλο και πιο γρήγορα και οι επενδυτικές αποφάσεις λαμβάνονται με πρωτόγνωρη ταχύτητα.

1.2.6. Άλλοι «Παραδοσιακοί» Κίνδυνοι (Πιστωτικός, Ρευστότητας, Επιτοκίων, Αγοράς)

Με την υιοθέτηση και χρήση της ηλεκτρονικής τραπεζικής μέσω ανοικτού δικτύου, παραδοσιακοί τραπεζικοί κίνδυνοι είναι πολύ πιθανό να εμφανισθούν, με πρακτικές συνέπειες εντελώς διαφορετικές για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε σχέση με τους νομικούς κινδύνους, τους κινδύνους σωστής διαχείρισης και λειτουργίας του συστήματος ή κινδύνους απώλειας καλής φήμης. Μια γενικής φύσεως ανησυχία η οποία αναφέρεται στον πιστωτικό κίνδυνο και συσχετίζεται με τους κινδύνους στρατηγικής των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, θεωρεί πως η περισσότερο ελαστική και ευπροσάρμοστη σχέση μεταξύ πελατών καταναλωτών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων παροχέων

23. Πέρα απο το μοντέλο διαχείρισης VAR υπάρχουν και άλλα πιο εκλεπτυσμένα μοντέλα διαχείρισης κινδύνων (advanced management information systems – MIS), τα οποία αν και παρέχουν πιο ολοκληρωμένες λύσεις, λόγω κόστους δεν έχουν καταφέρει ακόμα να γίνουν ευρέως αποδεκτά απο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Κάτι αντίστοιχο ισχύει και με τα συστήματα που χρησιμοποιούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για την μέθοδο διακανονισμού των πληρωμών (settlement of payments) όπου τα ακριβότερα και πιο ασφαλή συστήματα τύπου RTGS, δεν προτιμώνται έναντι άλλων φθηνότερων. Αναλυτικότερα βλέπε European Central Bank (ECB), (1999), *The Effects Of Technology On The EU Banking Systems,* σελ 37-38.
24. Η συμπεριφορά αγέλης (herding behaviour), μπορεί να εκδηλωθεί σε περιόδους κρίσεως και έντονων διακυμάνσεων του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

υπηρεσιών και προϊόντων μέσω ηλεκτρονικού δικτύου, θα μπορούσε να επιδράσει στην αύξηση του πιστωτικού κινδύνου εξαιτίας δυσμενούς επιλογής δανειοδοτήσεων απο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα[25].

Προβλήματα ρευστότητας μπορούν επίσης να προκύψουν εάν μια τράπεζα ειδικεύεται στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μέσω Internet και βρεθεί σε αδυναμία να εξασφαλίσει ότι τα κεφάλαιά της είναι επαρκή ώστε να καλύψουν απαιτήσεις εκπλήρωσης και εκκαθάρισης κάθε δεδομένη χρονική στιγμή.

Οι κίνδυνοι αγοράς αναφέρονται στην πιθανότητα απώλειας της αξίας τίτλων μεταβλητής απόδοσης (εντός και εκτός ισολογισμού)[26]απο πιθανή διαφοροποίηση των τιμών της αγοράς. Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα τα οποία θα ανταλλάσσουν ξένα νομίσματα με ηλεκτρονικό χρήμα (το οποίο είτε θα παράγουν είτε θα διανέμουν), είναι πολύ πιθανό να εκτεθούν σε κινδύνους αγοράς αν για παράδειγμα αλλάξουν σημαντικά τα επιτόκια ξένων νομισμάτων (foreign exchange rates).

Ωστόσο όπως υποστηρίζεται σε όλες τις σχετικές εκθέσεις, η εισαγωγή της τεχνολογίας της πληροφορίας αναμένεται να περιορίσει και όχι να επιδεινώσει τους παραδοσιακούς αυτούς τραπεζικούς κινδύνους. Ήδη σήμερα χρησιμοποιούνται μοντέλα βασιζόμενα σε στατιστικές τεχνικές, τα οποία μετρούν, διαχειρίζονται και ελέγχουν τους κινδύνους της αγοράς και τους πιστωτικούς κινδύνους και έχουν κερδίσει την αναγνώριση όλων των εποπτικών αρχών. Επίσης όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με σημαντική συμμετοχή στις υπηρεσίες και προϊόντα λιανικής τραπεζικής μέσω ενός ηλεκτρονικού δικτύου χρησιμοποιούν τυποποιημένες τεχνικές προσδιορισμού της πιστωτικής ικανότητας και αξιοπιστίας των χρηστών/καταναλωτών.

---

25. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση διαφόρων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που ειδικεύονται σε αυτό που ονομάζεται «μικροτραπεζική του διαδικτύου» και τα οποία δανείζουν μικρά ποσά, συνήθως σε χαμηλές εισοδηματικές τάξεις, χωρίς την επιβολή κάποιων εγγυήσεων. Πρόσφατα δημιουργήθηκαν προβλήματα με τέτοιου τύπου χρηματοδοτήσεις απο τράπεζες όπως τη γαλλική *Planet Finance* (www.planetfinance.com) και την *Grammen Bank* του Μπαγκλαντές. Βλέπε αναλυτικότερα : Microfinance in Cyberspace (27/11/1999), *The Economist,* **335** (8147**)** σελ 99.
26. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι ισολογισμοί των τραπεζών και άλλων λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ρυθμίζονται απο την οδηγία 86/635/ΕΟΚ για τους ετήσιους ενοποιημένους λογαριασμούς.

1.2.7. Κίνδυνοι απο την διασυνοριακή παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων μέσω ηλεκτρονικού δικτύου.

Η ηλεκτρονική τραπεζική βασίζεται σε τεχνολογία που απο την ίδια την φύση της έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να περικλείει την γεωγραφική επέκταση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων[27]. Αυτή η επέκταση της αγοράς ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος μπορεί να κρύβει μια σειρά κινδύνων. Καταρχήν λοιπόν μπορεί να δημιουργηθούν νομικά προβλήματα τα οποία να σχετίζονται με την ύπαρξη διαφορετικών νομικών και ρυθμιστικών απαιτήσεων της χώρας παροχής της υπηρεσίας (εγκατάσταση του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος) και της χώρας υποδοχής της υπηρεσίας (χώρα εγκατάστασης του καταναλωτή/χρήστη). Επίσης μπορεί να υπάρχει παντελής έλλειψη νομοθετικού πλαισίου σε μια χώρα ή να έχουμε ασυμφωνίες δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου που θα διέπει την σύμβαση[28].

Προβλήματα μπορούν να προκύψουν και αναφορικά με την ορθή διαχείριση και λειτουργία του συστήματος, εφόσον μια τράπεζα συνεργάζεται με παροχείς υπηρεσιών οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε μια τρίτη χώρα και των οποίων ο έλεγχος ποιότητας γίνεται πολύ δύσκολος. Μπορεί επίσης να εμφανιστούν συστημικοί κίνδυνοι (κίνδυνοι χώρας ειδικότερα) εξαιτίας πολιτικών παραγόντων ή στροφής της οικονομίας σε κεντρικά ελεγχόμενη. Τέλος και ο πιστωτικός κίνδυνος και ο κίνδυνος αγοράς ενδέχεται να εμφανισθούν, αφού οι αιτήσεις δανειοδότησης των καταναλωτών θα ελέγχονται με μεγαλύτερη δυσκολία και με περισσότερο αβέβαιες διαδικασίες απ'ότι στο εσωτερικό της χώρας εγκατάστασης του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος.

---

27. Ωστόσο η γεωγραφική επέκταση της ηλεκτρονικής τραπεζικής με διάφορα μέσα, συνδεόμενα με ένα δίκτυο (ανοικτό ή κλειστό), προϋποθέτει την συμβατότητα ή εναρμόνιση των διαφορετικών standards της ηλεκτρονικής τραπεζικής. Για την περίπτωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της ΕΕ, σημαντικό προς αυτήν την κατεύθυνση είναι το έργο που επιτελεί η European Committee For Banking Standards (ECBS).
28. Χαρακτηριστική είναι η τεράστια διαφωνία που προέκυψε μεταξύ Μ. Βρετανίας και Γερμανίας, αναφορικά με τις διατάξεις της πρόσφατης οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο (2000/31/ΕΚ), που αφορούσαν την δικαιοδοσία των δικαστηρίων σε περίπτωση διαφωνίας του παροχέα υπηρεσιών μέσω internet και του καταναλωτή, καθώς και για τα ζητήματα διαφήμισης και ανταγωνισμού. Για μια λεπτομερή αναφορά των θέσεων της Μ. Βρετανίας, βλέπε την έκθεση Electronic Commerce – UK Proposals (1999), Looking to the future: The DTI (Department of Trade and Industry) consultation paper on "building confidence in electronic commerce", *Computer Law And Security Report vol. 15 no. 4 1999,* σελ 248-251. Available HTTP http://www.blg.co.uk/downloads/14.pdf. 5 Μαρτίου 1999.

1.3. Διαχείριση Κινδύνων και Ζητήματα Εποπτείας

Η διαχείριση των κινδύνων είναι μια διαρκής διαδικασία αναγνώρισης, μετρήματος, ελέγχου και αντιμετώπισης εν δυνάμει υφιστάμενων κινδύνων. Στην περίπτωση της ηλεκτρονικής τραπεζικής όπου ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα χρησιμοποιεί ηλεκτρονικά μέσα διανομής και πληρωμών η μέθοδος διαχείρισης κινδύνων θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις σημαντικές περιπτώσεις των κινδύνων που λεπτομερώς περιεγράφησαν ανωτέρω (νομικοί, διαχειριστικοί, καλής φήμης, στρατηγικής, κ.α.).

Ένας μεγάλος αριθμός χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για μια σειρά απο λόγους στρατηγικής θα αποφασίσει την ενεργό δραστηριοποίησή του με την ηλεκτρονική τραπεζική μέσω ανοικτού δικτύου[29]. Η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογικής καινοτομίας είναι πολύ πιθανό να αλλάξει την φύση και τον σκοπό των κινδύνων τους οποίους θα αντιμετωπίζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Ωστόσο οι εποπτικές αρχές (supervisor authorities) αναμένουν απο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να έχουν αναπτύξει μεθόδους διαχείρισης κινδύνων ικανές να αποτρέψουν υφιστάμενους κινδύνους και να μπορούν να προσαρμοσθούν για την αντιμετώπιση νέων κινδύνων που σήμερα στο παρόν στάδιο εξέλιξης είναι πολύ δύσκολο να προσδιορισθούν.

Στις ΗΠΑ το FDIC δηλαδή η Ομοσπονδιακή Επιχείρηση Ασφάλισης Καταθέσεων έχει διαμορφώσει τρεις τυποποιημένες μορφές εκθέσεων[30] – ανάλογα με το επίπεδο παροχής υπηρεσιών και προϊόντων απο ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα μέσω Internet – για την διαχείριση των κινδύνων απο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που κάνουν χρήση ηλεκτρονικής τραπεζικής. Με βάση αυτές τις εκθέσεις δημιουργείται ένα «μητρώο» ηλεκτρονικών τραπεζών που ασφαλίζονται απο το κράτος, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί μηχανισμός καταγγελίας «ύποπτων» ηλεκτρονικών τραπεζών. Αλλά και στην ΕΕ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει μια λίστα με τα χρηματοπιστωτικά εκείνα ιδρύματα της ΕΕ τα οποία καλόπιστα ακολουθούν το ρυθμιστικό πλαίσιο της ΕΕ για τον χρηματοπιστωτικό τομέα[31].

---

29 Σίγουρα πολλές τράπεζες βλέπουν την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών μέσω της ηλεκτρονικής τραπεζικής ως εξαιρετικά ανταγωνιστική. Ειδικά ζητήματα όπως οι απαιτήσεις των καταναλωτικών υπηρεσιών, οι χρεώσεις αυτών των υπηρεσιών και προϊόντων, τα επιτόκια, τα προσφερόμενα πακέτα υπηρεσιών που θα καλύπτουν πολλαπλές καταναλωτικές ανάγκες αλλά και ïã παρεχόμενες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας, αποτελούν τις νέες προκλήσεις οι οποίες εισάγονται με την υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής. Αναλυτικότερα βλέπε, European Committee For Banking Standards (1999), *Electronic Banking,* (TR. 600 V1), σελ 6 (figure 1).

30 Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1999), *Electronic Banking Data Entry System* (Appendix C3), σελ. 1-6. Available HTTP http://www2.fdic.gov/Suspicious Banking. 31 Ιουλίου 1999.

31 Υπεύθυνος φορέας για την έκδοση αυτής της λίστας (η οποία δεν είναι εξαντλητική)είναι η European Committee For Banking Standards (ECBS) σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών.

1.3.1. Μοντέλα Διαχείρισης Κινδύνων απο την Υιοθέτηση της Ηλεκτρονικής Τραπεζικής

Σύμφωνα με έκθεση της Basle Committee on Banking Supervision (1998), ένα μοντέλο διαχείρισης κινδύνων το οποίο θα περιλαμβάνει τρία βασικά στάδια, τον προσδιορισμό και αξιολόγηση των κινδύνων, την αντιμετώπιση και τον έλεγχο τους και τέλος την παρακολούθηση των κινδύνων, θα βοηθήσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις εποπτικές αρχές στον περιορισμού και την εξάλειψη υφιστάμενων ή και μελλοντικών κινδύνων[32].

Αλλά και το FDIC (1998) σε έκθεσή του[33] υποστηρίζει ότι το μοντέλο διαχείρισης κινδύνων θα πρέπει να περιλαμβάνει έλεγχο στοιχείων τα οποία θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- Ζητήματα γενικής εποπτείας όπως: στρατηγικός σχεδιασμός και ανάλυση δυνατοτήτων, ρυθμιστική συμμόρφωση και νομοθετικό πλαίσιο, ανθρώπινοι πόροι, λογιστικός έλεγχος, πολιτικές και διαδικασίες.
- Μέθοδοι συναλλαγών όπως: αυθεντικότητα του χρήστη, ακεραιότητα των πληροφοριών, μη αναγνώριση των συναλλαγών και εμπιστευτικότητα των δεδομένων
- Διαχείριση του ηλεκτρονικού συστήματος συναλλαγών: ασφάλεια του συστήματος, αξιοπιστία του συστήματος και σχέδια έκτακτης ανάγκης, χωρητικότητα του συστήματος, πολιτική εξωτερικών συνεργασιών της τράπεζας, και έλεγχοι αναβάθμισης του συστήματος.

Στην πραγματικότητα και οι δύο αυτές εκθέσεις περιλαμβάνουν τα ίδια στοιχεία τα οποία θα αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου στα πλαίσια του μοντέλου διαχείρισης κινδύνων που θα επιλέξει κάθε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Η διαφορετική κατηγοριοποίηση έχει να κάνει κυρίως με ζητήματα μεθοδολογίας και όχι ουσίας.

1.3.1.1. Προσδιορισμός και αξιολόγηση των κινδύνων

Ο προσδιορισμός και η αξιολόγηση των κινδύνων αποτελεί μια διαρκή διαδικασία στα πλαίσια ενός μοντέλου διαχείρισης κινδύνων και περιλαμβάνει τρία βήματα.

---

32. Basle Committee on Banking Supervision, (1998), *Risk Management For Electronic Banking And Electronic Money Activities*, σελ 11-16.
33. Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 10-13.

- Την υιοθέτηση μιας αυστηρής αναλυτικής μεθόδου η οποία θα αναγνωρίζει και όπου είναι δυνατό θα προσδιορίζει επακριβώς ενδεχόμενους κινδύνους. Η διοίκηση του κάθε χρηματοπιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να έχει μια αιτιολογημένη και αντικειμενική εκτίμηση του μεγέθους του κάθε κινδύνου, τόσο αναφορικά με την επίδραση που μπορεί ο συγκεκριμένος αυτός κίνδυνος να έχει στο προφίλ κινδύνων του ιδρύματος, όσο και αναφορικά με την πιθανότητα επέλευσης ενός τέτοιου κινδύνου[34].
- Σε ένα δεύτερο στάδιο το διοικητικό συμβούλιο και οι διευθυντές τμημάτων του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να προσδιορίσουν την ανεκτικότητα της τράπεζας στην έκθεση κινδύνων, βασιζόμενοι στην αξιολόγηση των απωλειών τις οποίες το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα μπορεί να επωμιστεί ώστε να στηρίξει την θέση του σε περίπτωση κατά την οποία ένα δεδομένο πρόβλημα εμφανισθεί.

Τέλος η διοίκηση ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος μπορεί να συγκρίνει την ανεκτικότητα του ιδρύματος στους κινδύνους, με την αξιολόγηση της σημασίας ενός συγκεκριμένου κινδύνου, ώστε να εξακριβώσει εάν η έκθεση στον συγκεκριμένο κίνδυνο μπορεί να ενταχθεί/ενσωματωθεί στα όρια της συνολικής ανεκτικότητας κινδύνων του ιδρύματος.

1.3.1.2. Αντιμετώπιση και έλεγχος κινδύνων

Μετά το πρώτο στάδιο προσδιορισμού και αξιολόγησης των κινδύνων για κάποιο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα απο την χρήση ηλεκτρονικής τραπεζικής, περνάμε στο σημαντικότερο ίσως κομμάτι, αυτό της αντιμετώπισης και ελέγχου των κινδύνων. Αυτό το στάδιο στην διαδικασία/μοντέλο διαχείρισης κινδύνων μπορεί να περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως:

Πολιτικές και μέτρα ασφάλειας. Η έννοια της ασφάλειας περιλαμβάνει έναν συνδυασμό συστημάτων, εσωτερικών ελέγχων και εφαρμογών τα οποία χρησιμοποιούνται με σκοπό την προστασία της ακεραιότητας, της αυθεντικότητας και της εμπιστευτικότητας των δεδομένων κατά την λειτουργική διαδικασία παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μέσω ενός ηλεκτρονικού δικτύου.

34. Τα νέα χαρακτηριστικά της ηλεκτρονικής τραπεζικής απαιτούν υιοθέτηση νέων μοντέλων διοίκησης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατάλληλα προσαρμοζόμενες πολιτικές προώθησης χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών λιανικής τραπεζικής. Βλέπε χαρακτηριστικά : Koch, W. T, Mac Donald, S. S.(2000) *Bank Management.* Orlando: The Dryden Press, fourth edition, σελ 461- 464. Η αναγνώριση των νέων προκλήσεων απο τα ανώτατα στελέχη διοίκησης του εκάστοτε χρηματοπιστωτικού ιδρύματος αποτελεί βασική προϋπόθεση ταχύτατης προσαρμογής και επιτυχημένης μετάβασης στα νέα δεδομένα.

Σκοπός αυτών των μέτρων και πολιτικών είναι η εξάλειψη πιθανών εσωτερικών ή εξωτερικών επιθέσεων στο σύστημα παροχής προϊόντων και υπηρεσιών ηλεκτρονικής τραπεζικής καθώς και η μείωση των κινδύνων απώλειας της καλής φήμης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, εξαιτίας μιας κατάρρευσης του συστήματος ασφαλείας.

Με τον προσδιορισμό της πολιτικής ασφαλείας, το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στην πραγματικότητα θέτει κάποιες βασικές κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες προσδιορίζουν τον βαθμό ανεκτικότητας του συγκεκριμένου ιδρύματος έναντι συγκεκριμένων κινδύνων οι οποίοι ενδέχεται να υλοποιηθούν. Η πολιτική ασφάλειας ενδέχεται επίσης να προσδιορίσει αρμοδιότητες για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την θέσει σε εφαρμογή μέτρων πληροφοριακής προστασίας ή αναφορών παραβιάσεων της ασφάλειας του συστήματος.

Τα μέτρα ασφαλείας αντίθετα αποτελούν συνδυασμούς εργαλείων λογισμικού και εξοπλισμού, καθώς και διαχείρισης προσωπικού με απώτερο σκοπό την διαμόρφωση ασφαλούς συστήματος και εφαρμογών. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν την δυνατότητα να επιλέξουν μια σειρά απο τέτοια μέτρα όπως η κρυπτογράφηση (encryption), οι κωδικοί πρόσβασης (passwords), οι αντιϊκοί έλεγχοι (virus controls), και η χρήση firewalls[35], δηλαδή χρήση ειδικών προγραμμάτων λογισμικού τα οποία προστατεύουν, ελέγχουν και οριοθετούν την εξωτερική πρόσβαση σε εσωτερικά δίκτυα της τράπεζας, τα οποία συνδέονται με ένα ανοικτό δίκτυο όπως το Internet. Επειδή η ανάπτυξη τέτοιας τεχνολογίας προστασίας είναι εξαιρετικά σύνθετη στο να σχεδιαστεί και ενδέχεται να είναι και δαπανηρή, η ισχύς της και τα χαρακτηριστικά της θα πρέπει να είναι ανάλογα με την ευαισθησία των πληροφοριών οι οποίες επιδιώκεται να προστατευθούν.

Οι κίνδυνοι ασφάλειας του συστήματος μπορεί εκτός απο εξωτερικοί να είναι και εσωτερικοί να προέρχονται δηλαδή απο πράξεις ή παραλείψεις του προσωπικού της τράπεζας, είτε απο αμέλεια ή ελλιπή γνώση, είτε απο κακόβουλη συμπεριφορά με σκοπό την δολιοφθορά. Σήμερα εφαρμόζονται πρακτικές ελέγχου του προσωπικού (έλεγχος του ιστορικού για νέους ή προσωρινούς εργαζομένους, διαχωρισμός καθηκόντων, εσωτερικοί έλεγχοι απο ειδικούς εμπειρογνώμονες), οι οποίες ορισμένες

35. Για μια αναλυτική προσέγγιση των μέτρων ασφαλείας που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς και άλλα τεχνικά ζητήματα αναφορικά με την χρήση της ηλεκτρονικής τραπεζικής βλέπε την έκθεση του αμερικανικού FFIEC (1998), *Information Systems Examination Handbook*. Για μια πιο απλή αλλά περιεκτική ωστόσο περιγραφή των ασφαλιστικών μέτρων βλέπε επίσης Βαρελάς Χ. (2000), «Ασφαλιστικά Μέτρα», *RAM,* **137,** σελ 124-127.

φορές ξεπερνούν κατά πολύ τα όρια της διακριτικότητας και του σεβασμού της αξιοπρέπειας του εκάστοτε τραπεζοϋπαλλήλου.

Εσωτερική Επικοινωνία: Η διαχείριση και ο έλεγχος κινδύνων που συνδέονται με την ηλεκτρονική τραπεζική (διαχείρισης και λειτουργίας του συστήματος, νομικοί κίνδυνοι ή κίνδυνοι καλής φήμης), μπορεί να είναι αποτελεσματικότερος εάν και εφόσον ο διευθύνων σύμβουλος του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος τονίσει σε επικοινωνία του με όλο το εξειδικευμένο προσωπικό την προοπτική της ηλεκτρονικής τραπεζικής ως μέσου για την στήριξη του συνόλου των στόχων που έχει θέσει το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα[36].

Ταυτόχρονα το τεχνικό προσωπικό της τράπεζας θα πρέπει να επικοινωνεί με την διοίκηση και να αναφέρει σε αυτήν τον ακριβή τρόπο σχεδιασμού λειτουργίας του συστήματος, καθώς και πιθανές αδυναμίες ή πλεονεκτήματα. Χρήσιμη θεωρείται η υιοθέτηση απο την κεντρική διοίκηση κάθε χρηματοπιστωτικού ιδρύματος μιας πολιτικής διαρκούς επιμόρφωσης και αναβάθμισης των ικανοτήτων και γνώσεων του προσωπικού, ταυτόχρονα με τις εξελίξεις στην τεχνολογική καινοτομία.

Εξωτερικοί συνεργάτες και παροχείς: Στα πλαίσια ανάπτυξης ενός συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής είναι βέβαιο πως τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα χρειαστούν την συνεργασία εξωτερικών παροχέων οι οποίοι είναι εξειδικευμένοι σε δραστηριότητας εκτός του πεδίου δράσης των τραπεζών. Ωστόσο ο βαθμός έκθεσης ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος σε εξωτερικές συνεργασίες ενδεχομένως να συνεπάγεται και μεγαλύτερους κινδύνους για την ασφάλεια και την καλή λειτουργία του ιδρύματος αλλά και ολόκληρου του χρηματοπιστωτικού συστήματος[37].

Αν και αυτού του είδους οι συνεργασίες μπορούν να προσφέρουν πλεονεκτήματα όπως μείωση κόστους και οικονομίες κλίμακας, ωστόσο δεν απαλλάσσουν το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα απο την απόλυτη ευθύνη ελέγχου και διαχείρισης των κινδύνων που συνεπάγονται αυτού του είδους οι πράξεις.

36. Η υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής απο ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, όπως δείχνουν όλες οι σχετικές εκθέσεις αρμόδιων φορέων απαιτεί πρωτίστως εξειδίκευση των ανώτερων διοικητικών στελεχών και νέα μοντέλα διαχείρισης (management) των νέων δεδομένων. Χαρακτηριστικό είναι πως ακόμη και μέχρι πρόσφατα η βιβλιογραφία για την διαχείριση των κινδύνων ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος δεν περιελάμβανε την ηλεκτρονική τραπεζική και τα νέα δεδομένα που αυτή εισάγει.
37. Εκτός απο τους κινδύνους ασφάλειας για ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, λόγω της υιοθέτησης ενός ακατάλληλου λογισμικού συστήματος υπάρχει και ο κίνδυνος υπερβολικής εξάρτησης απο έναν εξωτερικό παροχέα λογισμικών προγραμμάτων. Βλέπε χαρακτηριστικά την περίπτωση του προγράμματος της Microsoft Open Financial Exchange (OFX), το οποίο έχουν υιοθετήσει πρόσφατα πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες, κάτι που αυξάνει το βαθμό εξάρτησής τους στις λειτουργίες του OFX και υποβαθμίζει τις σχέσεις ισότιμης συνεργασίας με την Microsoft.

Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η ανάληψη δράσεων απο την κεντρική διοίκηση της τράπεζας με σκοπό τον περιορισμό των κινδύνων απο την εμπιστοσύνη προς υπηρεσίες παρεχόμενες απο εξωτερικούς συνεργάτες. Τέτοιου είδους δράσεις[38] μπορεί να είναι η παρακολούθηση των διαχειριστικών και οικονομικών λειτουργιών των εξωτερικών συνεργατών, η γραπτή συμβατική δέσμευση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών, καθώς και η ύπαρξη ενός έκτακτου συμβατικού όρου ο οποίος θα επιτρέπει την αλλαγή του παροχέα υπηρεσιών της τράπεζας εάν χρειασθεί. Αλλά και στο επίπεδο προστασίας ευαίσθητων πληροφοριών στις οποίες θα έχει πρόσβαση ο εξωτερικός συνεργάτης το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι διαθέτει τουλάχιστον ίδιο με αυτήν επίπεδο προστασίας και ελέγχου[39].

Δοκιμαστικά προϊόντα, αναβαθμίσεις και σχέδια ετοιμότητας: Η δημιουργία δοκιμαστικών προϊόντων και υπηρεσιών πριν την εισαγωγή τους σε μια διευρυμένη καταναλωτική χρήση μπορεί επίσης να βοηθήσει στην μείωση κινδύνων ηλεκτρονικής τραπεζικής (κυρίως κινδύνους απώλειας καλής φήμης και κινδύνους ορθής λειτουργίας του συστήματος). Ο έλεγχος (testing) των προϊόντων και υπηρεσιών επιβεβαιώνει την καταλληλότητα του εξοπλισμού και των ηλεκτρονικών συστημάτων διανομής, εξασφαλίζοντας κατά τον χρόνο κυκλοφορίας των προϊόντων και υπηρεσιών τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Στο επίπεδο της διαρκούς αναβάθμισης σημαντική μπορεί να αποδειχθεί η χρησιμοποίηση πιλοτικών προγραμμάτων ή πρωτοτύπων τα οποία ενδεχομένως φανούν χρήσιμα για την ανάπτυξη νέων εφαρμογών. Εξάλλου η διαρκής αναβάθμιση και αναπροσαρμογή των προϊόντων και υπηρεσιών της ηλεκτρονικής τραπεζικής via Internet, αναμένεται να αποτελέσει βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας του κάθε χρηματοπιστωτικού ιδρύματος.

Φυσικά η ύπαρξη ενός πολύ καλού ηλεκτρονικού συστήματος παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, απο άποψη διαχείρισης και ελέγχου δεν σημαίνει πως δεν θα πρέπει να υπάρχουν και να

38. Η καλύτερη λύση θα ήταν σίγουρα η διαμόρφωση κάποιων συγκεκριμένων τεχνικών standard για τα λογισμικά προγράμματα ηλεκτρονικής τραπεζικής που θα χρησιμοποιούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Υπεύθυνοι φορείς για τα τεχνικά χαρακτηριστικά θα είναι διακρατικά (στην περίπτωση της ΕΕ η European Committee for Banking Standards) ή εθνικά όργανα τα οποία θα εξασφαλίζουν με τους κοινούς κανόνες προτύπων μια ευρύτατη πέραν συνόρων χρηματοπιστωτική αγορά. Στα ερωτήματα του γιατί και πως (πριν απο το ποια) θα μπορούσαν να διαμορφωθούν αυτά τα τεχνικά standard απαντά η έκθεση της ECBS (1999), *Electronic Banking,* (TR. 600 V1), Οκτώβριος 1999, σελ 4-12. Available HTTP http://www.ecbs.org/Download/TR600v1.pdf.

39. Δυο απο τις μεγαλύτερες εταιρείες συλλογής προσωπικών στοιχείων για διαφημιστικούς λόγους είναι οι αμερικάνικες double-click (http://www.doubleclick.com) και valueclick (http://www.valueclick.com). Οι εταιρείες αυτές μέσα απο συγκεκριμένα ερωτηματολόγια διαμορφώνουν το καταναλωτικό προφίλ των χρηστών για εμπορικούς σκοπούς.

αναπτύσσονται εναλλακτικά σχέδια προστασίας απο ενδεχόμενη κατάρρευση ή και απλή περιορισμένη διακοπή της λειτουργίας του βασικού ηλεκτρονικού συστήματος[40].

Ταυτόχρονα οι κεντρικές διοικήσεις του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να λαμβάνουν αντισταθμιστικά μέτρα σε περιπτώσεις όπου ο παροχέας υπηρεσιών αποδειχθεί ανίκανος να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του (μικρής διάρκειας συμβόλαια με άλλους παροχείς, συγκεκριμένος προσδιορισμός της ευθύνης των μερών για αποζημίωση των καταναλωτών λόγω βλάβης του συστήματος, ειδική ρήτρα στο συμβόλαιο για δυνατότητα αντικατάστασης του εξωτερικού παροχέα υπηρεσιών σε περίπτωση παραβίασης συγκεκριμένων υποχρεώσεων)[41].

1.3.1.3 Παρακολούθηση κινδύνων

Ακόμη και μετά τον προσδιορισμό, την διαχείριση και τον έλεγχο των κινδύνων δεν μπορεί να επέλθει ο εφησυχασμός για το εκάστοτε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Για αυτό το λόγο απαραίτητη είναι η δημιουργία μιας αποτελεσματικής διαδικασίας διαρκούς παρακολούθησης των κινδύνων. Η ταχύτατες μεταβολές και ποιοτικές εξελίξεις της τεχνολογίας απαιτούν συστηματική παρακολούθηση των καινοτομιών και των αλλαγών που ενδέχεται να επέλθουν εξαιτίας τους, ενώ και η ίδια η φύση ενός ανοικτού ηλεκτρονικού δικτύου για παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων επιβάλλει μεγαλύτερη προσοχή των αλλαγών των συνθηκών. Δύο βασικά στοιχεία στην διαδικασία παρακολούθησης των κινδύνων θα πρέπει να περιλαμβάνει κάθε σχέδιο αντιμετώπισης κινδύνων:

- Δοκιμές του συστήματος και επιτήρησή του: Οι διαδικασίες δοκιμών του ηλεκτρονικού συστήματος μπορούν να βοηθήσουν στην ανίχνευση «ασυνήθιστων» μορφών ή τύπων δραστηριοτήτων και να αποσοβήσουν βασικά προβλήματα του συστήματος, επιθέσεις ή καταστροφές. Ένας αποτελεσματικός τρόπος δοκιμής συνίσταται στον προσδιορισμό, την

40. Τα εναλλακτικά αυτά σχέδια θα πρέπει να ελέγχονται περιοδικά για εξασφάλιση της αποτελεσματικότητάς τους σε περίπτωση χρήσης τους. Επιπλέον ανάλογα με το βαθμό επέκτασης της κάθε τράπεζας σε εξωτερικούς παροχείς και συνεργάτες, αυτή θα πρέπει να απαιτεί την ύπαρξη εναλλακτικών σχεδίων δράσης και απο αυτούς τους εξωτερικούς συνεργάτες ή παροχείς.
41. Η αναφορά των προληπτικών αυτών μέτρων είναι καθαρά ενδεικτική. Αναλυτικότερα βλέπε : Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) (1998), *Safety And Soundness Examination Procedures,* Division of Supervision, σελ 11-12. Available HTTP< http://www2.fdic.gov/stuctur/search>. Ιούνιος 1998.

απομόνωση και την επιβεβαίωση ελαττωμάτων στον σχεδιασμό και τις εφαρμογές των μηχανισμών ασφάλειας του συστήματος. Η επιτήρηση αποτελεί συγκεκριμένο τύπο παρακολούθησης του συστήματος και βασίζεται σε συγκεκριμένο λογισμικό πρόγραμμα για τον εντοπισμό ασυνήθιστων δράσεων. Σε αντίθεση με την εφαρμογή μιας διεισδυτικής δοκιμασίας η επιτήρηση του συστήματος εστιάζει την προσοχή του στην παρακολούθηση ενεργειών ρουτίνας και συγκερασμού των πολιτικών ασφάλειας που έχει θέσει το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα με αυτές που ακολουθούνται στην πραγματικότητα.

- Εξειδικευμένοι Έλεγχοι: Η διενέργεια εξειδικευμένων ελέγχων (εσωτερικών και εξωτερικών) παρέχει έναν σημαντικό ανεξάρτητο ελεγκτικό μηχανισμό για την εξακρίβωση ελλείψεων, περιορίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο τους κινδύνους απο την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων μέσω της ηλεκτρονικής τραπεζικής. Ο ρόλος ενός ελεγκτή θα πρέπει να είναι η επιβεβαίωση καλής λειτουργίας των πολιτικών, των standards και των διαδικασιών ανάπτυξης του συστήματος. Το προσωπικό ελέγχου απαιτείται να είναι πλήρως εξειδικευμένο και απόλυτα ανεξάρτητο απο το προσωπικό το οποίο είναι υπεύθυνο για τις αποφάσεις διαχείρισης και αντιμετώπισης των κινδύνων (σε περίπτωση βέβαια που αποτελεί ειδικό τμήμα της επιχείρησης και όχι ανεξάρτητο τρίτο φορέα), έτσι ώστε να παρέχει απόλυτα αυτόνομες και ακριβείς αναφορές.

1.3.2 Ζητήματα Εποπτείας. Εθνικές Εποπτικές Αρχές.

Εκτός απο τα ζητήματα διαχείρισης των κινδύνων που προκύπτουν απο την χρήση της ηλεκτρονικής τραπεζικής και τα οποία θα πρέπει να απασχολούν το κάθε συγκεκριμένο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, σημαντικός είναι και ο εποπτικός ρόλος των οποίων καλούνται να παίξουν οι εθνικές εποπτικές αρχές για τον έλεγχο της καλής λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα έκθεσης της ΕΚΤ (ECB) του 1999, οι αρμόδιες εποπτικές αρχές θα πρέπει να εστιάζουν ειδικότερα την προσοχή τους σε ζητήματα όπως[42]:

42. European Central Bank (ECB), (1999), *The Effects Of Technology On The EU Banking Systems,* σελ 39 επ.Available HTTP <http://www.ecb.int/pub/pdf/techbnk.pdf> Ιούλιος 1999.

- Την ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος διαχείρισης πληροφοριών, κατάλληλου για την παροχή εξαιρετικά σύνθετων επενδυτικών υπηρεσιών και προϊόντων στα πλαίσια ενός ηλεκτρονικού περιβάλλοντος.

- Την ύπαρξη πολιτικών και διαδικασιών για την εξασφάλιση του προσδιορισμού, της αξιολόγησης και του ελέγχου των διαφόρων μορφών κινδύνων που χαρακτηρίζουν την χρήση ανοικτών ηλεκτρονικών δικτύων.

- Την άσκηση του κατάλληλου εποπτικού ελέγχου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων πάνω σε ζητήματα παροχής ειδικού λογισμικού προγράμματος, τόσο απο εξωτερικούς παροχείς, όσο και απο ειδικά τμήματα της τράπεζας. Προβλήματα μπορούν να προκύψουν αν για παράδειγμα κάποια προϊόντα ή υπηρεσίες απο εξωτερικούς συνεργάτες έχουν εγγενή προβλήματα και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να θεωρηθούν υπεύθυνα έναντι των καταναλωτών τους.

- Την μη παραχώρηση της διαχείρισης των κινδύνων σε φορείς εκτός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, αφού η απόλυτη ευθύνη απο την διαχείριση και αντιμετώπιση των κινδύνων βαραίνει αποκλειστικά το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα[43].

Επιπλέον οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να αντιμετωπίσουν και το ζήτημα της εποπτείας μη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία ενδέχεται να παρέχουν μια σειρά προϊόντων και υπηρεσιών μέσω Internet[44]. Υπό τις νέες αυτές συνθήκες και προκλήσεις που διαμορφώνονται, απαραίτητη κρίνεται η διαμόρφωση ενός υπερεθνικού ρυθμιστικού πλαισίου των εν λόγω επιχειρήσεων, το οποίο μπορεί να βασισθεί στην συνεργασία και τις κοινές εμπειρίες των εποπτικών αρχών[45].

43. Με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής τραπεζικής τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, λόγω της απώλειας της εσωτερικής τεχνογνωσίας (in-house know how), αναμένεται να αντιμετωπίσουν προβλήματα διαχείρισης των νέων κινδύνων που θα εμφανισθούν. Ωστόσο η διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών διαχείρισης αυτών των κινδύνων θα πρέπει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και να περιοριστεί όσο το δυνατό περισσότερο η εξάρτηση απο εξωτερικούς φορείς στον τομέα αυτό.
44. Ειδικά με την εξάπλωση νέων πρωτοποριακών μέσων όπως η διαδραστική τηλεόραση (Web TV), και η «έξυπνη» τηλεφωνία (SmartPhone), πάρα πολλά μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί, αλυσίδες πολυκαταστημάτων, ασφαλιστικές εταιρείες ή ακόμα και εταιρείες παροχής υπηρεσιών internet (π.χ η Virgin), θα παρέχουν μια σειρά υπηρεσιών και προϊόντων με ανταγωνιστικά επιτόκια, ευκολίες πληρωμής και γενικότερα πακέτα προσφορών εξίσου ανταγωνιστικά με αυτά των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.
45. Η διαμόρφωση ενός υπερεθνικού θεσμικού πλαισίου αφορά κυρίως την περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε παγκόσμιο επίπεδο οι πρωτοβουλίες του ΟΟΣΑ, χαρακτηρίζονται απο μια στάση αναμονής την οποία επιδιώκουν τα ίδια τα αναπτυγμένα κράτη, προκειμένου να αποκρυσταλλώσουν τις θέσεις τους και αργότερα να τις επιβάλλουν σε παγκόσμιο επίπεδο μέσω του ΟΟΣΑ. Για το μέχρι στιγμής έργο του ΟΟΣΑ στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου και της ηλεκτρονικής τραπεζικής: Available HTTP<http://www.oecd.org/subject/e_commerce/ >.

Ταυτόχρονα μια ακόμα πρόκληση θα είναι η πιθανότητα εγκατάστασης «αρχηγείων» χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε υπεράκτια (offshore) κέντρα, όπου το ρυθμιστικό πλαίσιο και η εποπτεία θα είναι λιγότερο αυστηρά[46]. Η χρήση του Internet μπορεί να ενισχύσει κατά πολύ τις διασυνοριακές χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, επιδρόντας σημαντικά στην ομαλή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος[47]. Ειδικά για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων κρίνεται απολύτως απαραίτητη η ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας των εποπτικών αρχών.

Βέβαια αυτή η νέα διασυνοριακή διάσταση στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων την οποία αναμένεται να δώσει η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου, απαιτεί την διαμόρφωση ενός πλαισίου επαρκούς συγκράτησης των κινδύνων οι οποίοι ενδέχεται να διαχυθούν (spill over) σε περισσότερα εθνικά χρηματοπιστωτικά συστήματα.

Τέλος η δημόσια αντίληψη τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται η χρήση της ηλεκτρονικής λιανικής τραπεζικής, θα πρέπει να αυξηθεί και την ανάληψη αυτού του ρόλου επιμόρφωσης θα πρέπει να αναλάβουν οι αρμόδιες εποπτικές αρχές του χρηματοπιστωτικού συστήματος της κάθε χώρας. Ειδικά το Internet Banking, προκειμένου να αναπτυχθεί και να κερδίσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών χρειάζεται την παροχή υπηρεσιών αναγνώρισης των χρηματοπιστωτικών εκείνων ιδρυμάτων τα οποία εποπτεύονται πλήρως και μπορούν να θεωρηθούν ασφαλή. Αυτή η αξιολόγηση της καταλληλότητας του κάθε ιδρύματος θα πρέπει να παρέχεται απο αρμόδιο δημόσιο φορέα ο οποίος θα επιφορτισθεί την ανάλογη υποχρέωση εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ενημέρωσης των καταναλωτών χρηστών[48].

46. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της European Union Bank (EUB),η οποία είχε την καταστατική της έδρα στην Αντίγκουα (Antigua) και προσέφερε τραπεζικές υπηρεσίες και προϊόντα μέσω internet χωρίς φορολόγηση για τους καταναλωτές, εκμεταλλευόμενη το εκεί ανύπαρκτο καθεστώς ελέγχου. Μετά απο προειδοποιήσεις της Τράπεζας της Αγγλίας (Bank of England) και του αμερικανικού FDIC, η αρμόδια εποπτική αρχή για την σωστή λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της πολιτείας του Idaho, εξέδωσε απόφαση για την διακοπή της άδειας λειτουργίας της EUB, με το αιτιολογικό ότι η συγκεκριμένη τράπεζα παραβίαζε τον πολιτειακό τραπεζικό νόμο του Idaho. Έτσι παρά το γεγονός ότι επρόκειτο για μια offshore επιχείρηση με καταστατική έδρα σε άλλη χώρα η πολιτεία του Idaho στηριζόμενη κυρίως στο επιχείρημα πως η επιλογή της Antigua απο το συγκεκριμένο ίδρυμα έγινε με σκοπό την παράκαμψη της πολιτειακής νομοθεσίας, σε συνδυασμό και με το πελατολόγιο της EUB το οποίο προερχόταν στην συντριπτική του πλειοψηφία απο την συγκεκριμένη αμερικανική πολιτεία, καταδίκασε την EUB. Αναλυτικότερα βλέπε το άρθρο του Thomas P. Vartanian (1997), State Business of Banking Laws and the Internet. *21st Century Banking Alert (No. 97-9-10),* Online Available HTTP <http://www.ffhsj.com/bancmail/bancpage.htm>.10 / 09/ 1997.

47. Με την συγκεκριμένη αυτή πτυχή (μαζί και με άλλες βέβαια) της ηλεκτρονικής τραπεζικής θα ασχοληθούν 2 σπουδαία σεμινάρια για υψηλόβαθμα τραπεζικά στελέχη. Το πρώτο οργανώνεται απο το IQPC (International Quality and Productivity Center), τον Οκτώβριο του 2000 στο Σίδνευ (Available HTTP <http://www.iqpc.com.au>) και το άλλο απο το Institute For International Research, τον Ιούνιο και Οκτώβριο του 2000 στο Λουξεμβούργο (Available HTTP <http://www.iir.com.fr>).

48. Υπόδειγμα για τον τρόπο λειτουργίας των εθνικών εποπτικών αρχών αποτελεί σίγουρα το Αμερικανικό FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation) το οποίο εξασφαλίζει την ασφάλιση και αξιολόγηση κάθε τράπεζας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

Ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.

Τα τελευταία χρόνια όλο και συχνότερα και απο πολλαπλές πηγές πληροφόρησης διατυπώνονται απόψεις και καταγράφονται μελέτες σχετικά με την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, τόσο σε επίπεδο εταιρειών (business to business networks), όσο και σε επίπεδο επικοινωνίας των επιχειρήσεων με τους καταναλωτές (business to consumers networks κυρίως μέσω internet).

Ενδεικτικό στοιχείο της νέας αυτής τάσης η οποία θεωρείται ο βασικός μοχλός της «παγκοσμιοποιημένης» οικονομίας (βασικά) και κοινωνίας, ήταν η ενασχόληση του G8 (της ομάδας των 7 ισχυρότερων βιομηχανικών χωρών του πλανήτη με την προσθήκη της Ρωσίας) με τον προσδιορισμό των ψηφιακών συνόρων και την ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας στον τρίτο κόσμο, στην πρόσφατη σύνοδο κορυφής στην Οκινάουα της Ιαπωνίας .

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το τελικό κοινό ανακοινωθέν του G8 της 23ης Ιουλίου[1] «η τεχνολογία της πληροφορίας και επικοινωνίας (information and communication technology (IT)), λόγω ακριβώς της συμβολής της στην πολυπολιτισμικότητα και στην δυνατότητα που παρέχει στους πολίτες να εκφρασθούν ελεύθερα και να γνωριστούν καλύτερα, θα πρέπει να επεκταθεί προς κάθε κατεύθυνση του πλανήτη»[2]. Δεδομένης της τεχνολογικής οπισθοδρόμησης των αναπτυσσόμενων χωρών και των χωρών του τρίτου κόσμου το G8 καλωσορίζει πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα όπως αυτές του Global Digital Divide Initiative του World Economic Forum και του Global Business Dialogue on Electronic Commerce (GBDe)[3].

1. Το πλήρες κείμενο του τελικού ανακοινωθέντος της συνόδου κορυφής του G8 στην Οκινάουα της Ιαπωνίας βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: Available HTTP <http://worldnews.about.com/newsissues/worldnews/>
2. Δεν θα πρέπει να προκαλεί εντύπωση η διατύπωση τέτοιων φιλόδοξων έως ουτοπικών προβλέψεων στο τελικό ανακοινωθέν μιας διάσκεψης κορυφής όπως αυτή του G8. Ωστόσο για την αποκατάσταση της πραγματικότητας αρκεί να πούμε πως απο τα 322 εκατομμύρια ανθρώπους που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο μόλις το 1% ζει στην Αφρική (περιοδικό Economist 22 July – 28 July) , ενώ 2 δις. άτομα δεν έχουν καν πρόσβαση σε τηλέφωνο.
3. Κατά τα πρότυπα του προγράμματος της αμερικανικής κυβέρνησης για την εξάπλωση της χρήσης PC's μεταξύ των χαμηλόμισθων αμερικανών.

Είναι προφανές πως η χρήση ενός νέου μέσου όπως το internet για εμπορικούς σκοπούς, τόσο μεταξύ επιχειρήσεων όσο και μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών εγείρει μια σειρά δικαιοπολιτικών θεμάτων.

Ειδικά στην περίπτωση παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και προϊόντων προϋπόθεση για την εκτεταμένη χρήση του νέου αυτού μέσου απο τους καταναλωτές είναι η διαμόρφωση ενός ρυθμιστικού πλαισίου το οποίο θα εξασφαλίζει την απαιτούμενη εμπιστοσύνη και την ασφάλεια των συναλλαγών, ταυτόχρονα με την εξασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αν δεν επιλυθούν ή επιλυθούν ατελώς ζητήματα που άπτονται της καταναλωτικής πίστης για την χρήση του νέου μέσου (διαδικτύου), τα εγγενή πλεονεκτήματα της χρήσης του internet όπως η ταχύτητα των συναλλαγών και η απλοποίηση των διαδικασιών απλώς θα μείνουν ανεκμετάλλευτα απο τον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό τομέα.

Επειδή ακριβώς όλα αυτά έχουν γίνει αντιληπτά, τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια εντατικοποίηση της νομοπαραγωγικής διαδικασίας αναφορικά με ζητήματα όπως το κανονιστικό πλαίσιο που θα πρέπει να διέπει το ηλεκτρονικό εμπόριο ή τους κανόνες για την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών απο ιδρύματα τρίτων χωρών με την χρήση ανοικτών δικτύων, ζητήματα προστασίας των καταναλωτών και επενδυτών απο συναλλαγές αυτού του τύπου[4].

Αυτή η προσπάθεια διαμόρφωσης του κατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου αφορά κυρίως τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Καθ' όλα ευνόητο στο βαθμό που οι τρεις αυτοί πόλοι αποτελούν τους κυριότερους εκφραστές του ηλεκτρονικού επιχειρείν. Βέβαια δεν θα πρέπει να αγνοηθούν προσπάθειες για την διαμόρφωση ενός παγκοσμιοποιημένου κοινά αποδεκτού ρυθμιστικού πλαισίου, κυρίως στα πλαίσια της UNCITRAL, ωστόσο η εθνική ολοκλήρωση των τριών πόλων της παγκόσμιας οικονομίας είναι πολύ μεγαλύτερη και ολοκληρωμένη .

Παρακάτω θα εξεταστούν οι περιπτώσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ, αναφορικά με την διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου γενικά και του web banking ειδικότερα.

4. Ωστόσο στις προτάσεις των ΗΠΑ για την διαμόρφωση ενός «πλαισίου για το παγκόσμιο ηλεκτρονικό εμπόριο» (framework for global electronic commerce), αναφέρεται πως μια απο τις βασικές αρχές θα πρέπει να είναι η λειτουργία του internet ως μια παγκόσμια αγορά, η οποία θα αναπτυχθεί με πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα και δεν θα αποτελέσει μια αυστηρά ρυθμιζόμενη απο τις κυβερνήσεις βιομηχανία. <http://www.whitehouse.gov/WH/New/Commerce>.

2.2. Ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο της ηλεκτρονικής τραπεζικής μέσω ανοιχτού δικτύου σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης η διαμόρφωση θεσμικού πλαισίου με στόχο την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και την ταυτόχρονη εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών[5], είναι σχετικά πρόσφατη και αφορά κυρίως τις ακόλουθες πράξεις του παράγωγου κοινοτικού δικαίου :

- Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά ("οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο")[6]

- Την Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση της οδηγίας 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (Έγγραφο 598PC0468), καθώς και την τροποποιημένη πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (Έγγραφο 599PC0385).

- Την οδηγία 1999/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 1999 σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.

- Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας επιχείρησης ηλεκτρονικού χρήματος[7]. Κοινή θέση η οποία καθορίσθηκε από το Συμβούλιο για την έκδοση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας επιχείρησης ηλεκτρονικού χρήματος[8].

---

5. Βλέπε άρθρο 1 παράγραφο1 της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
6. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L178 , 17/ Ιουλίου /2000
7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (1998) 461 final- 98/052 (cod) και σε ηλεκτρονική μορφή, έγγραφο 598PC0461(01)
8. Κοινή θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 29ης Νοεμβρίου 1999, 2000/C 26/01, της 28ης Ιανουαρίου 2000.

Όπως αναφέρεται σε όλες τις οδηγίες και προτάσεις οδηγιών[9] οι συγκεκριμένοι στόχοι καθεμίας απο αυτές τις οδηγίες «σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας (άρθρο 3Β της Συνθήκης) δεν μπορούν να επιτευχθούν κατά τρόπο ικανοποιητικό απο τα κράτη μέλη και μπορούν συνεπώς να πραγματοποιηθούν σε κοινοτικό επίπεδο».

2.2.1. Η οδηγία 2000/31/ ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο*.

Η οδηγία 2000/31/ΕΚ αποτελεί αναμφισβήτητα τον σκελετό και τον κεντρικό άξονα πάνω στον οποίο θα βασισθούν όλα τα κράτη μέλη κατά την διαμόρφωση της νομοθεσίας τους για το ηλεκτρονικό εμπόριο με στόχο την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.Ποια είναι όμως τα βασικά χαρακτηριστικά της οδηγίας αυτής?

Ακολουθώντας την δομή της ίδιας της οδηγίας θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στα εξής:

- **Γενικές Διατάξεις:** Στόχοι και πεδίο εφαρμογής, ορισμοί, εσωτερική αγορά
- **Αρχές:** Εγκατάσταση και πληροφόρηση, εμπορικές επικοινωνίες, συμβάσεις που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα, ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών
- **Εφαρμογή:** Κώδικες δεοντολογίας, εξώδικος διακανονισμός των διαφορών, μέσα έννομης προστασίας, συνεργασία και κυρώσεις
- **Τελικές Διατάξεις:** Πρόβλεψη επανεξέτασης της σωστής εφαρμογής της παρούσας οδηγίας απο την Επιτροπή, μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο και έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των άρθρων της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι εξαιρετικά χρήσιμο να επισημανθεί πως η παρούσα οδηγία, μαζί με την οδηγία 2000/ / ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την εξ αποστάσεως εμπορία καταναλωτικών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, συμβάλλουν στην δημιουργία νομικού πλαισίου για την on-line παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Εξάλλου όπως διατυπώνεται με απόλυτη σαφήνεια η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο δεν προδικάζει μελλοντικές πρωτοβουλίες στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ιδίως όσον αφορά την εναρμόνιση των κανόνων συμπεριφοράς στον εν λόγω τομέα[10].

---

* Της 8ης Ιουνίου 2000, L 178 της 12ης Ιουλίου 2000, σελ 1 επ.

9. Σημείο 11 της πρότασης οδηγίας σχετικά με την εξ αποστάσεως παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, σημείο 28 στην οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές και σημείο 10 στην οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

10. Βλέπε σημείο 27, των εισαγωγικών παρατηρήσεων του κειμένου της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
Στόχοι και πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο:

Όπως αναφέρεται στο άρθρο 1(1) «η παρούσα οδηγία έχει ως στόχο την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών», ενώ για την επίτευξη αυτού του στόχου εξασφαλίζει την προσέγγιση – εφόσον χρειάζεται – ορισμένων εθνικών διατάξεων για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας και οι οποίες αφορούν τα ζητήματα που περιγράφηκαν παραπάνω (εσωτερική αγορά, αρχές, εφαρμογή) .

Αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας ενδιαφέρουσες είναι οι εξής παρατηρήσεις:

α) «Η παρούσα οδηγία συμπληρώνει το ισχύον κοινοτικό δίκαιο περί υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας[11] και δεν θίγει το επίπεδο προστασίας ιδίως της δημόσιας υγείας και των συμφερόντων του καταναλωτή, όπως θεσπίζεται σε κοινοτικές πράξεις και σε στις εθνικές νομοθετικές πράξεις που εκδόθηκαν για την εφαρμογή τους, στο μέτρο που δεν περιορίζεται έτσι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας» (άρθρο 1 (3)). Η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο συμπληρώνει τις απαιτήσεις πληροφόρησης που προβλέπουν διάφορες κοινοτικές οδηγίες σχετικά με την προστασία της δημόσιας υγείας και των συμφερόντων του καταναλωτή[12].

β) Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στο φορολογικό τομέα. Η φορολογία, ιδίως ο φόρος προστιθέμενης αξίας, που επιβάλλεται σε μεγάλο αριθμό υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στην παρούσα οδηγία, αποκλείστηκε απο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο και αυτό γιατί θεωρήθηκε πως η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στους τομείς αυτούς δεν μπορεί στο παρόν στάδιο, να εξασφαλιστεί βάσει της Συνθήκης ή του παραγώγου κοινοτικού δικαίου[13].

11. Ο ορισμός των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας υπάρχει ήδη στο κοινοτικό δίκαιο και συγκεκριμένα στην οδηγία 98/34/ΕΚ, άρθρο 1 παράγραφος 2 (όπως τροποποιήθηκε απο την οδηγία 98/48/ΕΕ), για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών και στην οδηγία 98/84/ΕΚ, για τη νομική προστασία των υπηρεσιών που βασίζονται ή συνίστανται στην παροχή πρόσβασης υπό όρους. Σύμφωνα λοιπόν με αυτόν τον ορισμό είναι, κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται εξ αποστάσεως έναντι αμοιβής, μέσω εξοπλισμού ηλεκτρονικής επεξεργασίας (software, digital zip) και αποθήκευσης δεδομένων και κατόπιν ατομικού αιτήματος του αποδέκτη της υπηρεσίας.

12. Συμπληρώνει κυρίως την οδηγία 97/7/ΕΚ της 20ης Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις και την οδηγία 93/19/ΕΟΚ της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές. Αναλυτικά όλες οι κοινοτικές πράξεις αναφορικά με την προστασία της δημόσιας υγείας και των καταναλωτών, των οποίων το επίπεδο προστασίας δεν θίγει η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο, βρίσκονται στο σημείο 11 της παρούσας οδηγίας.

13. Στο παρόν στάδιο θεωρήθηκε σκόπιμη η εγκατάλειψη κάθε φορολογικής πτυχής του ηλεκτρονικού εμπορίου, ζητούμενο ωστόσο παραμένει πόσο κάτι τέτοιο θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα και τα πλεονεκτήματα της εσωτερικής αγοράς. Ωστόσο για την αιτιολόγηση αποκλεισμού της φορολογίας απο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο βλέπε σημείο 12 των αιτιολογικών σκέψεων. Η επίσημη θέση των ΗΠΑ στο ζήτημα της φορολόγησης του ηλεκτρονικού εμπορίου είναι η διατήρηση των υπαρχόντων επιπέδων φορολόγησης χωρίς επιπλέον αύξησή τους, ενώ αυτό που απαιτείται είναι η διαμόρφωση και ανάπτυξη μιας απλής φόρμας υπολογισμού των φόρων βασιζόμενη στις ισχύουσες διεθνής αρχές φορολόγησης.

Φαίνετε δε πως ήταν τόσο σημαντική η αποφυγή των φορολογικών πτυχών του ηλεκτρονικού εμπορίου για ορισμένα κράτη μέλη, ώστε υπήρξε σαφής αναφορά ότι «η παρούσα οδηγία δεν αποσκοπεί στον καθορισμό κανόνων σχετικά με φορολογικές υποχρεώσεις ούτε προδικάζει την κατάρτιση κοινοτικών πράξεων σχετικά με τις φορολογικές πτυχές του ηλεκτρονικού εμπορίου»[14].

γ) Επίσης η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο δεν εφαρμόζεται σε θέματα της κοινωνίας της πληροφορίας όπως η προστασία προσώπων σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα[15]. Όπως σημειώνεται η εκτέλεση και εφαρμογή της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο θα πρέπει να γίνεται τηρουμένων πλήρως των αρχών περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως όσον αφορά τη μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία και την ευθύνη των μεσαζόντων[16].

δ) Επίσης απο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31/ΕΚ εξαιρούνται :

- τυχερά παιχνίδια, όπως τα λαχεία και τα στοιχήματα στα οποία ο παίκτης στοιχηματίζει νομισματική αξία, ενώ η εξαίρεση δεν καλύπτει τους διαφημιστικούς διαγωνισμούς που χρησιμεύουν μόνο για την απόκτηση των διαφημιζόμενων αγαθών ή υπηρεσιών[17].
- Θέματα που αφορούν συμφωνίες ή πρακτικές διεπόμενες απο τη νομοθεσία περί καρτέλ[18].
- Οι δραστηριότητες συμβολαιογράφων ή αντίστοιχων επαγγελμάτων στο βαθμό που συνεπάγονται άμεση και ειδική σύνδεση με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και η εκπροσώπηση πελάτη και υπεράσπιση των συμφερόντων του ενώπιον των δικαστηρίων[19].

---

14. Βλέπε σημείο 13 στις εισαγωγικές παρατηρήσεις της οδηγίας 200/31/ΕΚ Ωστόσο η προσωρινή παράκαμψη του ζητήματος της φορολόγησης προϊόντων και υπηρεσιών του ηλεκτρονικού εμπορίου, είναι βέβαιο πως σύντομα θα επανέλθει και πάλι στο προσκήνιο στο βαθμό που και αν ακόμη δεν επιβληθούν υψηλότεροι συντελεστές φορολόγησης, είναι δεδομένο πως θα απαιτηθεί η διαμόρφωση ενός κοινού συστήματος υπολογισμού των ήδη υπαρχόντων σε κοινοτικό επίπεδο φόρων.
15. Η προστασία προσώπων σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και η εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών ρυθμίζονται αποκλειστικά απο τις οδηγίες 95/46/ΕΚ, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και 97/66/ΕΚ, περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Οι δύο αυτές οδηγίες ισχύουν εξ ολοκλήρου για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.
16. Βλέπε σημείο 14 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της εν λόγω οδηγίας.
17. Άρθρο 1 παράγραφος 5 σημείο δ της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Ωστόσο η δια βίου εγγυήσεις ορισμένων διαφημιζόμενων προϊόντων έχουν εξαιρεθεί απο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, ως αντιβαίνουσες τους κανόνες ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών μελών.
18. Άρθρο 1 παράγραφος 5 σημείο γ της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο
19. Άρθρο 1 παράγραφος 5 σημείο δ περιπτώσεις 1 και 2 της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ταυτόχρονα παρέχεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα να θέτουν φραγμούς στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, υπό τους όρους της παρούσας οδηγίας[20] . Έτσι τα εθνικά δικαστήρια, αστικά και ποινικά, μπορούν να παρεκκλίνουν απο την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας αλλά και να λαμβάνουν όλα τα ανακριτικά και λοιπά μέτρα που απαιτούνται για την διαπίστωση και δίωξη αξιόποινων πράξεων, χωρίς μάλιστα να απαιτείται η κοινοποίηση των μέτρων αυτών στην Επιτροπή[21].

Ορισμοί:

Στο άρθρο 2 της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο υπάρχουν οι ορισμοί. Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν οι εξής:

Εγκατεστημένος φορέας παροχής υπηρεσιών: «φορέας ο οποίος ασκεί ουσιαστικώς μια οικονομική δραστηριότητα μέσω μιας μόνιμης εγκατάστασης για αόριστη χρονική διάρκεια. Η παρουσία και η χρήση των τεχνικών μέσων και των τεχνολογιών που απαιτούνται για την παροχή της υπηρεσίας δεν συνιστούν εγκατάσταση του φορέα»[22]. Βλέπουμε δηλαδή ότι δεν είναι απαραίτητο ο τόπος εγκατάστασης μιας επιχείρησης που παρέχει υπηρεσίες μέσω ενός site στο internet, να βρίσκεται εκεί που είναι η τεχνολογία που υποστηρίζει την συγκεκριμένη ηλεκτρονική διεύθυνση, ούτε εκεί απο όπου παρέχεται πρόσβαση μέσω ενός διακομιστή (server). Αυτό που έχει σημασία είναι ο τόπος άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας της επιχείρησης.

Ο προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης του φορέα παροχής των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ, κατά την οποία η έννοια της εγκατάστασης συνεπάγεται την ουσιαστική άσκηση οικονομικής δραστηριότητας,επ' αόριστον ή και ορισμένου χρόνου, μέσω μιας μόνιμης εγκατάστασης[23]

---

20. Κυρίως με βάση το άρθρο 19 (συνεργασία) της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, το οποίο προβλέπει διαδικασία ενημέρωσης μεταξύ των κρατών μελών και μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής.
21. Το ζήτημα της αντιμετώπισης ποινικά αξιόποινων πράξεων κατά την διαδικασία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας δεν αντιμετωπίζεται καθόλου απο την παρούσα οδηγία και επαφίεται αποκλειστικά στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της πρόσφατης ψήφισης του νόμου για το ηλεκτρονικό εμπόριο στην Ιρλανδία, ο οποίος βασίζεται στις διατάξεις της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, 2000/31/ΕΚ και της οδηγίας για τις ψηφιακές υπογραφές, 1999/93/ΕΚ, αλλά ωστόσο ρυθμίζει και ζητήματα ποινικού δικαίου και ηλεκτρονικών πληρωμών. Available HTTP<http://www.irlgov.ie/tec/communications/ecommercebill2000.pdf.> 22 Ιουλίου 2000
22. Άρθρο 2 σημείο γ της οδηγίας 2000/31/ΕΚ.
23. Βλέπε χαρακτηριστικά σημείο 19 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Ενδεικτική είναι η περίπτωση της European Union Bank στην οποία αναφερθήκαμε και προηγούμενα. Ενώ λοιπόν η συγκεκριμένη τράπεζα παρείχε πρόσβαση στις υπηρεσίες της μέσω ενός διακομιστή (server) στο νησί Αντίγκουα, ο τόπος άσκησης της ουσιαστικής οικονομικής της δραστηριότητας βρίσκονταν στην πολιτεία Idaho των ΗΠΑ.

Εμπορικές επικοινωνίες[24]: Αναφέρονται σε όλες τις μορφές επικοινωνίας που αποσκοπούν να προωθήσουν, άμεσα ή έμμεσα, αγαθά, υπηρεσίες ή ακόμα και την εικόνα μιας επιχείρησης ή προσώπου το οποίο ασκεί εμπορική, βιομηχανική ή βιοτεχνική δραστηριότητα ή νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα[25]. Ωστόσο στον ευρύ αυτόν ορισμό υπάρχουν εξαιρέσεις έτσι ώστε να μη συνιστά κάθε μορφή επικοινωνίας, εμπορική επικοινωνία. Ειδικότερα:

i) Τα στοιχεία που επιτρέπουν την άμεση πρόσβαση στη δραστηριότητα της εν λόγω κάθε φορά επιχείρησης ή του προσώπου, ιδίως το όνομα του τομέα ή η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

ii) Οι επικοινωνίες που αφορούν αγαθά, υπηρεσίες ή την εικόνα της εν λόγω επιχείρησης ή του προσώπου και οι οποίες πραγματοποιούνται κατά τρόπο ανεξάρτητο απο τη θέλησή τους, ιδίως χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα. Αν λοιπόν για παράδειγμα ο έλληνας εισαγωγέας ιταλικών επίπλων επισκεφθεί με την βοήθεια μιας μηχανής αναζήτησης το site ιταλικής βιομηχανίας επίπλων στο οποίο περιέχεται αναλυτικός κατάλογος αγαθών και υπηρεσιών του εν λόγω ιταλικού εργοστασίου, αυτή η ηλεκτρονική επικοινωνία δεν συνιστά εμπορική επικοινωνία, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία.

Συντονισμένος τομέας[26]: Αναφέρεται στις προϋποθέσεις που ισχύουν στα νομικά συστήματα των κρατών μελών προκειμένου για φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για γενικές διατάξεις ή για διατάξεις ειδικά σχεδιασμένες για τον τομέα αυτό. Ωστόσο η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο αναφέρεται σε συγκεκριμένες απαιτήσεις – αναφορικά με την ανάληψη και άσκηση δραστηριότητας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας - προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

Εσωτερική αγορά, εγκατάσταση και πληροφόρηση, μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία, συμβάσεις που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα και ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών[27]. Προκειμένου να λειτουργήσει η εσωτερική αγορά για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, "κάθε κράτος μέλος

24. Άρθρο 2 σημείο (στ)
25 Κάθε επάγγελμα κατά την έννοια του άρθρου 1 στοιχείο (δ) της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, για ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ελάχιστης διάρκειας 3 ετών, ή του άρθρου 1 στοιχείο (στ) της οδηγίας 92/51/ΕΟΚ, σχετικά με δεύτερο γενικό σύστημα αναγνώρισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προς συμπλήρωση της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ
26. Άρθρο 2 σημείο (η) στοιχεία i και ii
27. Άρθρα 3 έως ι5 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο

μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός του, να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του, οι οποίες εμπίπτουν στον συντονισμένο τομέα"[28].

Σύμφωνα με τα όσα ορίζει η οδηγία ο έλεγχος των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας θα πρέπει να ασκείται στην πηγή της δραστηριότητας για να προστατεύεται αποτελεσματικά το γενικό συμφέρον[29]. Η αρμόδια αρχή της κάθε χώρας θα πρέπει να εξασφαλίσει την προστασία του γενικού συμφέροντος όχι μόνο για τους πολίτες της χώρας της αλλά για όλους τους πολίτες της Κοινότητας. Ωστόσο ο γενικός κανόνας περί ελέγχου στην πηγή των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, μπορεί να παρακαμφθεί για συγκεκριμένους λόγους, οι οποίοι αναφέρονται με απόλυτη ακρίβεια στην οδηγία[30].

Οι κυριότεροι απο αυτούς τους λόγους αφορούν ζητήματα δημόσιας τάξης, πρόληψη ποινικά αξιόποινων πράξεων, προστασία ανηλίκων καθώς και διαπίστωση και δίωξη κάθε πράξης που μπορεί να παραβιάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Επίσης λόγοι προστασίας της δημόσιας υγείας, προάσπιση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας, αλλά και η προστασία του καταναλωτή, περιλαμβανομένου του επενδυτή[31].

Ταυτόχρονα κάθε κράτος μέλος πριν απο την λήψη οποιουδήποτε μέτρου, για έναν απο τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, οφείλει να έχει ζητήσει απο το κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για έλεγχο στην πηγή των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, να λάβει μέτρα και το τελευταίο δεν έπραξε κάτι τέτοιο, ενώ επίσης οφείλει να κοινοποιήσει στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος της πηγής την πρόθεσή του να λάβει μέτρα. Η Επιτροπή με την σειρά της υποχρεούται να εξετάσει την συμβατότητα και αναλογικότητα των αναληφθέντων μέτρων, με τους επιδιωκόμενους στόχους[32].

Αναφορικά με το ζήτημα της εγκατάστασης των φορέων παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, υπάρχει η γενική αρχή ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να μην υπάγουν την πρόσβαση στη δραστηριότητα φορέα παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας σε καθεστώς προηγούμενης άδειας[33].

---

28. Άρθρο 3 παράγραφος 1
29. Βλέπε σημείο 22 των εισαγωγικών παρατηρήσεων.
30. Αναλυτικά.βλέπε άρθρο 3 παράγραφοι 4, 5, και 6.
31. Άρθρο 3 παράγραφος 4 στοιχείο (i)
32. Άρθρο 3 παράγραφος 6

Εξάλλου ο φορέας παροχής υπηρεσιών υποχρεούται να παρέχει κάποιες γενικές πληροφορίες οι οποίες είναι ανεξάρτητες απο το εάν πρόκειται για εμπορική επικοινωνία[34]. Αυτές οι πληροφορίες, που απευθύνονται στους αποδέκτες και στις αρμόδιες αρχές, αφορούν ζητήματα όπως την επωνυμία και την διεύθυνση του φορέα παροχής υπηρεσιών, την ηλεκτρονική του διεύθυνση, τον αριθμό του εμπορικού του μητρώου, εφόσον είναι εγγεγραμμένος στον εμπορικό σύλλογο της χώρας εγκατάστασής του ή/και τον αριθμό αναγνώρισης του φορολογικού του μητρώου, εφόσον η δραστηριότητα που ασκεί υπόκειται σε ΦΠΑ[35].

Η αποστολή μη ζητηθεισών εμπορικών επικοινωνιών[36], μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μπορεί να είναι ανεπιθύμητη για τους καταναλωτές και να διαταράξει την ομαλή λειτουργία μιας διαδραστικής (interactive) επικοινωνίας, μέσω ενός ανοικτού δικτύου όπως το internet. Έτσι η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο προβλέπει, για το εθνικό δίκαιο κρατών μελών που επιτρέπουν μη ζητηθείσα εμπορική επικοινωνία, την υποχρέωση των φορέων παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, να τηρούν και να συμβουλεύονται τακτικά τα μητρώα «επιλογών», στα οποία μπορούν να εγγράφονται τα φυσικά πρόσωπα, καταναλωτές και μη, που επιθυμούν να μην λαμβάνουν τέτοιες εμπορικές επικοινωνίες μέσω e-mail[37].

---

33. Η υποχρέωση αυτή δεν αφορά ταχυδρομικές υπηρεσίες που καλύπτονται απο την οδηγία 97/67/ΕΚ, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την ανάπτυξη εσωτερικής αγοράς κοινοτικών ταχυδρομικών υπηρεσιών και τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και των καθεστώτων έγκρισης που προβλέπει η οδηγία 97/13/ΕΚ, σχετικά με το κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Βλέπε αναλυτικά άρθρο 4 παράγραφος 2 και σημείο 28 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
34. Στην περίπτωση που έχουμε «εμπορική επικοινωνία», οι απαιτήσεις των παρεχομένων πληροφοριών είναι μεγαλύτερες και θα πρέπει να πληρούν τους όρους που θέτει το άρθρο 6 της παρούσας οδηγίας (π.χ. η εμπορική επικοινωνία θα πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρισμένη, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου γίνεται η εμπορική επικοινωνία πρέπει να είναι σαφώς αναγνωρίσιμο κ.α)
35. Άρθρο 5 παράγραφος 1 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
36. Άρθρο 7 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
37. Ωστόσο θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί με τα μητρώα «επιλογών», στα οποία μπορούν να εγγράφονται τα φυσικά πρόσωπα τα οποία δεν επιθυμούν να λαμβάνουν οποιουδήποτε τύπου επικοινωνίες, όχι μόνο εμπορικές, μέσω του ηλεκτρονικού τους ταχυδρομείου. Προσωπική εμπειρία και μάλιστα σχετική με ακαδημαϊκή –όχι δηλαδή εμπορική- επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αποδεικνύει πως ο σεβασμός αυτών των μητρώων «επιλογών» είναι ανύπαρκτος, ενώ οι προσωπικές συστάσεις για απομάκρυνση της προσωπικής μου διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου απο την σχετική λίστα, απλώς επιβαρύνει το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο άλλων μελών της ομάδας συζήτησης. Η αδυναμία αντίδρασης στον καταιγισμό μη επιθυμητών μηνυμάτων είναι απόλυτη.

Αναφορικά με τις συμβάσεις που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα «κάθε κράτος μέλος οφείλει να προσαρμόσει τη νομοθεσία του, η οποία περιέχει απαιτήσεις, όσον αφορά τη μορφή, οι οποίες είναι σε θέση να παρεμποδίσουν τη χρησιμοποίηση συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα[38]». Τα κράτη μέλη δηλαδή μεριμνούν ώστε το νομικό τους σύστημα να επιτρέπει την σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα[39].

Προς αυτήν την κατεύθυνση επιβοηθητικά μπορεί να λειτουργήσει και το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, έτσι όπως ρυθμίζεται απο την οδηγία 1999/93/ΕΚ[40]. Βέβαια τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ειδικές ή γενικές νομικές προϋποθέσεις για την σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα, ιδίως προϋποθέσεις σχετικά με την ασφάλεια των ηλεκτρονικών υπογραφών[41].

Αλλά και για συγκεκριμένους τύπους συμβάσεων, όπως αυτές για τις οποίες απαιτείται δια νόμου παρέμβαση των δικαστηρίων ή άλλων αρχών που ασκούν δημόσια εξουσία ή συμβάσεις για τις οποίες απαιτείται δια νόμου πιστοποίηση ή επικύρωση απο συμβολαιογράφο, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν περιορισμούς, για συμβάσεις αυτού του τύπου που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα[42].

Επίσης η οδηγία 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο θέτει συγκεκριμένες υποχρεώσεις στους φορείς παροχής υπηρεσιών, ως προς την πληροφόρηση του αποδέκτη της υπηρεσίας (που δεν είναι καταναλωτής), σχετικά με τα διάφορα τεχνικά στάδια έως τη σύναψη της σύμβασης, τα τεχνικά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για την ανάθεση της παραγγελίας και η δυνατότητα εντοπισμού και διόρθωσης σφαλμάτων, οι γλώσσες στις οποίες θα συναφθεί η σύμβαση, η δήλωση κάποιου κώδικα δεοντολογίας, συμβατικοί και γενικοί όροι της σύμβασης, οι οποίοι μάλιστα να μπορούν να αποθηκευτούν και αναπαραχθούν απο τον αποδέκτη της υπηρεσίας[43]. Προϋποθέσεις υπάρχουν και κατά το στάδιο όπου ο αποδέκτης έχει ήδη κάνει ανάθεση παραγγελίας με ηλεκτρονικά μέσα και ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οφείλει να αποστείλει αποδεικτικό παραλαβής στο οποίο να έχει πρόσβαση ο αποδέκτης της υπηρεσίας[44].

38. Βλέπε σημείο 34 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
39. Άρθρο 9 παράγραφος 1 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
40. Ειδικά στον χρηματοπιστωτικό τομέα ακόμα και το άνοιγμα ενός τραπεζικού λογαριασμού απαιτεί, σε ορισμένα κράτη μέλη (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία), χειρόγραφη υπογραφή. Το περιεχόμενο της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές εξετάζεται παρακάτω.
41. Βλέπε σημείο 35 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
42. Άρθρο 9 παράγραφος 2 και σημείο 36 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
43. Άρθρο 10 παράγραφοι 1, 2, και 3 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
44. Μάλιστα η παραγγελία και το αποδεικτικό παραλαβής, θεωρείται ότι έχουν παραληφθεί όταν τα μέρη στα οποία απευθύνονται έχουν πρόσβαση σε αυτά. Βλέπε σχετικά άρθρο 11 παράγραφος 1 δεύτερη περίπτωση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ας δούμε όμως τι προβλέπει η οδηγία 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αναφορικά με την ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών[45]. Πολύ συχνά ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας παρέχει μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, η οποία συνίσταται στη μετάδοση πληροφοριών που παρέχει ο ίδιος ο αποδέκτης της υπηρεσίας σε ένα δίκτυο επικοινωνιών[46]. Σε αυτήν την περίπτωση ο φορέας παροχής υπηρεσιών λειτουργεί ως «μεσάζοντας».

Τι μπορεί να συμβεί όμως στην περίπτωση που οι μεταδιδόμενες πληροφορίες, απο τον αποδέκτη της υπηρεσίας, συνιστούν παράνομες δραστηριότητες και ποιες είναι οι ευθύνες πρόληψης και διακοπής μετάδοσης των παράνομων αυτών δραστηριοτήτων για τον φορέα παροχής υπηρεσιών που λειτουργεί ως μεσάζοντας? Η παρούσα οδηγία περιλαμβάνει ένα σύνολο διατάξεων οι οποίες «θα πρέπει να συνιστούν ικανή βάση για τη δημιουργία ταχέων και αξιόπιστων μηχανισμών με τους οποίους να μπορούν να αποσύρονται οι παράνομες πληροφορίες και να καθίστανται απρόσιτες[47]». Συστήνεται μάλιστα οι μηχανισμοί αυτοί να εκπονούνται βάσει εθελοντικών συμφωνιών μετά απο διαπραγματεύσεις μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων μερών και να ενθαρρύνονται απο τα κράτη μέλη[48].

Η οδηγία προβλέπει πως δεν υφίσταται ευθύνη του φορέα παροχής υπηρεσιών, ο οποίος λειτουργεί ως μεσάζοντας, όσον αφορά τις μεταδιδόμενες πληροφορίες (απλή μετάδοση), εφόσον δεν αποτελεί ο ίδιος την αφετηρία της μετάδοσης των πληροφοριών, δεν επιλέγει τον αποδέκτη της μετάδοσης και δεν επιλέγει και τροποποιεί της μεταδιδόμενες πληροφορίες[49]. Αλλά και στην περίπτωση που δεν πρόκειται για μια απλή μετάδοση πληροφοριών, αλλά έχουμε αποθήκευση των πληροφοριών με αποκλειστικό σκοπό να καταστεί αποτελεσματικότερη η μεταγενέστερη μετάδοση των πληροφοριών, μετά απο αίτηση άλλων αποδεκτών της υπηρεσίας, ο φορέας παροχής των υπηρεσιών δεν έχει ευθύνη εφόσον, δεν τροποποιεί τις πληροφορίες, τηρεί τους όρους πρόσβασης σε αυτές, τηρεί τους κανόνες που αφορούν την ενημέρωση των πληροφοριών, δεν παρεμποδίζει την νόμιμη χρήση της τεχνολογίας και αποσύρει άμεσα τις πληροφορίες μόλις αντιληφθεί ότι αυτές οι πληροφορίες έχουν αποσυρθεί απο το σημείο του δικτύου στο οποίο βρίσκονταν αρχικά[50].

---

45. Άρθρα 12-15 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
46. Δύο απο τους μεγαλύτερους μεσάζοντες παροχής υπηρεσιών, είναι οι αμερικάνικες εταιρίες, Doubleclick και Valueclick
47. Βλέπε σημείο 40 και 41 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
48. Ο.π.
49. Άρθρο 12 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
50. Άρθρο 13 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Παρόμοιοι κανόνες, απαλλαγής της ευθύνης του φορέα παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ισχύουν και στην περίπτωση αποθήκευσης πληροφοριών παρεχόμενων απο έναν αποδέκτη της υπηρεσίας (φιλοξενία). Βλέπε σχετικά άρθρο 14 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ.

Ωστόσο για κάθε περίπτωση απαλλαγής (απλή μετάδοση, αποθήκευση για μεταγενέστερη μετάδοση, φιλοξενία), του φορέα παροχής υπηρεσιών ο οποίος λειτουργεί ως μεσάζοντας μετάδοσης πληροφοριών, που παρέχονται απο κάποιον αποδέκτη, προβλέπεται η δυνατότητα δικαστικής ή διοικητικής αρχής, σύμφωνα με τα νομικά συστήματα των κρατών μελών, να απαιτήσει απο τον φορέα παροχής υπηρεσιών να παύσει την παράβαση ή να καταστήσει την πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες αδύνατη[51].

Βέβαια στην οδηγία προβλέπεται απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου απο τα κράτη μέλη των φορέων παροχής υπηρεσιών, ως προς τις πληροφορίες που μεταδίδουν ή αποθηκεύουν, αν και μπορούν να τους υποχρεώσουν να ενημερώνουν πάραυτα τις αρμόδιες κρατικές αρχές για τυχόν υπόνοιες περί χορηγούμενων παράνομων πληροφοριών ή δραστηριοτήτων που επιχειρούν αποδέκτες των υπηρεσιών τους[52].

Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή πρέπει να «ενθαρρύνουν την κατάρτιση κωδίκων δεοντολογίας σε κοινοτικό επίπεδο, απο τις ενώσεις επαγγελματιών και καταναλωτών, με σκοπό να συμβάλλουν στην ορθή εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο[53]». Οι κώδικες δεοντολογίας θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα ζητήματα της προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας[54], ενώ προβλέπεται η εθελοντική διαβίβαση των σχεδίων των κωδίκων δεοντολογίας στην Επιτροπή καθώς και η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτούς με ηλεκτρονικά μέσα[55]. Αυτή η προσπάθεια, απο την Επιτροπή και τα κράτη μέλη, ενθάρρυνσης της κατάρτισης κωδίκων δεοντολογίας δεν θα πρέπει να αναιρεί τον εθελοντικό τους χαρακτήρα, ούτε να επηρεάζει την δυνατότητα των μερών να αποφασίζουν ελεύθερα εάν θα προσχωρήσουν στους εν λόγω κώδικες[56].

Η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο περιλαμβάνει επίσης διατάξεις σχετικά με τον εξώδικο διακανονισμό των διαφορών, τα μέσα έννομης προστασίας, ενώ γίνεται και μια μικρή αναφορά στο ζήτημα των κυρώσεων που θα πρέπει να επιβάλλονται απο τα εθνικά δικαστήρια[57].

51. Βλέπε άρθρο 12 παράγραφο 3, άρθρο 13 παράγραφο 2 και άρθρο 14 παράγραφο 3 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
52. Η απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου βρίσκεται στο άρθρο 15 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αν και αυτή η γενική υποχρέωση δεν αφορά τους ελέγχους σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, οι οποίες συνήθως προκύπτουν μετά απο εντολές των εθνικών δικαστικών ή διοικητικών αρχών του κάθε κράτους μέλους. Βλέπε σχετικά σημείο 47 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της παρούσας οδηγίας.
53. Άρθρο 16 παράγραφος 1 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
54. Άρθρο 16 παράγραφος 1 στοιχείο (ε)
55. Άρθρο 16 παράγραφος 1 στοιχεία (β) και (γ) αντίστοιχα.
56. Σημείο 49 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Η διάταξη αυτή αποτελεί κλασικό παράδειγμα εφαρμογής της αρχής για αποφυγή άσκοπων κυβερνητικών περιορισμών του ηλ.εμπορίου
57. Άρθρα 17 επόμενα της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ο εξώδικος διακανονισμός των διαφορών, τόσο νομικός όσο και πρακτικώς, προωθείται έντονα μέσα απο τις διατάξεις της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Η χρήση του μηχανισμού αυτού θα πρέπει να ενθαρρύνεται απο τα κράτη μέλη ειδικά για τις περιπτώσεις διευθέτησης των διαφορών μεταξύ ενός φορέα παροχής υπηρεσιών και ενός καταναλωτή[58].

Η χρήση του εξώδικου διακανονισμού των διαφορών θα πρέπει να είναι και διασυνοριακή και θα πρέπει να εξασφαλίζει στους θιγόμενους αποτελεσματική πρόσβαση σε μέσα διακανονισμού των διαφορών[59]. Η νομοθεσία των κρατών μελών δεν θα πρέπει να εμποδίζει γενικά την χρήση ήδη υπαρχόντων μηχανισμών εξώδικης επίλυσης των διαφορών, ενώ εκείνα τα κράτη μέλη στη νομοθεσία των οποίων δεν προβλέπεται η δυνατότητα προσφυγής των μερών σε τέτοιους μηχανισμούς, θα πρέπει να εισάγουν τέτοιους μηχανισμούς εξώδικης επίλυσης των διαφορών.

Αναφορικά με το ζήτημα των μέσων έννομης προστασίας, όσον αφορά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, η οδηγία απλά αναφέρει την αναγκαιότητα αυτών των μέσων να «επιτρέπουν την ταχεία λήψη μέτρων, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών μέτρων, προκειμένου να παύει οποιαδήποτε παράβαση και να προλαμβάνεται περαιτέρω ζημία των ενεχόμενων συμφερόντων[60]».

Ακριβώς επειδή οι ζημιές που μπορεί να προκύψουν σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας χαρακτηρίζονται ταυτόχρονα απο την ταχύτητα και την γεωγραφική τους έκταση[61], η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο απαιτεί απο τα κράτη μέλη να διαθέσουν τα κατάλληλα μέσα έννομης προστασίας, περιλαμβανομένης της παροχής πρόσβασης σε δικαστικές διαδικασίες με κατάλληλα ηλεκτρονικά μέσα[62].

---

58. Άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
59. Βλέπε σημείο 51 των εισαγωγικών παρατηρήσεων.
60. Άρθρο 18 παράγραφος 1 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο
61. Βλέπε σημείο 52 των εισαγωγικών παρατηρήσεων
62. Η αναφορά αυτή γίνεται επίσης στο σημείο 52 των εισαγωγικών παρατηρήσεων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα παροχής πρόσβασης σε δικαστικές διαδικασίες με ηλεκτρονικά μέσα, είναι αυτό του αμερικανικού FDIC, του υπεύθυνου δηλαδή φορέα ελέγχου της πιστοληπτικής ικανότητας των αμερικανικών τραπεζών και διασφάλισης των καταθέσεων των καταναλωτών. Στην ηλεκτρονική σελίδα λοιπόν του FDIC <http://www2.fdic.gov/SuspiciousBanking>, οι καταναλωτές χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μέσω ανοικτού δικτύου, μπορούν να καταγγείλουν την συμπεριφορά των τραπεζών και να ενημερωθούν για τις δικαστικές διαδικασίες τις οποίες μπορούν να ακολουθήσουν προκειμένου να αποζημιωθούν. Επίσης η οδηγία 98/27/ΕΚ, περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα προστασίας των καταναλωτών, της οποίας οι διατάξεις εφαρμόζονται στις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, παρέχει μηχανισμό αγωγών παραλείψεως η χρήση του οποίου μπορεί να διασφαλίσει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Βλέπε σχετικά και σημείο 53 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ο καθορισμός του καθεστώτος κυρώσεων και τα μέτρα επιβολής αυτών, για παραβιάσεις εθνικών διατάξεων οι οποίες έχουν θεσπισθεί κατ' εφαρμογή της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, βαρύνουν τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών[63]. Οι κυρώσεις αυτές δεν θίγουν τυχόν άλλες κυρώσεις ή ένδικα μέσα που προβλέπονται απο την εθνική νομοθεσία[64]. Αυτό στο οποίο θα πρέπει να προσανατολίζεται η επιβολή κυρώσεων θα πρέπει να είναι η αποτελεσματικότητα, η αναλογικότητα και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας.

Η οδηγία αναφέρει με σαφήνεια πως ένα κράτος μέλος κατά την πάγια νομολογία του ΔΕΚ, «διατηρεί δικαίωμα να λάβει μέτρα κατά φορέα παροχής υπηρεσιών που είναι μεν εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος αλλά κατευθύνει όλες ή τις περισσότερες δραστηριότητες του στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, εάν η επιλογή της έδρας έγινε με σκοπό να παρακαμφθεί η νομοθεσία που θα ίσχυε εάν ο φορέας αυτός ήταν εγκατεστημένος στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους[65]».

Στις τελικές διατάξεις της οδηγίας γίνονται αναφορές στα ζητήματα της επανεξέτασης των διατάξεων και της προσαρμογής της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών[66], της μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο[67] και στην έναρξη ισχύος αυτής[68].

---

63. Άρθρο 20 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
64. Σημείο 54 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο.
65. Σημείο 57 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ η διαμετρικά αντίθετη προσέγγιση του ΔΕΚ, αναφορικά με το ζήτημα σύστασης εταιρίας σε κράτος μέλος, με αποκλειστικό σκοπό την αποφυγή υψηλού φόρου ίδρυσης νέας εταιρίας (φορολογικό δίκαιο), ο οποίος ίσχυε στο κράτος μέλος στο οποίο η εν λόγω εταιρία υπό μορφή υποκαταστήματος ασκούσε όλες τις δραστηριότητές της. Ενώ και σε αυτήν την περίπτωση ο σκοπός ήταν να παρακαμφθεί η νομοθεσία που θα ίσχυε εάν η εταιρία αυτή ήταν εγκατεστημένη στο έδαφος του δεύτερου κράτους μέλους, το ΔΕΚ αποδέχτηκε την δυνατότητα law shopping των εταιρειών δημιουργώντας έτσι ένα σημαντικό προηγούμενο. (Υπόθεση Centros, C-212/1997 της 9ης /Μαρτίου/1999).
66. Άρθρο 21 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Προβλέπεται διετής έκθεση την οποία υποβάλλει η Επιτροπή σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, συνοδευόμενη πιθανώς απο προτάσεις προσαρμογής της στις νέες οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις που θα συμβούν.
67. Άρθρο 22 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Η μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο θα πρέπει να γίνει 18 μήνες απο την έναρξη ισχύος της, δηλαδή μέχρι την17η Ιανουαρίου του 2002.
68. Άρθρο 23 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Η οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο ισχύει απο την ημέρα δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δηλαδή την 17η Ιουλίου του 2000.

2.2.2. Η Οδηγία 1999/93/ΕΚ, σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές*.

Με την οδηγία 1999/93/ΕΚ, στο εξής οδηγία για τις ηλεκτρονικές ή ψηφιακές υπογραφές[69], ουσιαστικά διαμορφώνεται το κοινοτικό πλαίσιο για τη διευκόλυνση της χρήσης των ηλεκτρονικών υπογραφών και της νομικής τους αναγνώρισης[70]. Η διαμόρφωση κοινοτικού κανονιστικού πλαισίου για τις ηλεκτρονικές υπογραφές ή αργότερα για την κρυπτοθέτηση, αποτελούν στην πραγματικότητα τεχνικά ζητήματα τα οποία ωστόσο είναι εξαιρετικά σημαντικά για την προώθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και εμπορίου, αφού στην πραγματικότητα θα παρέχουν την δυνατότητα απόδειξης της γνησιότητας των δεδομένων των χρηστών.

Έτσι λοιπόν γύρω απο τον βασικό κορμό του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου για την παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, δηλαδή την οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο, πρέπει να διαμορφωθεί ένα ολόκληρο σύνολο ειδικών κανονιστικών διατάξεων οι οποίες θα εξασφαλίζουν σε κοινοτικό επίπεδο την κατοχύρωση της ασφάλειας και εμπιστοσύνης στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Σε αυτήν την κατεύθυνση κινείται η οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.

Η οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών υπογραφών, την έκδοση πιστοποιητικών[71], την πρόσβαση στην αγορά των φορέων παροχής υπηρεσιών πιστοποίησης, τις έννομες συνέπειες των ηλεκτρονικών υπογραφών, την ευθύνη των φορέων παροχής υπηρεσιών πιστοποίησης, καθώς και την σύσταση της «επιτροπής ηλεκτρονικής υπογραφής» η οποία επικουρεί το έργο της Επιτροπής.

* Της 13ης Δεκεμβρίου 1999, L13 της 19ης Ιανουαρίου 2000 σελ 12 επ.

69. Η ομάδα εργασίας της UNCITRAL, για το ηλεκτρονικό εμπόριο (Planning of Future Work, 1997 αριθ 15-17), ονομάζει ψηφιακή υπογραφή «τη μέθοδο διακρίβωσης του εκδότη ηλεκτρονικού κειμένου η οποία στηρίζεται στο συνδυασμό της δημόσιας προς τη μυστική κλείδα του χρήστη»(περίπτωση ασύμμετρου κρυπτογραφικού συστήματος RSA). Υπό αυτήν την έννοια η ψηφιακή υπογραφή θεωρείται ως υποσύνολο της ηλεκτρονικής υπογραφής, στην οποία η ομάδα εργασίας της UNCITRAL, εντάσσει κάθε μέθοδο κρυπτογράφησης (όπως το συμμετρικό κρυπτογραφικό σύστημα DES και ο εξελιγμένος διάδοχός του το AES – Advanced Encryption Standard- ή η μέθοδος triple DES, όπου το μήνυμα κωδικοποιείται τρεις φορές) με σκοπό την ασφαλή διαπίστωση του εκδότη ηλεκτρονικού κειμένου. Για την έννοια του κρυπτογραφικού αλγορίθμου βλ. Πετρόπουλο,*«Ηλεκτρονική Τραπεζική: Κρυπτογραφία και ηλεκτρονική υπογραφή»* , ΔΕΕΤ 1995, σελ 103.

70. Βλέπε άρθρο 1 παράγραφο 1 (πεδίο εφαρμογής) της οδηγίας 1999/93/ΕΚ. Σημαντική είναι και η απάντηση στο εάν και κατά πόσο η χρήση της ηλεκτρονικής/ψηφιακής υπογραφής μπορεί να προσδώσει στο ηλεκτρονικό μήνυμα ανάλογη αποδεικτική δύναμη με αυτό του εγγράφου με ιδιόχειρη υπογραφή. Σχετικά με αυτήν την προβληματική θα μιλήσουμε παρακάτω.

71. Πιστοποιητικό, σύμφωνα με τον ορισμό της οδηγίας είναι «ηλεκτρονική βεβαίωση, η οποία συνδέει δεδομένα επαλήθευσης υπογραφής με ένα άτομο που επιβεβαιώνει την ταυτότητά του». Πρόκειται για ειδικά μορφοποιημένα ψηφιακά έγγραφα που επιτρέπουν σε ένα πρόσωπο να δηλώνει την ταυτότητά του σε ένα πρόγραμμα πλοήγησης (browser), σε κάποιον ασφαλή διακομιστή (secure servers) ή σε έναν διαχειριστή e-mail.

Ο στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση του νομικού πλαισίου για τις ηλεκτρονικές υπογραφές και ορισμένες υπηρεσίες πιστοποίησης, ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς[72]. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη στις νέες τεχνολογίες και θα επιτευχθεί γενική αποδοχή στον νέο αυτό τρόπο επικοινωνίας[73].

Απο το άρθρο 2 της οδηγίας, που αναφέρεται στους ορισμούς, αξίζει να αναφερθούμε στους ορισμούς των παρακάτω εννοιών:

- Ηλεκτρονική υπογραφή: Είναι τα δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή τα οποία είναι συνημμένα, ή λογικά συσχετιζόμενα με άλλα ηλεκτρονικά δεδομένα και τα οποία χρησιμεύουν ως μέθοδος απόδειξης της γνησιότητας.
- Προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή: Είναι η ηλεκτρονική υπογραφή που ανταποκρίνεται στις εξής απαιτήσεις: α) συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφοντα, β) είναι ικανή να ταυτοποιήσει τον υπογράφοντα, γ) δημιουργείται με μέσα τα οποία ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο και δ) συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται κατά τρόπο ώστε να μπορεί να εντοπιστεί οποιαδήποτε επακόλουθη αλλοίωση των εν λόγω δεδομένων.
- Αναγνωρισμένο πιστοποιητικό: Πιστοποιητικό που ανταποκρίνεται στις οριζόμενες στο παράρτημα Ι (Όροι ισχύοντες για αναγνωρισμένα πιστοποιητικά), απαιτήσεις και εκδίδεται απο παροχέα υπηρεσιών πιστοποίησης ο οποίος πληρεί τις οριζόμενες στο παράρτημα ΙΙ απαιτήσεις.
- Πάροχος υπηρεσιών πιστοποίησης: Φορέας ή φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο που εκδίδει πιστοποιητικά ή παρέχει άλλες υπηρεσίες, συναφείς με τις ηλεκτρονικές υπογραφές.

Η οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές δεν υιοθετεί μια συγκεκριμένη τεχνολογία κρυπτογράφησης (π.χ χρήση συμμετρικών αλγορίθμων (DES) ή ασύμμετρων αλγορίθμων (RSA)), αλλά όπως επισημαίνεται, θα είναι ανοικτή σε διάφορες τεχνολογίες και υπηρεσίες ηλεκτρονικής αναγνώρισης της γνησιότητας των δεδομένων[74]. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα λειτουργήσει επικουρικά και η «επιτροπή ηλεκτρονικής υπογραφής.

72. Ωστόσο η παρούσα οδηγία δεν καλύπτει πτυχές και απαιτήσεις που αφορούν την σύναψη, τον τύπο και την ισχύ των συμβάσεων δυνάμει του εθνικού ή του κοινοτικού δικαίου, Βλέπε σχετικά άρθρο 1 παράγραφο 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ
73. Βλέπε σημείο 4 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 1999/93/ΕΚ
74. Σημείο 8 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας 1999/93/ΕΚ. Η επιτροπή ηλεκτρονικής υπογραφής μπορεί για παράδειγμα να δημοσιεύει στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, γενικός αναγνωρισμένα πρότυπα για προϊόντα ηλεκτρονικής υπογραφής, ενώ συνεργάζεται με τα Κ-Μ για να προωθήσουν την ανάπτυξη και χρησιμοποίηση των διατάξεων επαλήθευσης υπογραφής, σύμφωνα με τα όσα ορίζονται στο παράρτημα IV.

Όπως είδαμε και στην οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο, έτσι και εδώ η πρόσβαση στην αγορά των φορέων παροχής πιστοποίησης δεν εξαρτάται απο προηγούμενη έγκριση των κρατών μελών[75]. Ωστόσο τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν μηχανισμούς εθελοντικής διαπίστευσης[76] που αποσκοπούν στην επίτευξη βελτιωμένου επιπέδου παροχής υπηρεσιών πιστοποίησης[77].

Απο εκεί και πέρα, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την σωστή επιτήρηση των εγκατεστημένων στο έδαφός τους παροχέων υπηρεσιών πιστοποίησης, οι οποίοι εκδίδουν αναγνωρισμένα πιστοποιητικά, ενώ η συμμόρφωση προς τις διατάξεις ασφαλείας που ορίζονται στα τέσσερα παραρτήματα της οδηγίας, διαπιστώνεται απο αρμόδιους φορείς (ιδιωτικούς ή δημόσιους) που ορίζουν τα κράτη μέλη[78].

Σύμφωνα με τις αρχές της εσωτερικής αγοράς τα κράτη μέλη δεν μπορούν να περιορίσουν την παροχή υπηρεσιών πιστοποίησης που προέρχονται απο άλλο κράτος μέλος, στους τομείς που καλύπτονται απο την παρούσα οδηγία, ενώ διασφαλίζουν ότι τα προϊόντα ηλεκτρονικής υπογραφής που συμμορφώνονται με την παρούσα οδηγία επιτρέπεται να κυκλοφορούν ελεύθερα στην εσωτερική αγορά[79].

Αναφορικά με τις έννομες συνέπειες των ηλεκτρονικών υπογραφών[80], η οδηγία αναφέρει πως τα κράτη μέλη διασφαλίζουν πως οι προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές οι οποίες βασίζονται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό και οι οποίες δημιουργούνται απο ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής[81]:

- «ικανοποιούν τις νομικές απαιτήσεις υπογραφής σε σχέση με τα δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή κατά τον ίδιο τρόπο που μια ιδιόχειρη υπογραφή ικανοποιεί τις απαιτήσεις αυτές σε σχέση με τα δεδομένα που καταχωρούνται επί χάρτου» και
- «γίνονται δεκτές ως αποδεικτικό στοιχείο σε νομικές διαδικασίες».

---

75. Στην περίπτωση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, η ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά αφορούσε τους φορείς παροχείς υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.
76. Η εθελοντική διαπίστευση αναφέρεται σε κάθε άδεια, στην οποία ορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που διέπουν την παροχή υπηρεσιών πιστοποίησης και η οποία χορηγείται κατόπιν αίτησης του κάθε ενδιαφερόμενου παροχέα υπηρεσιών πιστοποίησης απο το δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα ο οποίος είναι υπεύθυνος για τον καθορισμό αυτών των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Βλέπε σχετικά άρθρο 2 σημείο 13 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ.
77. Άρθρο 3 παράγραφος 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.
78. Άρθρο 3 παράγραφοι 3 και 4 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.
79. Άρθρο 4 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.
80. Άρθρο 5 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές
81. Μιλάμε για ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής, όταν το υλικό ή το λογισμικό που χρησιμοποιείται για την δημιουργία της ηλεκτρονικής υπογραφής, πληροί τις απαιτήσεις του παραρτήματος ΙΙΙ της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Για την πληρέστερη μελέτη του κάθε ενδιαφερόμενου, το πλήρες κείμενο της οδηγίας 1999/93/ΕΚ βρίσκεται αυτούσιο στο «Παράρτημα» της παρούσας εργασίας.

Με αυτήν την διάταξη η οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές επιλύει θεωρητικά προβλήματα που ανέκυψαν κατά το παρελθόν, ως προς την δυνατότητα της ηλεκτρονικής υπογραφής να προσδώσει στο ηλεκτρονικό μήνυμα ανάλογη αποδεικτική δύναμη με αυτή του εγγράφου με ιδιόχειρη υπογραφή[82]. Η ανάπτυξη των διαφόρων συστημάτων κρυπτογράφησης και η σταδιακή τους εξέλιξη, είχε δημιουργήσει την εντύπωση ότι στο ηλεκτρονικό μήνυμα που υπογράφεται με τις μεθόδους αυτές, δεν είναι δυνατό να επέλθουν αλλοιώσεις ως προς το πρόσωπο του εκδότη ή το περιεχόμενό του, χωρίς αυτές να γίνονται αντιληπτές.

Ωστόσο η άποψη αυτή αμφισβητήθηκε. Αιτία για την απόρριψη αυτή – όπως υποστηρίχθηκε- ήταν η αυξανόμενη δυνατότητα αλλοιώσεων χωρίς ίχνη που μπορούν να επέλθουν στο ηλεκτρονικό μήνυμα[83], το γεγονός ότι μια πιθανή μεταβολή του περιεχομένου του μηνύματος, είναι τεχνικά δυνατό να πραγματοποιηθεί χωρίς να αφήνει ίχνη στο υλικό καταγραφής, σε αντίθεση με τα χειρόγραφα μηνύματα[84], υποστηρίχθηκε επίσης η άποψη ότι η ιδιόχειρη υπογραφή, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά εκείνα που εξατομικεύουν τη γραφή του εκδότη, όπως ο γραφικός χαρακτήρας, σε αντίθεση με την ηλεκτρονική υπογραφή που δεν διαθέτει την εν λόγω ιδιομορφία[85]. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν την άποψη της θεωρίας δεν μπορεί να υπάρξει εξομοίωση των ηλεκτρονικών κειμένων προς τα έγγραφα και η συναλλακτική επαφή των μερών με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων ουδεμία σχέση έχει με έγγραφη διατύπωση δηλώσεων βουλήσεως[86].

Η οδηγία ρυθμίζει επίσης το ζήτημα της ευθύνης των παροχέων υπηρεσιών πιστοποίησης[87] οι οποίοι εκδίδουν αναγνωρισμένα πιστοποιητικά, σε περίπτωση που προκληθεί ζημία σε φυσικό πρόσωπο ή φορέα ή νομικό πρόσωπο που ευλόγως βασίσθηκε σε αυτό το πιστοποιητικό. Την διασφάλιση του ελέγχου της ευθύνης την οποία υπέχει ο φορέας παροχής υπηρεσιών πιστοποίησης, φέρουν τα κράτη μέλη.

82. Ο σχετικός προβληματισμός επί του θέματος αυτού, αναλύεται στο Μανιωτης, Δ. «*Η Ψηφιακή Υπογραφή ως Μέσο Διαπιστώσεως της Γνησιότητας των Εγγράφων στο Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*», Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 78επ.
83. Schreiber, K.(1992) "*Die Urkunde im Zivilprosess*" σελ. 38 και Seidel, U.(1993) "*Dokumentationsschutz im electronischen Rechtsverkerh*", σελ 484 επ.
84. Bergmann/Streitz, (1992) "*Beweissischerung in EDV*", NJW σελ 1726 επ.
85. Mellulis, K.J. (1994) "*Zum Regelungsbedarf bei der electronischen*", MDR, σελ 112. Και Seidel, ο.π. σελ. 485
86. Βλέπε Νίκη Ψούνη-Ζορμπά, (1998) «*Δήλωση βουλήσεως μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή*», για το πολύ ενδιαφέρον θέμα της δήλωσης βουλήσεως μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, σε αντιπαράθεση προς την «παραδοσιακή δήλωση βουλήσεως και την ένταξή του στο σύστημα του Αστικού Κώδικα, σελ, 35 επ.
87. Άρθρο 6 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Η ευθύνη αυτή αφορά ζητήματα όπως την ακρίβεια των πληροφοριών που περιέχονται στο αναγνωρισμένο πιστοποιητικό, στη διαβεβαίωση ότι ο υπογράφων που ταυτοποιείται στο αναγνωρισμένο πιστοποιητικό ήταν κάτοχος των δεδομένων που αντιστοιχούν στην επαλήθευση υπογραφής, η μη αναγραφή στο αναγνωρισμένο πιστοποιητικό κάποιων περιορισμών χρήσεως (π.χ ύψος συναλλαγών).

Τα επόμενα άρθρα της παρούσας οδηγίας, αναφέρονται σε ορισμένες διεθνείς πτυχές των υπηρεσιών πιστοποίησης, όπως την αναγνώριση ως νομικά ισοδύναμων των αναγνωρισμένων πιστοποιητικών που εκδίδονται απο παροχείς υπηρεσιών πιστοποίησης τρίτης χώρας[88], καθώς και την υποχρέωση της Επιτροπής να διευκολύνει τις διασυνοριακές υπηρεσίες πιστοποίησης με τρίτες χώρες, ενώ υποβάλλει και προτάσεις προς το Συμβούλιο για την έκδοση κατάλληλων εντολών διαπραγμάτευσης με τρίτες χώρες σε διμερές ή πολυμερές επίπεδο[89].

Σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας[90], όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς των υπηρεσιών παροχής και ελέγχου των ηλεκτρονικών υπογραφών, συμμορφώνονται με την οδηγία 95/46/ΕΚ, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα απο τους παροχείς υπηρεσιών πιστοποίησης, γίνεται αποκλειστικά και μόνο απευθείας απο το πρόσωπο το οποίο αφορούν, ενώ στις περιπτώσεις που η εθνική νομοθεσία το επιτρέπει, τα κράτη μέλη δεν εμποδίζουν τους παροχείς υπηρεσιών πιστοποίησης να αναφέρουν στο πιστοποιητικό ψευδώνυμο αντί του ονόματος του υπογράφοντος[91].

Τέλος γίνονται αναφορές σχετικά με την σύσταση της επιτροπής ηλεκτρονικών υπογραφών, η οποία επικουρεί το έργο της Επιτροπής, καθώς και στα καθήκοντά της, αναφορές σχετικά με κάποιες κοινοποιήσεις τις οποίες θα πρέπει να κάνουν τα κράτη μέλη, στην περίοδο επανεξέτασης της λειτουργίας της οδηγίας και πιθανή τροποποίησή της και τέλος στην εφαρμογή και την έναρξη ισχύος της οδηγίας 1999/93/ΕΚ για τις ηλεκτρονικές υπογραφές[92].

---

88. Οι προϋποθέσεις που θέτει η Επιτροπή είναι τρεις για να ισχύει κάτι τέτοιο: α) Ο πάροχος υπηρεσιών πιστοποίησης να πληρεί τις προϋποθέσεις της παρούσας οδηγίας και να έχει διαπιστευτεί δυνάμει εθελοντικού μηχανισμού πιστοποίησης, καθιερωμένου σε κράτος μέλος, β) Πάροχος υπηρεσιών πιστοποίησης, εγκατεστημένος στην κοινότητα ο οποίος πληρεί τις προϋποθέσεις της παρούσας οδηγίας, εγγυάται για το πιστοποιητικό ή γ) το πιστοποιητικό του παρόχου υπηρεσιών αναγνωρίζεται δυνάμει διμερούς ή πολυμερούς συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας και τρίτων χωρών ή οργανισμών.
89. Άρθρο 7 παράγραφος 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές.
90. Άρθρο 8 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές
91. Άρθρο 8 παράγραφος 3 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Ωστόσο σύμφωνα με το παράρτημα Ι (όροι ισχύοντες για αναγνωρισμένα πιστοποιητικά), σημείο (γ) η χρήση ψευδώνυμου θα πρέπει να αναγνωρίζεται σαφώς ως τέτοια στο αναγνωρισμένο πιστοποιητικό.
92. Άρθρα 9 έως 15 της οδηγίας 1999/93/ΕΚ, για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Αναφορικά με τις κοινοποιήσεις των κρατών, αυτές αφορούν την κοινοποίηση προς την Επιτροπή των εθνικών συστημάτων εθελοντικής διαπίστευσης (εφόσον υπάρχουν), την κοινοποίηση της ονομασίας και των διευθύνσεων των εθνικών φορέων που είναι υπεύθυνοι για την διαπίστευση και επίβλεψη των παροχέων υπηρεσιών πιστοποίησης, καθώς και τις ονομασίες και διευθύνσεις όλων των διαπιστευμένων εθνικών παροχέων υπηρεσιών πιστοποίησης.

2.2.3. Κοινή θέση, που καθορίστηκε απο το Συμβούλιο στις 29 Νοεμβρίου 1999, για την έκδοση οδηγίας 2000/ /ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος*.

Η συγκεκριμένη οδηγία, όταν θα δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα, θα αποτελεί ένα ακόμα κομμάτι του υπό διαμόρφωση κοινοτικού θεσμικού πλαισίου για την παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, με στόχο την ενίσχυση του νέου αυτού τρόπου εμπορικής συναλλαγής, την εξασφάλιση του ανταγωνισμού και των πλεονεκτημάτων της εσωτερικής αγοράς για τις επιχειρήσεις του κλάδου και την επίτευξη αυξανόμενης εμπιστοσύνης μεταξύ των καταναλωτών και των επιχειρήσεων που θα κάνουν χρήση των νέων μορφών παροχής υπηρεσιών.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1998 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος[93]. Κατόπιν τούτου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, καθώς και η ΕΚΤ διατύπωσαν την γνώμη τους, ενώ στις 29 Νοεμβρίου 1999, το Συμβούλιο καθόρισε την κοινή του θέση.

Δεδομένου ότι η Επιτροπή με σχετική της ανακοίνωση, με ημερομηνία ηλεκτρονικού εγγράφου που εστάλη στον κόμβο της Eur-Lex, 20/03/2000, αναφέρει ότι έχει την άποψη ότι η κοινή θέση του Συμβουλίου είναι πλήρως αποδεκτή, γιατί όχι μόνο ενσωματώνει πολλές από τις τροπολογίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αλλά επίσης συμπληρώνει την πρόταση της Επιτροπής με χρήσιμες διευκρινίσεις και πρόσθετες διατάξεις που ανταποκρίνονται στην ανάγκη θέσπισης ενός κατάλληλου εποπτικού πλαισίου για αυτή τη νέα και καινοτόμο επιχειρηματική δραστηριότητα, προκύπτει με ασφάλεια το συμπέρασμα πως το περιεχόμενο της κοινής θέσης θα είναι το ίδιο με αυτό της σχετικής οδηγίας που θα εγκριθεί[94].

***** Κοινή θέση αριθ. 8/2000 (2000/C26/01) της 29ης Νοεμβρίου 1999.

93. ΕΕ L 317 της 15ης Οκτωβρίου 1998
94. Κάτι αντίστοιχο άλλωστε έγινε και με την περίπτωση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για το ηλεκτρονικό εμπόριο, όπου το κείμενο της κοινής θέσης του Συμβουλίου υιοθετήθηκε ακριβώς.

Ο στόχος της οδηγίας, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου[95], είναι να εισάγει ένα ειδικό καθεστώς εποπτείας για τους εκδότες ηλεκτρονικού χρήματος. Το καθεστώς αυτό βασίζεται στο ισχύον καθεστώς προληπτικής εποπτείας που εφαρμόζεται στα πιστωτικά ιδρύματα, αλλά διαφέρει απο αυτό ώστε να ανταποκρίνεται στους ιδιαίτερους κινδύνους που ενέχει η έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος.

Η πρόταση αφορά μόνο θέματα κανονιστικού χαρακτήρα και προληπτικής εποπτείας που συνδέονται με την έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος από μη τραπεζικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, είναι σαφές ότι ο ρόλος των παραδοσιακών πιστωτικών ιδρυμάτων θα είναι σημαντικός και σε αυτό το τμήμα αγοράς χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που παρέχονται στο ευρύ κοινό, και συνεπώς οι θεμελιώδεις κανόνες που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών αυτών, βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, και το εποπτικό καθεστώς στο οποίο υπόκεινται, όπως η άδεια λειτουργίας, οι κεφαλαιακές απαιτήσεις, η εποπτεία κ.λπ., πρέπει να εφαρμόζονται με κατάλληλο τρόπο και στα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας, αυτή εφαρμόζεται μόνο στους εκδότες ηλεκτρονικού χρήματος, ενώ ως «ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος» νοείται μια επιχείρηση ή άλλου τύπου νομικό πρόσωπο, εκτός του πιστωτικού ιδρύματος κατά την έννοια του άρθρου 1 πρώτη περίπτωση στοιχείο α) της πρώτης τραπεζικής οδηγίας 77/780/ΕΟΚ, η οποία εκδίδει μέσα πλερωμής υπό μορφή ηλεκτρονικού χρήματος[96]. Ουσιαστικά δηλαδή πρόκειται για τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την έννοια του άρθρο 1 πρώτη περίπτωση στοιχείο β) της οδηγίας 77/780/ΕΟΚ και τα οποία έχουν περιορισμένο πεδίο δραστηριοτήτων σε σχέση με τα παραδοσιακά πιστωτικά ιδρύματα του άρθρου 1 πρώτη περίπτωση στοιχείο α).

Το ηλεκτρονικό χρήμα, σύμφωνα με τον ορισμό που υιοθετήτε[97], αποτελεί νομισματική αξία αντιπροσωπευόμενη απο απαίτηση έναντι του εκδότη, θεωρείται ως υποκατάστατο των κερμάτων και χαρτονομισμάτων, είναι αποθηκευμένο σε ηλεκτρονικό υπόθεμα, όπως κάρτα με τσιπ ή μνήμη ηλεκτρονικού υπολογιστή, έχει εκδοθεί κατόπιν παραλαβής ποσού ίσου με την εκδοθείσα νομισματική αξία[98], ενώ κατά κανόνα είναι προοριζόμενο για πληρωμές μικροποσών.

95. ΕΕ C 26, της 28ης Ιανουαρίου 2000,σελ 7
96. Πρώτη Τραπεζική οδηγία 77/780/ΕΟΚ, περί του συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση της δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος, όπως τροποποιήθηκε τελευταία απο την οδηγία 2000/12/ΕΚ, της 20ης Μαρτίου 2000, ΕΕ L 126, της 26ης /05/2000, σελ 1
97. Άρθρο 1 παράγραφος 3 στοιχείο β) της κοινής θέσης του Συμβουλίου και σημείο 3 των αιτιολογικών σκέψεων.
98. Δηλαδή δεν θα είναι δυνατό να εκδίδεται ηλεκτρονικό χρήμα για ποσό μεγαλύτερο απο αυτό που καταβάλλεται.

Στα πιστωτικά ιδρύματα επιτρέπεται ήδη, σύμφωνα με την δεύτερη τραπεζική οδηγία, 89/646/ΕΟΚ[99], να εκδίδουν και να διαχειρίζονται μέσα πληρωμής, συμπεριλαμβανομένου του ηλεκτρονικού χρήματος. Η θέσπιση ιδιαίτερου εποπτικού καθεστώτος για τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, το οποίο διαφέρει απο εκείνο που εφαρμόζεται στα άλλα πιστωτικά ιδρύματα, δικαιολογείται και είναι επιθυμητή διότι η έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος δεν συνιστά αυτή καθαυτή δραστηριότητα αποδοχής καταθέσεων, λόγω της ιδιαιτερότητας του ως ηλεκτρονικού υποκατάστατου των κερμάτων και των χαρτονομισμάτων, υπό την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 89/646/ΕΟΚ, αφού τα εισπραττόμενα ποσά ανταλλάσσονται αμέσως με ηλεκτρονικό χρήμα[100].

Έτσι λοιπόν η είσπραξη ποσών απο το κοινό έναντι χορηγήσεως ηλεκτρονικού χρήματος, η οποία συνεπάγεται την δημιουργία πιστωτικού υπολοίπου σε λογαριασμό του ιδρύματος-εκδότη, συνιστά αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων για τους σκοπούς των οδηγιών 77/780/ΕΟΚ και 89/646/ΕΟΚ. Σύμφωνα λοιπόν με τις διατάξεις της οδηγίας μόνο τα πιστωτικά ιδρύματα όπως ορίζονται στην πρώτη περίπτωση του άρθρου 1 της πρώτης τραπεζικής οδηγίας 77/780/ΕΟΚ, δηλαδή τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος και τα πιστωτικά ιδρύματα με την «παραδοσιακή» έννοια του όρου μπορούν να εκδίδουν ηλεκτρονικό χρήμα[101].

Στην οδηγία δηλώνεται σαφώς πως τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος δεν μπορούν να παρέχουν πιστώσεις (δάνεια κάθε τύπου) οιασδήποτε μορφής και αυτό προκειμένου να αποφευχθεί η έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος επί πιστώσει χωρίς άμεση καταβολή του αντίστοιχου ποσού[102]. Η απαγόρευση αυτή δεν σημαίνει πως ένα ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος δεν μπορεί να επενδύει σε χρεωστικούς τίτλους[103].

Στην οδηγία υπάρχει επίσης μια νέα διάταξη αναφορικά με την δυνατότητα εξαργύρωσης που δικαιούται να ζητήσει, κατα την διάρκεια ισχύος του ηλεκτρονικού χρήματος, ο κομιστής του[104]. Αυτή η εξαργύρωση μπορεί να γίνει σε κέρματα, τραπεζογραμμάτια ή ακόμα και με μεταφορά σε τραπεζικό λογαριασμό του κομιστή (προκειμένου να δοθεί μεγαλύτερη ευχέρεια στον τρόπο εξαργύρωσης).

99. Βλέπε σημείο 5 του παραρτήματος της οδηγίας 89/646/ΕΟΚ, έτσι όπως τροποποιήθηκε απο την οδηγία 92/30/ΕΟΚ.
100. Άρθρο 2 παράγραφος 3 της κοινής θέσης του Συμβουλίου και σημείο 7 των αιτιολογικών σκέψεων.
101. Άρθρο 1 παράγραφος 4 της κοινής θέσης του Συμβουλίου. Αυτή η παράγραφος είναι νέα και προστέθηκε προκειμένου να ευθυγραμμιστεί το κείμενο της πρότασης με αυτό της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας, 89/646/ΕΟΚ.
102. Άρθρο 1 παράγραφος 5 στοιχείο α) της κοινής θέσης του Συμβουλίου.
103. Βλέπε σχετικά την αιτιολογική έκθεση του συμβουλίου, ΕΕ C 26, της 28/01/2000, σελ. 8.
104. Η έννοια «κομιστής» ηλεκτρονικού χρήματος αντικατέστησε την προηγούμενη του «χρήστη» ηλεκτρονικού χρήματος.

Το ελάχιστο αρχικό κεφάλαιο καθορίζεται απο την οδηγία, σε ένα εκατομμύριο ευρώ[105], ενώ τα ίδια κεφάλαια δεν μπορούν να υπολείπονται του ποσού αυτού. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου, το ποσό αυτό εξισορροπεί την ανάγκη εξασφάλισης επαρκών κεφαλαίων για τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η χρηματοοικονομική τους σταθερότητα και την ανάγκη ενθάρρυνσης της ανάπτυξης συστημάτων ηλεκτρονικού χρήματος[106].

Είναι γεγονός πως το καθεστώς προληπτικής εποπτείας για τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος είναι πιο εξειδικευμένο και λιγότερο δύσκαμπτο απο το εποπτικό καθεστώς που εφαρμόζεται στα πιστωτικά ιδρύματα, ιδίως όσον αφορά τις μειωμένες απαιτήσεις για αρχικό κεφάλαιο και τη μη εφαρμογή των οδηγιών, 89/647/ΕΟΚ, σχετικά με το συντελεστή φερεγγυότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, 92/121/ΕΟΚ, σχετικά με την εποπτεία και τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων και 93/6/ΕΟΚ, για την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων των επιχειρήσεων επενδύσεων και των πιστωτικών ιδρυμάτων[107].

Ωστόσο για να επιτευχθούν ισότιμοι όροι ανταγωνισμού, μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι και εκδότες ηλεκτρονικού χρήματος και ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος, τα παραπάνω αναφερθέντα πλεονεκτήματα του καθεστώτος προληπτικής προστασίας των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος, αντισταθμίζονται απο αυστηρότερες διατάξεις, σε σχέση με αυτές που εφαρμόζονται για τα παραδοσιακά πιστωτικά ιδρύματα, οι οποίες αφορούν περιορισμούς στις επενδύσεις των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος, με σκοπό την κάλυψη ανά πάσα στιγμή των υποχρεώσεών τους απο περιουσιακά στοιχεία με επαρκή ρευστότητα και χαμηλό κίνδυνο[108].

Η εξακρίβωση τήρησης απο τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, των υποχρεώσεων αναφορικά με το αρχικό κεφάλαιο και των μόνιμων ιδίων κεφαλαίων αλλά και αναφορικά με τους περιορισμούς των επενδύσεών τους, γίνεται απο τις αρμόδιες αρχές κάθε κράτους μέλους τουλάχιστον δύο φορές κατ' έτος. Οι σχετικοί υπολογισμοί γίνονται είτε απο τα ίδια τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, τα οποία τους κοινοποιούν στις αρμόδιες αρχές, είτε απο τις ίδιες τις αρμόδιες αρχές[109].

105. Άρθρο 4 παράγραφος 1. Το αρχικό κεφάλαιο ορίζεται σύμφωνα με τα όσα προβλέπει (δεν μπορεί να είναι κατώτερο του ενός εκατομμυρίου ευρώ) το άρθρο 2 παρ. 1 σημείο 1 της οδηγίας 89/299/ΕΟΚ, σχετικά με τα ίδια κεφάλαια των πιστωτικών ιδρυμάτων.
106. Βλέπε αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου ΕΕ C 26, της 28/01/2000, σελ 9
107. Βλέπε σχετικά σημείο 10 των αιτιολογικών σκέψεων της παρούσας οδηγίας.
108. Άρθρο 5 παράγραφοι 1 έως 6. Ένα ίδρυμα επενδύει: σε στοιχεία που σταθμίζονται με μηδενικό συντελεστή πιστωτικού κινδύνου, σε καταθέσεις όψεως σε πιστωτικά ιδρύματα της ζώνης Α, σε χρεωστικούς τίτλους με επαρκή ρευστότητα.
109. Άρθρο 6 της παρούσας οδηγίας.

Εν αναμονή της εναρμόνισης σε κοινοτικό επίπεδο, της προληπτικής εποπτείας των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων που ανατίθενται υπεργολαβικώς[110], τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος θα πρέπει να έχουν υγιείς και συνετές διαδικασίες διαχείρισης και ελέγχου που να ανταποκρίνονται στους χρηματοοικονομικούς και μη χρηματοοικονομικούς κινδύνους στους οποίους εκτίθενται[111].

Δηλαδή τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος εκτός απο την σωστή διαχείριση και τον προληπτικό έλεγχο κινδύνων που μπορούν να θίξουν την σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών, λόγω της έκδοσης ηλεκτρονικού χρήματος, θα πρέπει επίσης να διασφαλίσουν την σωστή διαχείριση και τον προληπτικό έλεγχο των τεχνικών, διαδικαστικών και λειτουργικών κινδύνων που προέρχονται απο εξωτερικούς συνεργάτες (outsourcing), οι οποίοι δεν υπόκεινται σε προληπτική εποπτεία για την παροχή των προϊόντων ή υπηρεσιών τους[112].

Τα κράτη μέλη έχουν την δυνατότητα να προβαίνουν σε εξαιρέσεις απο την εφαρμογή ορισμένων ή όλων των διατάξεων της παρούσας οδηγίας και απο την εφαρμογή της πρώτης και δεύτερης τραπεζικής οδηγίας[113]. Ωστόσο η δυνατότητα αυτή δεν επηρεάζει τη φύση των εν λόγω ιδρυμάτων τα οποία εξακολουθούν να αποτελούν "πιστωτικά ιδρύματα" κατά την έννοια της πρώτης περίπτωσης του άρθρου 1 της πρώτης τραπεζικής οδηγίας 77/780/ΕΟΚ, ενώ δεν επηρεάζεται και η δυνατότητα των αρμόδιων νομισματικών αρχών να επιβάλλουν ελάχιστες απαιτήσεις ως προς τα αποθεματικά αυτών των ιδρυμάτων[114]. Στην πραγματικότητα χρήση της εξαίρεσης μπορούν να κάνουν μόνο ιδρύματα τα οποία λειτουργούν στην επικράτεια του εκάστοτε κράτους μέλους, δεν καλύπτονται δηλαδή τα υπό εξαίρεση ιδρύματα απο τις ρυθμίσεις αμοιβαίας αναγνώρισης που προβλέπονται στην δεύτερη τραπεζική οδηγία.

Τρεις είναι οι κατηγορίες των ιδρυμάτων τα οποία μπορούν να εξαιρεθούν[115]:
α) Τα "μικρά" ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος. Αυτά δηλαδή των οποίων οι συνολικές χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις απο μη αποδοθέν υπόλοιπο ηλεκτρονικού χρήματος, δεν υπερβαίνουν κανονικά τα πέντε εκατομμύρια ευρώ και σε καμία περίπτωση τα έξι εκατομμύρια ευρώ.

110. Βλέπε σημείο 12 των αιτιολογικών σκέψεων της παρούσας οδηγίας (Κοινή θέση Συμβουλίου, C/26της 28/01/2000, 2)
111. Άρθρο 7 της παρούσας οδηγίας (Κοινή θέση Συμβουλίου, C/26της 28/01/2000)
112. Βλέπε και τη σχετική προβληματική που αναπτύχθηκε στο πρώτο κεφάλαιο (1.3.1.2. Αντιμετώπιση και έλεγχος κινδύνων), αναφορικά με τον έλεγχο των εξωτερικών συνεργατών και προμηθευτών, σελ 18 της παρούσας εργασίας.
113. Άρθρο 8 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας (Κοινή θέση Συμβουλίου, C/26της 28/01/2000, σελ 5)
114. Βλέπε σχετικά την αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου (άρθρο 8), ΕΕ C/26της 28/01/2000, σελ 9
115. Βλέπε άρθρο 8 της παρούσας οδηγίας και σχολιασμό στην αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου και στην σχετική ανακοίνωση της Επιτροπής, για την κοινή θέση του Συμβουλίου, στο ηλεκτρονικό έγγραφο αριθ. 500PC0069S, με ημερομηνία αποστολής στον κόμβο της Eur-Lex 20/03/2000.

β) Ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος το οποίο αποτελεί μέλος ενός ομίλου και τα άλλα μέλη του ομίλου δέχονται το ηλεκτρονικό χρήμα που εκδίδεται απο αυτό. Η Επιτροπή στην σχετική της πρόταση περιελάμβανε στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας και αυτά τα ιδρύματα (τα οποία εκδίδουν ηλεκτρονικό χρήμα για χρήση εντός του ίδιου ομίλου) χωρίς καμία εξαίρεση, σε αντίθεση με την σχετική πρόταση του Κοινοβουλίου, η οποία απέκλειε τα ιδρύματα αυτά απο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας[116].

γ) Τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος που εκδίδουν ηλεκτρονικό χρήμα για περιορισμένη χρήση, σε περιορισμένο δηλαδή αριθμό επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες στο ίδιο κτίριο ή στην ίδια περιορισμένη περιοχή (π.χ. πανεπιστημιούπολη, εστίες κ.α) ή συνδέονται με στενές οικονομικές και επιχειρηματικές σχέσεις με το ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος.

Βέβαια τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος που επωφελούνται απο τις εξαιρέσεις έχουν και ορισμένους περιορισμούς. Έτσι η μέγιστη αποθηκευτική ικανότητα του ηλεκτρονικού υποθέματος καθορίζεται σε 150 ευρώ το πολύ, επίσης οφείλουν να υποβάλλουν εκθέσεις κατά περιόδους στις αρμόδιες αρχές (οι περίοδοι αυτοί προσδιορίζονται απο τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές), ενώ όπως ήδη αναφέρθηκε δεν καλύπτονται απο τις ρυθμίσεις αμοιβαίας αναγνώρισης που προβλέπονται στην δεύτερη τραπεζική οδηγία[1117]. Τα κράτη μέλη λοιπόν που επιθυμούν να κάνουν χρήση της δυνατότητας εξαίρεσης για αυτού του τύπου τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, έχουν πλήρη ευχέρεια να λαμβάνουν υπόψη τους την ειδική φύση του κάθε συστήματος έκδοσης ηλεκτρονικού χρήματος και να αξιολογούν κάθε περίπτωση ξεχωριστά[118].

Όσα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, που διέπονται απο την παρούσα οδηγία, έχουν ήδη αρχίσει την δραστηριότητά τους πριν απο την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας και το καθεστώς λειτουργίας τους προσδιορίζεται απο την εσωτερική νομοθεσία κράτους μέλους, θεωρείται ότι έχουν λάβει άδεια λειτουργίας..

---

116. Η λύση η οποία δόθηκε στην κοινή θέση του Συμβουλίου για την έκδοση της οδηγίας για τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, βρίσκεται κάπου στη μέση σε σχέση με τις αντίθετες προτάσεις της Επιτροπής και του Κοινοβουλίου.
117. Βλέπε σχετικά με τους περιορισμούς που επιβάλλονται στα υπό εξαίρεση ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, άρθρο 8 παράγραφοι 2 και 3 της παρούσας οδηγίας.
118. Βλέπε την αιτιολογική έκθεση του Συμβουλίου, στο σημείο για το άρθρο 8 εδάφιο 2, ΕΕ C 26, της 28/01/2000, σελ 9

Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώνονται τα κεκτημένα δικαιώματα των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος που ήδη λειτουργούν στην Κοινότητα, ωστόσο εντός χρονικού διαστήματος 6 μηνών απο την ημερομηνία έναρξης της ισχύος της παρούσας οδηγίας –δηλαδή απο την ημερομηνία δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα - τα ιδρύματα αυτά οφείλουν να γνωστοποιήσουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία στις αρμόδιες αρχές, στοιχεία τα οποία θα επιτρέψουν σε αυτές να εκτιμήσουν εάν τα ιδρύματα αυτά συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας[119]

Επίσης προβλέπεται στην οδηγία ότι τα κράτη μέλη θέτουν ένα χρονικό όριο συμμόρφωσης των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης 6 μήνες μετά την συγκεκριμένη ημερομηνία, το ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος δε θα απολαύει αμοιβαίας αναγνώρισης μετά την ημερομηνία αυτή[120].

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της αιτιολογικής έκθεσης του Συμβουλίου για τις τροποποιήσεις που επήλθαν στην πρόταση οδηγίας της Επιτροπής (22 Σεπτεμβρίου 1998), για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος, αυτές είναι απολύτως σύμφωνες με το στόχο της εξασφάλισης της οικονομικής ακεραιότητας των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος και του σωστού προληπτικού τους ελέγχου, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον το οποίο θα ενθαρρύνει την ανάπτυξη του νέου αυτού μέσου πληρωμών[121].

119. Άρθρο 9 (Κατοχύρωση κεκτημένων δικαιωμάτων), της παρούσας οδηγίας.
120. Η κοινή θέση καθορίζει την ημερομηνία εφαρμογής 18 μήνες μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας, η οποία αρχίζει να ισχύει την ημέρα της δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα. Άρα 24 μήνες μετά την έναρξη της ισχύος της οδηγίας όλα τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος της Κοινότητας θα πρέπει να συμμορφωθούν με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.
121. Βλέπε τα συμπεράσματα της αιτιολογικής έκθεσης του Συμβουλίου, για την τροποποίηση της οδηγίας για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος, ΕΕ C26, της 28/01/2000, σελ 11.

2.3. Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με το Κοινοτικού θεσμικό πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

Όπως είδαμε προηγούμενα, απο τους τελευταίους μήνες του 1999, η Ευρωπαϊκή Ένωση, επιτάχυνε τους ρυθμούς για την διαμόρφωση ενός Κοινοτικού θεσμικού πλαισίου το οποίο θα ρυθμίζει την παροχή υπηρεσιών και προϊόντων της «κοινωνίας της πληροφορίας». Το επόμενο χρονικό διάστημα αυτό το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο αναμένεται να ολοκληρωθεί, εξασφαλίζοντας πλέον την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου για τις συναλλαγές (εμπορικές και καταναλωτικές) με ηλεκτρονικά μέσα όπως το internet.

Ήδη κάποιες χώρες, όπως η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο[122], ψήφισαν μέσα στο καλοκαίρι του 2000 νόμους σχετικά με την παροχή υπηρεσιών και προϊόντων της κοινωνίας της πληροφορίας, οι οποίοι βασίζονται στις οδηγίες για το ηλεκτρονικό εμπόριο (2000/31/ΕΚ) και για τις ηλεκτρονικές υπογραφές (1999/93/ΕΚ).

Ωστόσο πολλά ακόμα έχουν να γίνουν. Το αμέσως επόμενο διάστημα θα πρέπει να υπάρξει ρύθμιση μιας ακόμη σειράς ζητημάτων που αφορούν την κοινωνία της πληροφορίας και εξασφαλίζουν την ασφάλεια των συναλλαγών και την συνετή και υγιή λειτουργία των επιχειρήσεων του νέου αυτού κλάδου.

Τα θέματα αυτά αφορούν το τεχνικό ζήτημα της «κρυπτοθέτησης» που σε συνδυασμό με την οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές θα εξασφαλίσει την απαιτούμενη ασφάλεια σε ζητήματα ταυτοποίησης των συναλλασσομένων και το ζήτημα της εναρμόνισης της προληπτικής εποπτείας των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων που ανατίθενται υπεργολαβικώς σε εξωτερικούς συνεργάτες και παροχείς. Αυτό είναι κάτι πολύ συνηθισμένο στον χρηματοπιστωτικό τομέα όπου τα πιστωτικά ιδρύματα δεν έχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία δημιουργίας των απαιτούμενων λογισμικών προγραμμάτων και μηχανολογικού εξοπλισμού, ο οποίος είναι απαραίτητος για την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών με ηλεκτρονικά μέσα.

---

122. Για την Ιρλανδία ο Electronic Commerce Bill, 2000 (22/07/2000) και για το Λουξεμβούργο ο νόμος 4641 Champre Des Deputes, Session ordinare 1999-2000, Project De Loi relautif au commerce electrinique, (22/07/2000). Στους συγκεκριμένους νόμους καλύπτονται και μια σειρά άλλων θεμάτων που σχετίζονται με την κοινωνία της πληροφορίας όπως, εγκλήματα ποινικού δικαίου με υπολογιστές και μέσω Internet και οι ηλεκτρονικές πληρωμές (νομοθεσία Λουξεμβούργου).

Αναφορικά με το περιεχόμενο των οδηγιών που αναλύθηκαν προηγούμενα αξίζει να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις:

- Στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αλλά και αυτής για την εξ αποστάσεως παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, δεν περιλαμβάνονται θέματα που αφορούν τον φορολογικό τομέα. Ο στόχος λοιπόν διαμόρφωσης μιας εσωτερικής αγοράς και εξασφάλισης του ανταγωνισμού στα πλαίσια αυτής για την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, δέχεται ένα ισχυρό πλήγμα, στο βαθμό που τα διαφορετικά φορολογικά καθεστώτα των κρατών μελών θα δημιουργούν άνισους όρους ανταγωνισμού. Ειδικά για την περίπτωση της παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, μέσω ηλεκτρονικών δικτύων, σε καταναλωτές το συγκεκριμένο πρόβλημα μη εναρμόνισης της φορολογίας αυτών των προϊόντων ή υπηρεσιών, ενδέχεται να επηρεάσει σημαντικά την διασυνοριακή χρησιμοποίηση των νέων αυτών μέσων.
- Σε όλες τις παραπάνω οδηγίες παρατηρήσαμε πως στο κεφάλαιο αναφορικά με το ζήτημα της επίλυσης των διαφορών μεταξύ των μερών υπάρχει ειδική πρόβλεψη για εξωδικαστικές προσφυγές και για την συγκρότηση ειδικών θεσμικών οργάνων απο τις αρμόδιες αρχές, τα οποία θα αναλάβουν την εξωδικαστική επίλυση των διαφορών μεταξύ των μερών. Επίσης γίνεται αναφορά στην υιοθέτηση κωδίκων δεοντολογίας οι οποίοι θα είναι ένα είδος soft law και θα συμμετέχουν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη στην διαμόρφωσή τους. Αυτά τα μέτρα δείχνουν μια αλλαγή πλεύσης της Ευρωπαϊκής νομικής παράδοσης. Μέχρι σήμερα οι νομοθεσίες των κρατών μελών περιείχαν σαφείς κανόνες και συγκεκριμένη οριοθέτηση νομιμότητας. Η υπέρβαση των ορίων συνεπαγόταν παράβαση. Ωστόσο η περίπτωση της κοινωνίας της πληροφορίας θέτει νέα πρότυπα. Η διαρκής τεχνολογική καινοτομία σε συνδυασμό με τις τεράστιες προοπτικές παροχής νέων και συνδυασμένων υπηρεσιών, επιβάλλουν την υιοθέτηση εύπλαστων και ταχέων μεθόδων επίλυσης των διαφορών και την άμεση συμπερίληψη στην νομοθεσία των κρατών μελών των καινοτόμων τεχνολογιών.
- Η εισαγωγή διαφόρων τηλεπικοινωνιακών τεχνικών (συμπεριλαμβανομένου του ανοιχτού ηλεκτρονικού δικτύου όπως το Internet), που χρησιμοποιούνται για την παροχή υπηρεσιών χωρίς την πρόσωπο με πρόσωπο επαφή των μερών, δημιουργεί ανασφάλεια μεταξύ των καταναλωτών, γεγονός που μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στην ευρεία καθιέρωση του καινοτόμου αυτού τρόπου συναλλαγής των ανθρώπων. Όλες λοιπόν οι οδηγίες της ΕΕ για την κοινωνία της πληροφορίας, προσπαθούν να επιτύχουν ένα υψηλό επίπεδο ασφάλειας δικαίου για τους καταναλωτές, σε συνδυασμό βέβαια και με τις ήδη υπάρχουσες κοινοτικές οδηγίες για την

προστασία των καταναλωτών και τα εθνικά μέτρα μεταφοράς αυτών των οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών.

Δεν μπορώ να ξέρω αν η διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου κοινοτικού θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου, μπορεί απο μόνη της να επαληθεύσει τις αναφορές της εισηγητικής έκθεσης[123] του προέδρου της Επιτροπής, Ρομάνο Πρόντι – η οποία έγινε σχεδόν ομόφωνα αποδεκτή στη σύνοδο κορυφής στη Λισσαβόνα στις 23 και 24 Μαρτίου του 2000 - ότι «η στροφή στη νέα τεχνολογία θα εξασφαλίσει στις χώρες της ΕΕ γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης, χαμηλή ανεργία και δραστικό περιορισμό της φτώχειας», ωστόσο το μόνο σίγουρο είναι πως η διαμόρφωση ενός τέτοιου κοινοτικού πλαισίου θα θέσει τους όρους του παιχνιδιού για τους συμμετέχοντες στην κοινωνία της πληροφορίας και θα εξασφαλίσει την καταναλωτική και επιχειρηματική πίστη.

123. Βλέπε σχετικά την εισηγητική πρόταση του κ. Ρομάνο Πρόντι με τίτλο: *Romano Prodi President of the European Commission The Commission's contribution to the Lisbon special European Council on employment, economic reforms and social cohesion- towards a Europe based on innovation and knowledge (23-24 March 2000) Plenary Session of the European Parliament Strasbourg, 13th March 2000* (Document Number: SPEECH/00/81 Date: 2000-03-13). Η ομιλία του προέδρου της Επιτροπής είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc=SPEECH/00/81|0|AGED&lg=EN
Βλέπε ακόμη: Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «*Οι στρατηγικοί στόχοι της Επιτροπής για τα έτη 2000-2005» "Η διαμόρφωση της νέας Ευρώπης"* **.**
COM (2000) 154 Τελικό, της 9ης Φεβρουαρίου 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

Το Θεσμικό Πλαίσιο Προστασίας του Καταναλωτή κατά την Εξ Αποστάσεως Παροχή Υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ.

3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.

Το ζήτημα της προστασίας του καταναλωτή στην ταχύρυθμα αναπτυσσόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας είναι ένα από τα πιο βασικά και πολυσύνθετα θέματα. Η σωστή αντιμετώπισή του επιβάλλει σαφής και άμεσες ρυθμιστικές και κανονιστικές διατάξεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό ή παγκόσμιο επίπεδο[1].

Ειδικότερα ο χρηματοπιστωτικός τομέας στις ΗΠΑ διατηρεί έναν υψηλό βαθμό δημόσιας εμπιστοσύνης, στην διαμόρφωση του οποίου σημαντικό ρόλο παίζει η παραδοσιακή ¨ευαισθησία¨ για θέματα προστασίας της ιδιωτικότητας. Αυτή η ευαισθησία ενισχύθηκε μέσα από ομοσπονδιακά και πολιτειακά ψηφίσματα και νόμους οι οποίοι αναπτύχθηκαν τα τελευταία τριάντα χρόνια. Συγκεκριμένα πρόκειται για τον νόμο ¨Right to Financial Privacy Act of 1978¨(12 USC 3401 et seq.), ο οποίος ρυθμίζει την πρόσβαση από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης στις πληροφορίες του χρηματοπιστωτικού τομέα, και για τον νόμο ¨Electronic Fund Transfer Act of 1978¨ (15 USC 1693 et seq.), ο οποίος θέτει τις γενικές αρχές των συνθηκών κάτω από τις οποίες το κάθε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα μπορεί να μεταβιβάζει σε κάποιο τρίτο μέρος πληροφορίες που αφορούν τον τραπεζικό λογαριασμό κάποιου καταναλωτή[2].

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από την μεριά της δίνει εξίσου και ίσως μεγαλύτερη σημασία στην προστασία του καταναλωτή-χρήστη των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Η παράδοση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας απαιτεί υψηλό βαθμό κανονικοποίησης ζητημάτων που αφορούν τόσο ευαίσθητα θέματα όπως την διαχείριση προσωπικών δεδομένων των καταναλωτών, ειδικά σήμερα όπου η ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορικής και του ηλεκτρονικού εμπορίου θέτουν σε νέα βάση την συλλογή και χρήση τέτοιων πληροφοριών.

1. Σε παγκόσμιο επίπεδο οι ¨ισχυροί παίκτες¨ προσπαθούν να επιβάλλουν τις θέσεις τους σε αυτά τα θέματα. Η Αμερικανική κυβέρνηση τον Ιούλιο του 1997 εξέδωσε μια έκθεση με τίτλο ¨Framework for Global Electronic Commerce¨ (available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9704-28.htm>), χαρακτηριστική περίπτωση αυτών των προθέσεων.
2. R.L.Field, (1997), The Legal Report. *Electronic Banking Law and Commerce Report,* (November/December): Online available HTTP< http://www.arrayden.com.commerce/JIBC/articles.>

3.2. Πρόταση οδηγίας σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση της οδηγίας 90/619/ΕΟΚ και των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ*, μετά και απο την τροποποιημένη πρόταση, υποβληθείσα απο την Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 250, παράγραφος 2 της Συνθήκης ΕΚ*.

Η συγκεκριμένη οδηγία, όταν θα δημοσιευθεί ως τέτοια στην Επίσημη Εφημερίδα, θέλει να συμβάλλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών. Βασικός στόχος δηλαδή, πέρα από την εγκαθίδρυση της αγοράς εξ αποστάσεως εμπορίας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, είναι η διαμόρφωση ενός σαφούς κοινοτικού θεσμικού πλαισίου για την προστασία των καταναλωτών οι οποίοι θα κάνουν χρήση αυτών των υπηρεσιών[3].

Οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, λόγω του μη υλικού τους χαρακτήρα, προσφέρονται κατεξοχήν για την εξ αποστάσεως εμπορία. Η θέσπιση ενός νομικού πλαισίου για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις που αφορούν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες θα αυξήσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών στη χρησιμοποίηση νέων τεχνικών όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο[4].

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας για ακόμα μια φορά υπήρξε πρωτοπόρος. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως και στην περίπτωση των ηλεκτρονικών υπογραφών που είδαμε νωρίτερα, οι τράπεζες ήταν αυτές που προώθησαν την ανάπτυξή τους, με σκοπό την ταχύτερη διενέργεια των συναλλαγών με τους πελάτες τους[5]. Εξάλλου οι τράπεζες ήταν αυτές που πρώτες χρησιμοποίησαν σε ευρεία κλίμακα τη μέθοδο ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων (EDI-Electronic Data Interchange). Πρόκειται για μηνύματα τα οποία μεταβιβάζονται ηλεκτρονικά και τα οποία περιλαμβάνουν ένα σύνολο στοιχείων, δομημένων και ταξινομημένων σύμφωνα με πρότυπα που έχουν εγκριθεί από αναγνωρισμένο οργανισμό τυποποίησης[6].

* ΕΕ C 385 ΤΗΣ 11/12/1998 ΣΕΛ. 10

* Η τροποποιημένη πρόταση οδηγίας είχε αριθμό ηλεκτρονικού εγγράφου, 599PC0385, της 31/01/2000-08-02

3. Βλέπε σχετικά την αιτιολογική αναφορά της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας, δηλαδή το σημείο 1 των εισαγωγικών παρατηρήσεων, σελ. 13
4. Να θυμίσουμε εδώ και την σχετική αναφορά που γίνεται στο σημείο 24 των εισαγωγικών παρατηρήσεων της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, σχετικά με τον συνδυασμένο ρόλο που μπορούν να παίξουν οι δύο αυτές οδηγίες για τη δημιουργία νομικού πλαισίου για την on-line παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Βλέπε σελ 26, της παρούσας εργασίας.
5. Βλέπε σχετικά Sponeck v. " Beweiswert von Computerausdrücken", CR 1991, σελ 271 επ.
6. Βλέπε σχετικά, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM (90) 361, σελ. 1 π.χ.(τα swift messages-letters of credit)

Η παρούσα πρόταση οδηγίας[7] έχει ως αντικείμενό, την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές[8].

Προκειμένου να προληφθεί η λήψη μέτρων προστασίας των καταναλωτών στον τομέα αυτό, από τα κράτη μέλη, μέτρα τα οποία θα είχαν αποκλίνοντα χαρακτήρα με αρνητικές συνέπειες για την εσωτερική αγορά και για τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων σε αυτήν, κρίθηκε αναγκαία η θέσπιση κοινών κανόνων σε κοινοτικό επίπεδο. Μάλιστα η πρόταση οδηγίας προβλέπει πως τα κράτη μέλη δεν μπορούν να προβλέπουν διατάξεις άλλες από αυτές που θεσπίζονται από την παρούσα οδηγία για τους τομείς τους οποίους αυτή εναρμονίζει[9].

Παρά το γεγονός ότι η οδηγία 97/7/ΕΚ, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, θεσπίζει τις βασικές διατάξεις που εφαρμόζονται στις εξ αποστάσεως συμβάσεις οι οποίες αφορούν και υπηρεσίες και συνάπτονται μεταξύ ενός προμηθευτή υπηρεσιών και ενός καταναλωτή, ωστόσο αυτή η οδηγία δεν αφορά τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (βλέπε το άρθρο 3 παράγραφος 1 της οδηγίας 97/7/ΕΚ).

Επίσης η παρούσα οδηγία αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της την παροχή υπηρεσιών σε αυστηρά περιστασιακή βάση και εκτός συγκεκριμένης εμπορικής δομής, αλλά αντίθετα αναφέρεται σε ένα σύστημα παροχής υπηρεσιών οργανωμένο από τον προμηθευτή των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών[10]. Εξάλλου η οδηγία εφαρμόζεται όχι μόνο στον προμηθευτεί ο οποίος παρέχει χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες εξ αποστάσεως, αλλά ακόμα και σε κάποιον μεσολαβητή κάποιας από τις φάσεις της εμπορίας, ανεξάρτητα από το νομικό του καθεστώς[11].

Για τους σκοπούς της οδηγίας η σύμβαση εξ αποστάσεως, είναι κάθε σύμβαση που αφορά χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και συνάπτεται μεταξύ ενός προμηθευτή και ενός καταναλωτή και

7. Όλη η ανάλυση των παρακάτω άρθρων αφορά την τροποποιημένη πρόταση οδηγίας, αριθ. Ηλεκτρονικού εγγράφου 599PC0385.
8. Άρθρο 1 παράγραφος 1 (Πεδίο Εφαρμογής), της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας, για την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ.
9. Σημείο 9 των αιτιολογικών σκέψεων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τροπολογία του (αριθ. 57), επεδίωξε την εισαγωγή διάταξης η οποία να απαγορεύει στα κράτη μέλη να εκδίδουν διατάξεις άλλες από εκείνες που θεσπίζει η οδηγία. Ωστόσο η συγκεκριμένη τροπολογία δεν εγκρίθηκε.
10. Σημείο 14 των αιτιολογικών σκέψεων.
11. Σημείο 15 των αιτιολογικών σκέψεων και άρθρο 2 σημείο γ της πρότασης οδηγίας

όπου ο προμηθευτής χρησιμοποιεί αποκλειστικά τηλεπικοινωνιακές τεχνικές[12] για τις επαφές του με τον καταναλωτή μέχρι τη στιγμή σύναψης της σύμβασης[13].

Αλλά και ο ορισμός της έννοιας χρηματοπιστωτική υπηρεσία είναι ευρύς και περιλαμβάνει κάθε τραπεζική, ασφαλιστική, επενδυτική υπηρεσία και υπηρεσία πληρωμών[14]. Στον ορισμό της έννοιας του προμηθευτή περιλαμβάνεται τόσο η έννοια του φυσικού ή νομικού προσώπου το οποίο παρέχει το ίδιο τις υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των συμβάσεων, όσο και του φυσικού ή νομικού προσώπου που απλά μεσολαβεί για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών[15]. Η έννοια του καταναλωτή περιλαμβάνει κάθε φυσικό πρόσωπο, που έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος της Κοινότητας, και το οποίο ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι εκτός των επαγγελματικών ή επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων[16].

Το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται τηλεπικοινωνιακές τεχνικές, από τον παροχέα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, δεν πρέπει να οδηγήσει σε περιορισμό των πληροφοριών που παρέχονται στον πελάτη/καταναλωτή. Για το λόγω αυτό η συγκεκριμένη οδηγία θεσπίζει[17] τους ελάχιστους όρους που απαιτούνται για την εξασφάλιση επαρκούς ενημέρωσης του καταναλωτή τόσο πριν όσο και μετά την σύναψη της σύμβασης, διασφαλίζοντας έτσι την διαφάνεια των συναλλαγών.

Έτσι λοιπόν καταρτίσθηκε κατάλογος πληροφοριών με προστιθέμενη αξία στο πλαίσιο των συμβάσεων που συνάπτονται εξ αποστάσεως (ανάλογα με τη σημασία της παρεχόμενης χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας, παρέχεται και το αντίστοιχο σύνολο πληροφοριών), ενώ συνδέθηκε αυτός ο κατάλογος με τις διατάξεις κάποιων τομεακών οδηγιών (για την ασφάλιση

12. Τηλεπικοινωνιακή τεχνική είναι κάθε μέσο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί, χωρίς την αυτοπρόσωπη και ταυτόχρονη παρουσία του προμηθευτή και του καταναλωτή, για την εξ αποστάσεως αγοραπωλησία υπηρεσίας μεταξύ τους. (π.χ. τηλέφωνο, σταθερό και κινητό, fax, telex, προηγμένα ATM's, και φυσικά το Internet.).
13. Άρθρο 2 σημείο α της πρότασης οδηγίας.
14. Άρθρο 2 σημείο β της πρότασης οδηγίας
15. Βλέπε υποσημείωση 10
16. Άρθρο 2 στοιχείο δ) Ο ορισμός του καταναλωτή ευθυγραμμίστηκε με τους ορισμούς που χρησιμοποιούνται συνήθως
17. Άρθρο 3 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Στην πρόταση οδηγίας του 1998 δεν υπήρχε κατάλογος πληροφοριών τις οποίες ο καταναλωτής θα έπρεπε να λάβει σε εύθετο χρόνο πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Αυτό που προβλέπονταν ήταν το δικαίωμα διάσκεψης του καταναλωτή πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Ο προμηθευτής παρείχε στον καταναλωτή όλους τους όρους της σύμβασης εγγράφως ή σε σταθερό μέσο (δισκέτα 3.5 Η/Υ, CD Rom ή στον σκληρό δίσκο ενός υπολογιστή), δεν μπορούσε να τροποποίηση μονομερώς αυτούς τους όρους για χρονικό διάστημα 14 ημερών και ο καταναλωτής αποφάσιζε σε αυτό το διάστημα αν θα προχωρούσε στην σύναψη σύμβασης.

εκτός του κλάδου ζωής-οδηγία 92/49/ΕΟΚ , για την ασφάλιση ζωής-οδηγία 92/96/ΕΟΚ, τους ΟΣΕΚΑ-οδηγία 85/611/ΕΟΚ, τα ενημερωτικά δελτία-οδηγία 89/298/ΕΟΚ και τις επενδυτικές υπηρεσίες-οδηγία 93/22/ΕΟΚ).

Για τις περιπτώσεις παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που ρυθμίζονται από τις τομεακές οδηγίες που αναφέρθηκαν προηγούμενα, οι απαιτήσεις πληροφόρησης του καταναλωτή πριν από τη σύναψη της σύμβασης, ποικίλουν ανάλογα με την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Περιλαμβάνει πληροφορίες όπως την ταυτότητα και το εφαρμοστέο δίκαιο, τα αρμόδια δικαστήρια σε περίπτωση διαφοράς και τις εξωδικαστικές διαδικασίες υποβολής προσφυγών.
Ο εμπορικός χαρακτήρας των παραπάνω πληροφοριών πρέπει να είναι αναμφισβήτητος και θα πρέπει να παρέχονται με τρόπο κατανοητό και με πλήρη σεβασμό της καλής πίστης που πρέπει να διέπει τις εμπορικές συναλλαγές[18].

Σύμφωνα με τις διατάξεις της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας, ο προμηθευτής πρέπει να ανακοινώνει στον καταναλωτή όλους τους συμβατικούς όρους σε χαρτί ή άλλο σταθερό μέσο, καθώς και τις πληροφορίες του άρθρου 3 παράγραφος 1, μόλις υπογραφεί η σύμβαση, εκτός και εάν κάτι τέτοιο έχει γίνει πριν από τη σύναψη της σύμβασης[19].

Η σημαντικότερη ίσως διάταξη της οδηγίας αναφορικά με την εξασφάλιση της προστασίας του καταναλωτή εξ αποστάσεως χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, είναι αυτή που αναφέρεται στο δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή μετά τη σύναψη της σύμβασης[20]. Το δικαίωμα αυτό είναι γενικό, χωρίς να υποχρεούται ο καταναλωτής να αιτιολογήσει την απόφασή του και χωρίς ποινικές ρήτρες. Αυτό που διαφέρει είναι μόνο το χρονικό διάστημα εντός του οποίου ο καταναλωτής διαθέτει δικαίωμα υπαναχώρησης και το οποίο ποικίλει απο 14 έως 30 ημέρες.

---

18. Βλέπε άρθρο 3 παράγραφος 2 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας.
19. Πρόκειται για το καινούργιο άρθρο 3α) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Η επιλογή του μέσου ορίζεται με κοινή συμφωνία των μερών. Αξίζει αναφορικά με το σημείο αυτό να δούμε την διαφορά της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας σε σχέση με την προηγούμενη του 1998 (βλέπε άρθρο 3). Τώρα πλεον προβλέπεται η δυνατότητα σύναψης της σύμβασης πριν την παραχώρηση στον καταναλωτή των συμβατικών όρων και των πληροφοριών του άρθρου 3 παρ.1 (απαιτείται βέβαια ρητό αίτημα του καταναλωτή). Ωστόσο το δικαίωμα υπαναχώρησης επιτρέπει στον καταναλωτή να νιώθει ασφάλεια ακόμα και μετά την σύναψη της σύμβασης.
20. Άρθρο 4 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Αντίστοιχη διάταξη υπάρχει και στην οδηγία 97/7/ΕΚ, άρθρο 6 παράγραφοι 1 έως 4. Μαζί με την διάταξη για το βάρος της απόδειξης, που το φέρει ο προμηθευτής, αποτελούν τις κυριότερες διατάξεις της παρούσας οδηγίας για την προστασία του καταναλωτή.

Η έναρξη της προθεσμίας άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης του καταναλωτή, ξεκινά από την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης, στην περίπτωση που οι συμβατικοί όροι και οι σχετικές πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται έχουν δοθεί στον καταναλωτή από πριν, ενώ στην περίπτωση που αυτοί οι συμβατικοί όροι και πληροφορίες δίνονται μετά την σύναψη της σύμβασης, από την ημερομηνία παραλαβής αυτών των στοιχείων από τον καταναλωτή (εγγράφως ή σε άλλο σταθερό μέσο).

Ωστόσο το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν εφαρμόζεται[21] για συμβάσεις που αφορούν συναλλαγματικές πράξεις και άλλες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (π.χ μέσα χρηματαγοράς, derivatives, διαπραγματεύσιμους τίτλους αξιών, αμοιβαία κεφάλαια και άλλες μορφές συλλογικών επενδύσεων), και για τις οποίες η άσκηση δικαιώματος υπαναχώρησης μπορεί να οδηγήσει σε κίνδυνο κερδοσκοπίας. Επίσης δεν εφαρμόζεται στις ασφάλειες εκτός της ασφάλειας ζωής με διάρκεια μικρότερη των 2 μηνών και στις συμβάσεις των οποίων η εκτέλεση ολοκληρώθηκε προτού ασκήσει ο καταναλωτής το δικαίωμα υπαναχώρησης[22].

Αναφορικά με το ίδιο θέμα αλλά σε σχέση με τις διάφορες μορφές πιστώσεων, θεωρήθηκε πως δεν ήταν ευκταία η εξαίρεση όλων των μορφών πιστώσεών. Ωστόσο υπήρξε ειδική πρόβλεψη σχετικά με τα ενυπόθηκα δάνεια[23], όπου τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν ότι ο καταναλωτής δεν μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα υπαναχώρησης στις περιπτώσεις που: α) με την συγκατάθεσή του το ποσό χρηματοδότησης μεταφέρθηκε στον πωλητή του ακίνητου αγαθού και β) έχει συναφθεί έγκυρα και κανονικά συμβολαιογραφική πράξη σχετικά με το ενυπόθηκο δάνειο[24] .

Ωστόσο η πρόταση οδηγίας, για να δοθεί και μια απάντηση στον προβληματισμό της υποσημείωσης αριθ. 16, προβλέπει πως η εκτέλεση της σύμβασης πριν την παρέλευση της προθεσμίας άσκησης δικαιώματος υπαναχώρησης από τον καταναλωτή, μπορεί να γίνει μόνο με

21. Άρθρο 4 παράγραφος 1α) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας.
22. Σε αυτήν την περίπτωση οι καταναλωτές θα πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικοί, γιατί ενώ θα πιστεύουν πως η προθεσμία για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δεν έχει τελειώσει, η εκτέλεση της παρεχόμενης, βάση της σύμβασης, υπηρεσίας μπορεί να γίνει πριν την εκπνοή της σχετικής προθεσμίας άσκησης δικαιώματος υπαναχώρησης.
23. Άρθρο 4 παράγραφος 1β) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Έτσι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν πως ο καταναλωτής δεν έχει δικαίωμα υπαναχώρησης για ενυπόθηκα δάνεια βάσει οφειλών εξασφαλισμένων με έγγεια περιουσία (π.χ δάνεια τύπου Pfandbrief).
24. Η ερμηνεία των λέξεων έγκυρα και κανονικά, σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις της τροποποίησης, αφορούν τις περιπτώσεις όπου η σύναψη της σύμβασης για δάνειο μπορεί να γίνει πριν συναφθεί η συμβολαιογραφική πράξη (προβλέπεται από την νομοθεσία ορισμένων K-M). Σε αυτήν την περίπτωση ο καταναλωτής πρέπει να μπορεί να υπαναχωρήσει έως τη σύναψη της συμβολαιογραφικής πράξης.

ρητή του συγκατάθεση[25]. Για να ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης ο καταναλωτής οφείλει να καταβάλει κάποιο ποσό. Αυτό το ποσό θα πρέπει να περιέχεται στις πληροφορίες που πρέπει να λάβει ο καταναλωτής (άρθρο 3 παράγραφος 1i) και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελεί ποινή[26]. Αν ο προμηθευτής δεν μπορεί να αποδείξει με στοιχεία πως ο καταναλωτής είναι ενήμερος, τότε δεν μπορεί να απαιτήσει οποιοδήποτε ποσό στην περίπτωση που ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης που διαθέτει[27].

Εξάλλου υπάρχει πρόβλεψη για την δυνατότητα που έχει ο καταναλωτής να ζητήσει την ακύρωση πληρωμής σε περίπτωση δόλιας χρήσης της πιστωτικής του κάρτας, καθώς και την επιστροφή ποσών που ήδη πληρώθηκαν[28], ενώ στην περίπτωση που ο καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης που διαθέτει, καθώς και στις υποθετικές περιπτώσεις που αναφέρθηκαν προηγούμενα, έχει την υποχρέωση να επιστρέψει στον προμηθευτή όλα τα πρωτότυπα συμβατικά έγγραφα που έχουν την υπογραφή του προμηθευτή[29].

Όταν η νομοθεσία ενός κράτους μέλους επιτρέπει την σιωπηρή ανανέωση των συμβάσεων, αυτό το κράτος μέλος λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να απαγορεύεται η παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών σε καταναλωτή, χωρίς να το έχει ζητήσει ο ίδιος προηγουμένως και εφόσον αυτή η παροχή περιλαμβάνει αίτηση για άμεση ή μεταγενέστερη πληρωμή, καθώς και να απαλλάσσεται ο καταναλωτής από οποιαδήποτε υποχρέωση σε περίπτωση μη παραγγελθείσας υπηρεσίας, χωρίς η έλλειψη απάντησης εκ μέρους του να εκλαμβάνεται ως συγκατάθεση[30].

---

25. Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο πρώτο της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας .
26. Τι συμβαίνει ωστόσο στην περίπτωση που ο καταναλωτής, με ρητή βέβαια συμφωνία του, αποφασίζει την σύναψη της σύμβασης πριν την αποστολή σε αυτόν εγγράφως ή σε άλλο σταθερό μέσο, των συμβατικών όρων και των πληροφοριών του άρθρου 3, μέσα στο οποίο βρίσκεται η πληροφορία σχετικά με το ποσό ή τον τρόπο υπολογισμού του ποσού που οφείλει ο καταναλωτής σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης?
27. Άρθρο 5 παράγραφος 2 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Η παρούσα διάταξη σχετίζεται με το άρθρο 13 (βάρος της απόδειξης), όπου προβλέπεται πως το βάρος της απόδειξης για την τήρηση των υποχρεώσεων για ενημέρωση του καταναλωτή το φέρει ο προμηθευτής.
28. Άρθρο 8α) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Παρόμοια διάταξη υπάρχει και στην οδηγία 97/7/ΕΚ (άρθρο 8, «πληρωμή με κάρτα»).
29. Άρθρο 8β) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας
30. Άρθρο 9 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας. Ωστόσο υπάρχει η επιφύλαξη των κανόνων δικαίου των κρατών μελών σχετικά με τη σιωπηρή παράταση των συμβάσεων, όπως υπήρχε και η επιφύλαξη των κανόνων του αστικού δικαίου των κρατών μελών σχετικά με την μη εκτέλεση των συμβάσεων στην περίπτωση εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 8 που είδαμε προηγούμενα.

Η πρόταση οδηγίας ρυθμίζει επίσης τα ζητήματα των δικαστικών και διοικητικών προσφυγών, καθώς και το ζήτημα της εξωδικαστικής προσφυγής. Έτσι τα κράτη μέλη εισάγουν τις κατάλληλες και αποτελεσματικές διαδικασίες υποβολής ενστάσεων και προσφυγών για τη ρύθμιση των διαφορών μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών, ενώ επίσης ενθαρρύνουν τα εξωδικαστικά όργανα που δημιουργούνται για την εξωδικαστική λύση των διαφορών, να συνεργάζονται ώστε να επιλύονται οι διασυνοριακές διαφορές[31].

Όπως ήδη επισημάνθηκε το βάρος της απόδειξης για την σωστή ενημέρωση του καταναλωτή, καθώς και για την συγκατάθεσή του στη σύναψη και στην εκτέλεση της σύμβασης, το φέρει ο προμηθευτής. Κάθε συμβατική ρήτρα η οποία προβλέπει ότι το βάρος της απόδειξης, για την τήρηση εκ μέρους του προμηθευτή του συνόλου ή μέρους των υποχρεώσεων που τον βαρύνουν, το φέρει ο καταναλωτής, θεωρείται καταχρηστική ρήτρα[32].

Ο χαρακτήρας των διατάξεων της οδηγίας είναι αναγκαστικός. Έτσι λοιπόν ο καταναλωτής δεν μπορεί να παραιτηθεί των δικαιωμάτων που του παραχωρούνται από την οδηγία, ακόμη και στην εξαιρετική περίπτωση όπου το δίκαιο που διέπει την σύμβαση είναι το δίκαιο τρίτης χώρας, και ο καταναλωτής πρώτον, έχει την κατοικία του σε ένα από τα κράτη μέλη και δεύτερο, η σύμβαση συνδέεται στενά με την Κοινότητα[33].

Το άρθρο το σχετικό με την οδηγία 90/619/ΕΟΚ, διαγράφηκε ενώ για τις οδηγίες 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ, υπήρξε πρόβλεψη για την αναφορά της παρούσας οδηγίας, όταν θα δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σε κάποιο άρθρο των παραπάνω οδηγιών ή στο Παράτημα[34]. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία, μέχρι τις 30 Ιουνίου 2002, ενώ ανακοινώνουν το σχετικό κείμενο των εθνικών διατάξεων στην Επιτροπή[35].

---

31. Άρθρο 12 παράγραφος 1 και άρθρο 12α) της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας
32. Άρθρο 13 παράγραφοι 1 και 2. Η ρήτρα που αναφέρει πως το βάρος της απόδειξης το φέρει ο καταναλωτής είναι καταχρηστική κατά την έννοια της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.
33. Άρθρο 11 παράγραφοι 1 και 3 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας.
34. Βλέπε σχετικά άρθρα 14, 15 και 16 της τροποποιημένης πρότασης οδηγίας..
35. Για την ενσωμάτωση της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών και την έναρξη ισχύος βλέπε άρθρα 17 και 18.

3.3. Η Περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών.

Στις ΗΠΑ οι τρεις βασικοί νόμοι[36], σε ομοσπονδιακό επίπεδο, που διασφαλίζουν την προστασία της ιδιωτικότητας του καταναλωτή απο την χρήση ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων είναι:

1) Ο ¨The Computer Security Act¨ (1987), ο οποίος καθιέρωσε την σύσταση του ***Computer System Security and Privacy Advisory Board*** το οποίο λειτουργεί στα πλαίσια του Υπουργείου Εμπορίου και σκοπός του είναι ο έλεγχος ζητημάτων σωστής λειτουργίας και ο συμβουλευτικός του ρόλος για θέματα ασφάλειας και προστασίας της ιδιωτικότητας των πολιτών απο την διαχείριση πληροφοριών απο την Ομοσπονδιακή Τράπεζα.
2) Ο ¨The Electronic Communication Privacy Act¨ (18 USC 2510), ο οποίος απαγορεύει σε οποιοδήποτε τρίτο μέρος να διακόπτει τις επικοινωνίες, ρυθμίζει θέματα πρόσβασης στην σταθερή τηλεφωνία, την περίπτωση αποκάλυψης μιας επικοινωνίας χωρίς την συγκατάθεση τουλάχιστον ενός εκ των εμπλεκομένων μερών.
3) Ο ¨Right to Financial Privacy Act¨ (1978), ο οποίος ρυθμίζει την πρόσβαση σε πληροφορίες που διατηρούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα από τις ομοσπονδιακές εποπτικές αρχές.

Ταυτόχρονα διάφορες πολιτείες (states), προστατεύουν με διατάξεις τους και σε έναν ορισμένο βαθμό την ιδιωτικότητα των καταναλωτών. Το πολιτειακό δίκαιο (state common law), εμπλέκεται σε διάφορα ζητήματα. Από την διαχείριση των πληροφοριών του χρηματοπιστωτικού τομέα (π.χ. Massachusetts και Wisconsin) και την υιοθέτηση γενικών ψηφισμάτων και νόμων περί προστασίας του καταναλωτή, μέχρι την δημιουργία κανόνων που στοχεύουν στην προστασία κατά την ηλεκτρονική μεταφορά κεφαλαίων ή κατά την διάρκεια εφαρμογής διαφόρων άλλων τραπεζικών πρακτικών (π.χ. New Jersey, California και Maine)[37].

Παράλληλα με τους ομοσπονδιακούς και πολιτειακούς νόμους, στις ΗΠΑ έχουν συσταθεί ειδικές επιτροπές, εντασσόμενες σε αρμόδια υπουργεία (π.χ. υπουργείο Εμπορίου). Ο σκοπός

36. Για μια κριτική της αμερικανικής πρακτικής αναφορικά με την προστασία της ιδιωτικότητας των καταναλωτών (εφαρμογή κοινωνικά αποδεκτών πρακτικών και χρονικά ευμετάβλητου συνόλου κανόνων, έναντι μιας ενιαίας και πλήρους νομοθεσίας), βλέπε R.L.Field, (1997), "***The Legal Report. Electronic Banking Law and Commerce Report***".
37. Στις επιμέρους ιστοσελίδες των αμερικανικών Πολιτειών υπάρχουν αναφορές, λεπτομερείς ή όχι, στην ισχύουσα πολιτειακή νομοθεσία, για την εξ αποστάσεως παροχή προϊόντων και υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας και της ηλεκτρονικής τραπεζικής ειδικότερα.

σύστασης αυτών των επιτροπών[38] είναι ο προσδιορισμός ζητημάτων προστασίας και ο συμβουλευτικός τους χαρακτήρας για ζητήματα ασφάλειας και εξασφάλισης της ιδιωτικότητας από την χρήση ηλεκτρονικών δικτύων.

Το 1997 η κυβέρνηση Clinton βασιζόμενη στα συμπεράσματα έκθεσης της επιτροπής NII Task Force's Information Policy Committee με τίτλο "Privacy and the Information Infrastructure: Principles for Providing and Using Personal Information" , εξέδωσε ένα κείμενο με τις προτάσεις των ΗΠΑ για την διαμόρφωση ενός παγκόσμιου πλαισίου για το ηλεκτρονικό εμπόριο, τουλάχιστον στα πλαίσια των χωρών του ΟΟΣΑ[39].

Αυτό το κείμενο των αμερικανικών προτάσεων περιλαμβάνει κάποιες βασικές αρχές οι οποίες θα πρέπει (κατά την γνώμη τους) να υιοθετηθούν, καθώς και ζητήματα αντιμετώπισης επιμέρους θεμάτων της «ψηφιακής εποχής» . Ειδικά για το θέμα της ασφάλειας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων[40] από την χρήση ηλεκτρονικών δικτύων, υποστηρίζεται πως η βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη συστημάτων από τον ιδιωτικό τομέα, με επέμβαση της εθνικής νομοθεσίας μόνο σε περιπτώσεις σαφούς παραβίασης. Συμπερασματικά η επιλογή διαμόρφωσης κωδικών δεοντολογίας, με την σύμφωνη γνώμη ιδιωτικών εταιρειών και οργανώσεων καταναλωτών, κρίνεται προτιμότερη από την υιοθέτηση εθνικής νομοθεσίας.

Η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι εντελώς διαφορετική. Ήδη από το 1998 με την οδηγία 97/66/ΕΚ[41] υπάρχει σε κοινοτικό επίπεδο ρύθμιση για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν πως τα προσωπικά δεδομένα μεταβιβάζονται σε κράτη εκτός Ένωσης με επαρκή ασφάλεια. Ταυτόχρονα προβλέπεται πως η Επιτροπή προβαίνει σε θετικές ή αρνητικές διαπιστώσεις, ανάλογα με το εάν κάποιο κράτος ικανοποιεί ή όχι τις απαιτούμενες προϋποθέσεις προστασίας που θέτει η παρούσα οδηγία.

38. Πρόκειται για το Privacy Advisory Board το οποίο εντάσσεται στο αμερικανικό υπουργείο Εμπορίου, το The Privacy Working Group της Information Policy Committee και τη National Telecommunications and Information Administration (NTIA).
39. Το κείμενο είναι πλήρως διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9704-28.htm> .
40. Περιλαμβάνονται επίσης θέματα που αφορούν: χρηματοπιστωτικά ζητήματα (δασμοί, φορολόγηση, ηλεκτρονικές πληρωμές), νομικά ζητήματα (προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, ασφάλεια), και ζητήματα πρόσβασης στην αγορά (τηλεπικοινωνιακές υποδομές, τεχνολογικά πρότυπα και τυποποιήσεις).
41. Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L024, της 30ης Ιανουαρίου 1998, σελ 1

3.4. Η «συμφωνία ασφαλούς λιμένα» μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ για την προστασία δεδομένων.

Οι ΗΠΑ δεν έκρυψαν την δυσαρέσκειά τους για τις «αυστηρές» διατάξεις της οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν προς την ΕΕ ήταν πολλές, αφού η αμερικανική κυβέρνηση θεώρησε πως με την συγκεκριμένη οδηγία περιορίζονταν η δυνατότητα πρόσβασης των αμερικανικών εταιρειών στην ευρωπαϊκή αγορά. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η έναρξη διαλόγου σε διμερές επίπεδο μεταξύ Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Αμερικανικού υπουργείου Εμπορίου. Οι συνομιλίες οδήγησαν στον προσδιορισμό της συμφωνίας «ασφαλούς λιμένα» (safe harbor arrangement), την οποία τα κράτη μέλη θα πρέπει να εγκρίνουν με ειδική πλειοψηφία.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της συμφωνίας το υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ θα ανακοινώσει μια λίστα εταιρειών οι οποίες θα ενταχθούν στον «ασφαλή λιμένα». Κάθε αμερικανική επιχείρηση εντασσόμενη στον «ασφαλή λιμένα» δεν θα υπόκειται σε περαιτέρω έλεγχο για τον, από μέρους τους βαθμό διασφάλισης της επεξεργασίας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των εταιρειών με τις υποχρεώσεις που θέτει η συμφωνία «ασφαλούς λιμένα», προβλέπονται συγκεκριμένες αυστηρές νομικές κυρώσεις.

3.5. Οι πρωτοβουλίες των Ηνωμένων Εθνών

Στα πλαίσια διαμόρφωσης ενός «ενιαίου εμπορικού κώδικα» για το ηλεκτρονικό εμπόριο ("uniform commercial code" for electronic commerce), η UNCITRAL έχει ολοκληρώσει το έργο της για την διαμόρφωση ενός νομικού μοντέλου, το οποίο θα υποστηρίζει την εμπορική χρήση διεθνών συμβολαίων στο ηλεκτρονικό εμπόριο. Το μοντέλο αυτό:

- ✓ καθιερώνει κανόνες επικύρωσης και αναγνώρισης συμβολαίων τα οποία συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα,
- ✓ οριστικοποιεί την εγκυρότητα και την αυθεντικότητα ηλεκτρονικών κειμένων τα οποία είναι δεκτικά σε ηλεκτρονικές υπογραφές και άρα αποδεκτά για νομικούς και εμπορικούς σκοπούς,
- ✓ θέτει κανόνες αθέτησης (default rules) για τον τύπο των συμβολαίων και της διαδικασίας διαχείρισης των ηλεκτρονικών συμβολαίων και
- ✓ υποστηρίζει την αναγνώριση αποδείξεων που βρίσκονται σε υπολογιστές κατά την διαδικασία που ακολουθείται σε δικαστήρια και διαιτησίες.

Πρόσφατα στα πλαίσια της UNCTAD και του UNTPDC αναπτύσσεται ένα σχέδιο έρευνας και ανάπτυξης για την δημιουργία ασφαλούς υποδομής για το ηλεκτρονικό εμπόριο με τίτλο "The United Nations Secure Infrastructure for Electronic Commerce[42]". Η ερευνητική ομάδα η οποία περιλαμβάνει κορυφαίες εμπορικές εταιρείες κατασκευής λογισμικού, πανεπιστήμια και εθνικές επιτροπές, συνεργάζεται με στόχο την ανάπτυξη ενός δικτύου η αρχιτεκτονική του οποίου θα παρέχει ασφάλεια στο ηλεκτρονικό εμπόριο μέσα από διαδικασίες πιστοποίησης οι οποίες θα παρέχονται από τις αρμόδιες επιτροπές των Ηνωμένων Εθνών[43].

Η διαμόρφωση ενός τέτοιου δικτύου θα εστιαστεί κυρίως σε πέντε βασικές θεματικές :

- ✓ Στον έλεγχο και την πρόσβαση επαλήθευσης των μερών.
- ✓ Στην προστασία των προσωπικών και επαγγελματικών δεδομένων μέσω της δημιουργίας ασφαλών ηλεκτρονικών συνδέσμων (links).
- ✓ Εξουσιοδότηση και Πιστοποίηση
- ✓ Ακεραιότητα των πηγών πληροφόρησης και των δεδομένων που διακινούνται μέσω ηλεκτρονικών δικτύων και
- ✓ Διαχείριση των προϊόντων και διαδικασιών ασφάλειας με την διαμόρφωση συγκεκριμένου πλαισίου.

Οι βασικοί στόχοι τους οποίους επιδιώκει να αναπτύξει η UNCITRAL μέσω αυτού του σχεδίου είναι τρεις :

1) Η αναλυτική περιγραφή των εμπορικών, νομικών, κοινωνικών και τεχνικών απαιτήσεων για την διαμόρφωση της «ηλεκτρονικής αγοράς».
2) Η διαμόρφωση ενός συνεκτικού μοντέλου και ενός δικτύου με ανοικτή αρχιτεκτονική δομή το οποίο θα ικανοποιεί τις ανάγκες της «ηλεκτρονικής αγοράς», ανεξάρτητα από συγκεκριμένα λογισμικά προγράμματα, δομές δικτύων ή μηχανικούς εξοπλισμούς (hardware).
3) Εξασφάλιση ενός δικτύου πληροφόρησης για τους ενδιαφερόμενους, αναφορικά με τεχνικά, επιστημονικά, δημοσίου συμφέροντος και τυποποίησης σχέδια τα οποία μπορούν να διασφαλίσουν την υγιή λειτουργία της «ηλεκτρονικής αγοράς».

---

42. Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση των Ηνωμένων Εθνών <http://www.unicc.org/untpdc/welcome.html.>.
43. Πρόκειται για το σύστημα SEAL (Secure Electronic Authentication Lab), το οποίο μπορεί να παρέχει παγκόσμια ασφάλεια στο ηλεκτρονικό εμπόριο που πραγματοποιείται μέσω, του Internet ή μέσα από δίκτυα δημόσιας πληροφόρησης (public information networks) καθώς και ιδιωτικά IntraNets.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής στις μέρες μας δεν αποτελεί πλέον μια πρόκληση αλλά μια ανάγκη για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η διαδικασία αυτοματοποίησης που ξεκίνησε με την εισαγωγή των ATM και συνεχίστηκε με την τηλεφωνική τραπεζική και τα κλειστά ιδιόκτητα ηλεκτρονικά συστήματα, παίρνει νέα ώθηση με την ταχύτατη εξάπλωση του Internet και εφαρμογών που βασίζονται σε αυτό (π.χ m-banking, διαδραστική τηλεόραση, ATM νέας γενιάς, ηλεκτρονικό χρήμα κ.α.).

Στην παρούσα μελέτη, ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στο υπό διαμόρφωση θεσμικό πλαίσιο της ηλεκτρονικής τραπεζικής και του ηλεκτρονικού εμπορίου, καθώς και στους νέους κινδύνους που θα προκύψουν από την χρήση του νέου αυτού μέσου για την διανομή παραδοσιακών – τουλάχιστον μέχρι τώρα - χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου από τον χρηματοπιστωτικό τομέα επιβάλλει την ανάπτυξη της διατραπεζικής συνεργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η νεοσύστατη εταιρεία ISABEL (Interbanking Standard Association Belgium), η οποία έχει συσταθεί από τους μεγαλύτερους τραπεζικούς ομίλους του Βελγίου με σκοπό την παροχή προς τους πελάτες μιας ηλεκτρονικής λεωφόρου διασύνδεσης με τράπεζες, πηγές πληροφόρησης και άλλες επιχειρήσεις[44].

Τα πολλαπλά πλεονεκτήματα υιοθέτησης της ηλεκτρονικής τραπεζικής (ενδεικτικά αναφέρω την πτώση του κόστους για κάθε συναλλαγή καθώς και την δυνατότητα παροχής «διασταυρωμένων υπηρεσιών» προς τους πελάτες[45]), αντισταθμίζονται από την εισαγωγή νέων δεδομένων που κάνουν επιφυλακτικές τις τράπεζες:

- ✓ Καταρχήν το ζήτημα του θεσμικού πλαισίου και της ασφάλειας των συναλλαγών. Είναι προτιμότερη η υιοθέτηση ενός αυστηρού νομοθετικού πλαισίου που θα διασφαλίσει την εμπιστοσύνη των πελατών (Ευρωπαϊκή Ένωση) ή μήπως η από-ρύθμιση αποτελεί την καταλληλότερη λύση που θα δίνει διαρκή ώθηση στην τεχνολογική καινοτομία (ΗΠΑ)?

44. Το διατραπεζικό σύστημα ISABEL αφορά προς το παρόν την εξυπηρέτηση προς επιχειρήσεις και όχι προς καταναλωτές. Αυτή η προοπτική ωστόσο αποτελεί άμεση προτεραιότητα κατά την φάση εξέλιξης του συστήματος. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε το σχετικό site του ISABEL <http://www.isabel.be>.

45. Ένα τέτοιο παράδειγμα παροχής «διασταυρωμένων υπηρεσιών» προς τους πελάτες, είναι η παροχή ασφαλιστικών προϊόντων με αμιγώς τραπεζικά υπό την μορφή πακέτου.

- ✓ Πόσο έτοιμοι και απαιτητικοί είναι οι πελάτες /καταναλωτές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για τις νέες υπηρεσίες και κατά πόσο μπορούν να αποτελέσουν μια ικανοποιητική βάση για την απόσβεση της απαιτούμενης επένδυσης.
- ✓ Πόσο έντονος θα είναι ο ανταγωνισμός από μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ο βαθμός εξάρτησης από εξωτερικούς συνεργάτες (τηλεπικοινωνιακές εταιρείες, εταιρείες λογισμικού κ.α.).
- ✓ Ποιο αναπτυξιακό και διαχειριστικό μοντέλο είναι το καταλληλότερο για την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τραπεζικής? Θα πρέπει τις σχετικές υπηρεσίες να τις παρέχει κάποιο τμήμα του ομίλου ή μήπως η ανάπτυξη αυτόνομων «ιντερνετικών τραπεζών» είναι σωστότερη στρατηγική επιλογή.

Ειδικά στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης η ανομοιορφία του βαθμού τεχνολογικής εξέλιξης και υιοθέτησης του ηλεκτρονικού εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών δημιουργεί προβλήματα στον φιλόδοξο στόχο εγκαθίδρυσης της εσωτερικής αγοράς για την «Κοινωνία της Πληροφορίας». Σε τεχνολογικό επίπεδο η Ευρώπη των «δύο ταχυτήτων» είναι μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, σε πολιτικό η «μάχη» συνεχίζεται…….

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Έντυπη Βιβλιογραφία

• Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Bergmann/Streitz, (1992) *Beweissischerung in EDV*, NJW (Neue Juristische Wochenscrift), σελ 1726 επ.

2. Berryman, K, Harrington, L, Layton-Rodin D, Rerolle V. (1998 Number 1) *ELECTRONIC COMMERCE: THREE EMERGING STRATEGIES.* The McKinsey Quarterly, σελ 152-159.

3. Bessis, J. (1998), *RISK MANAGEMENT IN BANKING.* Chichester, England: John Willey & Sons (ed.), σελ 3-15 και 23-38.

4. Cronin, J. M. (ed.) (1998), *BANKING AND FINANCE ON THE INTERNET.*

5. Koch, W. T, Mac Donald, S. S. (2000), *BANK MANAGEMENT.* Orlando: The Dryden Press, fourth edition, σελ 461- 464.

• Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Κιούπης Δ. (1999), *ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET,* Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

2. Μανιώτης, Δ. Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΩΣ ΜΕΣΩ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 78επ.

3. Πετρόπουλος, Δ. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ: ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ, Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών (ΔΕΕΤ), σελ 102 επ.

4. Ψούνη-Ζορμπά, Ν. (1988), *ΔΗΛΩΣΗ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ ΜΕΣΩ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ: ¨ένταξη στο σύστημα του ΑΚ. Δυνατότητες ακύρωσης¨,* Θεσσαλονίκη, Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ 49-70.

• Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Bergmann/Streitz, (1992) "*Beweissischerung in EDV*", NJW (Neue Juristische Wochenscrift), σελ 1726 επ.

2. Berini. M.R, Deupree, J.J. (1999), 1999 GUIDE TO RETAIL BANKING ON THE INTERNET.

3. Birkelbach J,Taschenbuch - 265 Seiten (1998), *CYBER FINANCE: FINANZGESCHAFTE IM INTERNET.* Th. Gabler, Wiesbaden .

4. Bitzer F, Brisch M.C, - Taschenbuch (1999), *Digitale Signatur. Grundlagen, Funktion und Einsatz.* Springer-Verlag, Berlin

5. Burkhardt, T. Lohmann, K. Gebundene - Ausgabe (1998), *BANKING UND ELECTRONIC COMMERCE IM INTERNET.* Berlin Verlag, Berlin

6. Davidson. C.S. (1998), THE COMMUNITY BANKER'S GUIDE TO THE INTERNET AND HOME BANKING.

7. Dummies Technology Press Staff (ed.), (1999)*BANKING ONLINE FOR DUMMIES,*

8. Hagel. J. and Rayport J.F. (1997), THE NEW INFORMADIARIES. The McKinsey Quarterly, σελ 54-72.

9. Kristoferitsch G, Gebundene Ausgabe - 198 Seiten (1998) *Digital Money, Electronic Cash, Smart Cards. Chancen und Risiken des Zahlungsverkehrs via Internet.* Ueberreuter Wirt.Frankfurt

10. Mellulis, K.J. (1994) "Zum Regelungsbedarf bei der electronischen", MDR (Monatsschrift fur Deutsches Recht), σελ 112.

11. Pohlmann N, Gebundene Ausgabe - 560 Seiten (2000), *Firewall-Systeme. Sicherheit für Internet und Intranet.* MITP, Bonn

12. Wings H, Gebundene - Ausgabe (1999), *DIGITAL BUSINESS IN BANKEN*, Th. Gabler, Wiesbaden .

2. ΠΗΓΕΣ (ΕΚΘΕΣΕΙΣ – ΜΕΛΕΤΕΣ)

1. **Bank for International Settlement** (Committee on Payment and Settlement Systems), (2000): "Clearing and Settlement Arrangements for Retail Payments in Selected Countries", Σεπτέμβριος 2000, Basel Switzerland.

2. **Basle Committee on Banking Supervision**, (1998). "Risk Management For Electronic Banking And Electronic Money Activities", Available HTTP <http://www.bis.org/publ/bcbs35.htm> Μάρτιος 1998.

3. **Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων** (ΔΕΚ), "Υπόθεση Centros, C-212/1997 της 9ης /Μαρτίου/1999".

4. **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** (2000), Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο "Οι στρατηγικοί στόχοι της Επιτροπής για τα έτη 2000-2005. Η διαμόρφωση της νέας Ευρώπης". COM (2000) 154 Τελικό, της 9ης Φεβρουαρίου 2000

5. **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** (2000), Τροποποιημένη Πρόταση οδηγίας (Έγγραφο 599PC0385, της 31ης Ιανουαρίου 2000) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου "σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ". (υποβληθείσα από την Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 250, παράγραφος 2 της Συνθήκης ΕΚ)

6. **European Central Bank** (ECB), (1999), "The Effects Of Technology On The EU Banking Systems" Available HTTP <http://www.ecb.int/pub/pdf/techbnk.pdf> Ιούλιος 1999.

7. **Eyropean Committee For Banking Standards** (ECBS) (1999), "Electronic Banking", (TR 600 V1), Available HTTP <http://www.ecbs.org/Download/TR600v1.pdf.> Οκτώβριος 1999.

8. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (1999), "Κοινή θέση, που καθορίστηκε από το Συμβούλιο στις 29 Νοεμβρίου 1999, για την έκδοση οδηγίας 2000/ /ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάληψη, την άσκηση και την προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ιδρύματος ηλεκτρονικού χρήματος". [Κοινή θέση αριθ. 8/2000 (2000/C26/01) της 29ης Νοεμβρίου 1999].

9. **Federal Deposit Insurance Corporation** (FDIC) (1998), "Safety And Soundness Examination Procedures", Division of Supervision, Available HTTP< http://www2.fdic.gov/stuctur/search>. Ιούνιος 1998.

10. **Federal Deposit Insurance Corporation** (FDIC) (1999), "Electronic Bnking Data Entry System" (Appentix C3), Available HTTP http://www2.fdic.gov/Suspicious Banking. 31 Ιουλίου 1999.

11. **Government of Ireland** ¨Electronic Commerce Bill, 2000¨ (22/07/2000), Available HTTP<http://www.irlgov.ie/tec/communications/ecommercebill2000.pdf .> 22 Ιουλίου 2000

12. **Luxemburgish Ministère de l'Economie** (e-Commerce Act) "4641 Champre Des Deputes, Session ordinare 1999-2000, Project De Loi relautif au commerce electrinique" (22/07/2000).

13. **Οδηγία 2000/31/ΕΚ**, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (¨οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο¨). Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 178 (12/07/2000), σελ 1 επ.

14. **Οδηγία 1999/93/ΕΚ**, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 19999, σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 13 (19/01/2000), σελ 12 επ.

15. **OECD** "Paris Forum on Electronic Commerce: (1999), Available HTTP http://www.oecd.org/subject/e_com merce/

16. Romano Prodi President of the European Commission The Commission's contribution to the Lisbon special European Council on employment, economic reforms and social cohesion- towards a Europe based on innovation and knowledge (23-24 March 2000) Plenary Session of the European Parliament Strasbourg, 13th March 2000 (Document Number: SPEECH/00/81 Date: 2000-03-13). Available HTTP http://www.europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc=SPEECH/00/81|0|AGED&lg=EN

17. **UK Proposals** (1999), Looking to the future: The DTI (Department of Trade and Industry) consultation paper on "building confidence in electronic commerce", Computer Law And Security Report vol. 15 no. 4 1999, σελ 248-251. Available HTTP< http://www.blg.co.uk/downloads/14.pdf.> 5 Μαρτίου 1999.

18. **UNCITRAL** (United Nations Commission on International Trade Law) (1997), "Planning of Future Work", 1997 αριθ 15-17.

19. **UNCTAD** (United Nations Conference for Trade and Development) – **UNTPDC** (United Nations Trade Point Development Center), (2000), "The United Nations Secure Infrastructure for Electronic Commerce". Available HTTP < http://www.unicc.org/untpdc/welcome.html> & < http://www.untpdc.org/untpdc/welcome.html>.

20. **USA Administration** ¨Framework for Global Electronic Commerce¨ Available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9704-28.htm>), Ιούλιος 1997.

21. **USA DEPARTMENT OF THE TREASURY**, Office of Thrift Supervision. (1998), " Electronic Operations, ACTION: Final rule". Online Available HTTP <http://www.ots.treas.gov/docs/73058.html>. 30/11/1998, [σελ. 65673-65683].

3. Έντυπη Αρθρογραφία.

1. Βαρελάς Χ. (2000), «Ασφαλιστικά Μέτρα», *RAM*, **137,** σελ 124-127

2. Δουκίδης Γ. (1999), "Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Έλληνες Καταναλωτές : Ευχάριστη έκπληξη από έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* (17 Οκτωβρίου), σελ 80.

3. *ECONOMIST* (1999), "Mr boring goes shopping : Vodafone's Chris Gent is no European Bernie Ebbers. But his Reshaping of Telecoms is just as Ambitious", (Vol. **353)**, σελ. 88.

4. Ευαγγελοδήμου Δ. (1999), " Πόσο Ασφαλείς Είναι Οι Ψηφιακές Αγορές*". ΤΟ ΒΗΜΑ*, (31 ΟΟκτωβρίου), σελ. 28.

5. Καρακατσάνης, Κ. – Σούγκαρτ, Ν (2000), «Η μικρή τράπεζα στη γωνία», *RAM,* **137,** σελ 131

6. Μάνου Γ.Ν. (1999) "Έτοιμη για Δράση η Επιτροπή Ηλεκτρονικού Εμπορίου", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, (24 Οκτωβρίου), σελ 79, συνέντευξη του νέου προέδρου της Εθνικής Επιτροπής Ηλεκτρονικού Εμπορίου κ. Αγγελούδη Σ.

7. Σπάθη Ρ. (2000), "Εμπόδια στη Δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς Ηλεκτρονικού Εμπορίου", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, (5-6 Φεβρουαρίου), σελ 83.

8. *ΤΑ ΝΕΑ* (Αναδημοσίευση άρθρου των Los Angeles Times) (2000), "Ανοίγουν Υποκαταστήματα Οι Ιντερνετικές Τράπεζες" (26-27 Αυγούστου), σελ. 39.

9. Tomlinson R. (2000), "The Yanks Are Coming : discount brokering is exploding in Europe". *FORTUNE* (Vol. 142), σελ. 39-42.

4. Ηλεκτρονική Αρθρογραφία και links.

Αρθρογραφία :

1. **Birch David G.W.** (1999), " Mobile Financial Services: The internet isn't the only digital channel to consumers", JIBC Magazine (May). Online Available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9909-05.htm>.

2. **Diniz Eduardo**, (1998), "Web Banking in USA", JIBC Magazine(June). Online Available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9806-06.htm>.

3. **Field R.L.,** (1997), "The Legal Report. Electronic Banking Law and Commerce Report", (November/December). Online Available HTTP< http://www.arrayden.com.commerce/JIBC/articles.>

4. **Grassmuck V.** (1996), "Money on the Internet. Strong privacy protection vs. data trail" , Online Available HTTP <http://www.race.u-tokyo.ac.jp/RACE/TGM/Texts/ecash.e.html>.

5. **Liikanen Erkii,** (2000) "eEurope: An information society for all", Online AvailableHTTP,<http://www.europa.eu.int/comm/information_society/speeches/liikanen/athens01_en.htm>

6. **Noerdlinger J.** (1998), " Bank or Brokerage Firm: Is the Difference On-Line? ", Bankinfo Magazine (July), Online Available HTTP <http://www.bankinfo.com/ecomm/brokerage.html>. 21/07/1998.

7. **O'Sullivan Orla**, (2000), "Privacy threat? Heel, no", Bank Technology News (October). Online Available HTTP <http://www.electronicbanker.com/btn/articles/btnoct00-9.shtml>.

8. **Stamoulis D.S.** , (2000), "How Banks Fit in an Internet Commerce Business Activities Model" , JIBC Magazine (March). Online Available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/0001-03.HTM>.

9. **Vartanian Thomas. P**. , (1997), "State Business of Banking Laws and the Internet". 21st Century Banking Alert (No. 97-9-10), Online Available HTTP <http://www.ffhsj.com/bancmail/bancpage.htm>.10 / 09/ 1997.

10. Yerkes Leisha, (1998), "Growing With Technology:The Benefits of Internet Banking", Bankinfo Magazine (October), Online Available HTTP:// :<http://www.bankinfo.com>. (13/10/1998).

11. Wally, B. (1999), "Online Banking. Not Ready For Prime Time". Bankinfo Magazine (February 1999), Online Available HTTP:<http://www.bankinfo.com.>. 20 April 1999.

LINKS :

1. **About the Human Internet Magazine**. Λεπτομερέστατος κατάλογος όλων των Αμερικανικών Τραπεζών και των προσφερόμενων υπηρεσιών και προϊόντων τους μέσω Internet. Online Available HTTP <http://banking.about.com/money/banking/mbody.htm>.

2. **Cyberbanking & Law**. This site is dedicated to Electronic Banking in the Internet and its legal implications. Its purpose is to show, through examples in the Net, how electronic banking works and to explain the legal framework.Online Available HTTP <http://rechtsinformatik.jura.uni-sb.de/cbl/>.

3. **"Doubleclick"** Available HTTP <http://www.doubleclick.com>

4. **Εθνική Επιτροπή Ηλεκτρονικού Εμπορίου (**ΕΕΗΕ**),** Available HTTP <http://www.esee.gr>.

5. **Institute for International Research** (IIR) . Available HTTP <http://www.iir.com.fr>.

6. **IQPC** (International Quality and Productivity Center), Available HTTP <http://www.iqpc.com.au>

7. **ISABEL** Available HTTP <http://www.isabel.be>

8. **Kyushu-Okinawa Summit Meeting 2000**. Available HTTP. <http://www.g8kyushu-okinawa.go.jp/

9. **Planet Finance Bank**. Available HTTP <www.planetfinance.com>.

10. **The Journal of Internet Banking and Commerce** (JIBC), Online Available HTTP <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/>.

11. **The United Nations Secure Infrastructure for Electronic Commerce**, Online Available HTTP <http://www.unicc.org/untpdc/welcome.html.>.

12. **USA Framework for E-Commerce**. Online Available HTTP : <http://www.arraydev.com/commerce/JIBC/9704-28.htm>

13. **USA Government Office of Thrift Supervision** (OTS), (1997), " Thrifts' Electronic Banking Regulations Set For Updating" Online Available HTTP <http://www.access.gpo.gov/ots/>.

14. **"Valueclick**" Available HTTP <http://www.valueclick.com>